

**Tiedostava ja kriittinen yksilö yhteiskunnassa. Prometheus-leirin
tuki ry:n leiritoiminnan tarkastelua**

Simo Tuppurainen
Pro gradu –tutkielma
Yhdyskuntatieteiden laitos
Kauppa- ja hallintotieteiden tiedekunta
Tampereen yliopisto
Marraskuu 2008

Tampereen yliopisto
Yhdyskuntatieteiden laitos

TUPPURAINEN, SIMO: Tiedostava ja kriittinen yksilö yhteiskunnassa. Prometheus-leirin tuki ry:n leiritoiminnan tarkastelua.

Aluetieteen pro gradu –tutkielma, 73 sivua, 2 liitesivua

Marraskuu 2008

Tässä pro gradu –työssä on tutkittu Prometheus-leirin tuki ry:n (Protun) toimintaa ja erityisesti sen leiritoiminnan kasvatuseriaatteita ja käytäntöjä. Tutkimuskysymyksiä oli kolme: Miten tiedostavan yksilön ja yhteiskunnan välistä suhdetta tuetaan Prometheus-leirin tuki ry:n toiminnassa? Mitä kasvatuksellisia lähtökohtia on Prometheus-leirin tuki ry:n toiminnan taustalla? Miten nämä kasvatuseriaatteet näkyvät Prometheus-leirin tuki ry:n toiminnassa? Työssä on käsitelty siis käytännön toiminnan tapoja ja niiden muotoutumista, periaatteita ja tavoitteita, joita leiritoiminnalla on ja sitä, miten Prometheus-leiri tukee nuoren suhdetta itseensä ja yhteiskuntaan.

Työtä varten haastateltiin 11 nykyistä tai entistä monipuolisesti Protussa toiminutta aktiivitoimijaa. Teemahaastatteluilla kerättyä aineistoa analysoitiin sisällönanalyysin avulla. Teorian ja empiirisen analyysin suhde on työssä se, että analyysi on teoriaohjaavaa. Teoriataustana on käytetty sosiaalipedagogiikassa käytyjä teoreettisia keskusteluita. Teoriataustaa on rakennettu alkaen Tönniesin Gemeinschaft-Gesellschaft –käsitteistä ja Buberin Minä-Sinä –suhteen käsitteestä, mutta erityisesti Paulo Freiren vapautuksen pedagogiikan periaatteista ja sosiokulttuurisesta innostamisesta. Sosiokulttuurista innostamista on tässä työssä hahmoteltu sellaiseksi aluetieteelliseksi innostamisen teoreettis-käytännölliseksi sovellukseksi, joka tukee nuoren osallistumista, aktiivisuutta, kriittisyyttä ja vastuunottoa.

Prometheus-leirin tuki ry:n leiritoimintaa on mahdollista suhteuttaa sosiokulttuurisen innostamisen periaatteisiin sekä laajasti myös freireläiseen pedagogiikkaan. Kuten sosiokulttuurisessa innostamisessa, vakiintuneita käytännön toimintatapoja ei ole. Toiminta lähtee toimijoista itsestään. Protuleireillä pyritään tukemaan mahdollisimman avointa ja tasavertaista vuorovaikutusta leiriläisten ja ohjaajatiimiläisten välillä. Tavoitteet leireillä ovat, kuten Freirellä, kahtalaiset. Toisaalta pyritään upeaan ja kaikki huomioon ottavaan leirikokemukseen eli tunteiden mukaan ottoon. Toisaalta pyritään uteliaan pohdinnan kautta syvällisiin kriittisiin keskusteluihin eli yhteiseen asioiden problematisointiin ja kriittiseen transitiivisuuteen.

Prometheus-leirin tuki ry:n leiritoiminta toimiikin sellaisena sosiokulttuuriseen innostamiseen verrattavissa olevana ympäristönä, joka tukee nuoren kriittisyyttä, osallistumista, vastuunottoa ja tiedostamista sekä suhdetta yhteiskuntaan.

Avainsanoja: Prometheus-leirin tuki ry, sosiokulttuurinen innostaminen, Freire, vapauttava kasvatusta, kriittisyys, tiedostaminen.

1. Johdanto	1
1.1. Prometheus-leirin tuki ry:n tutkimisen lähtökohdat.....	1
1.2. Tutkimusmenetelmät ja aineistonhankinta	8
1.3. Prometheus-leirin tuki ry järjestönä	11
2. Tiedostamiseen ja kriittisyyteen kasvamisen teoriaa	15
2.1. Yksilön ja yhteisön suhteen teoriaa.....	15
2.2. Freireläinen vapauttava pedagogiikka tiedostamisen apuna.....	19
2.3. Sosiokulttuurinen innostaminen	24
3. Prometheus-leirin tuki ry:n tavoitteita ja periaatteita	29
3.1. Toiminnan tavoitteita	29
3.2. Leiriteemat	32
3.3. Leireillä käytettyjä menetelmiä	36
4. Ryhmä ja vuorovaikutus leireillä.....	40
4.1. Ryhmä toiminnan puitteena.....	40
4.2. Vuorovaikutus leireillä.....	42
4.3. Yksilöllisyyden merkitys	45
5. Utelias pohdinta ja tiedostaminen Prometheus-leireillä.....	49
5.1. Utelias pohdinta.....	49
5.2. Tiedostaminen ja toiminnallisuus leirillä.....	54
6. Johtopäätökset ja pohdinta	59
6.1. Johtopäätökset	59
6.2. Pohdinta	65
7. Lähteet	67
Liite 1. Teemahaastattelurunko.....	74

1. Johdanto

1.1. Prometheus-leirin tuki ry:n tutkimisen lähtökohdat

Tutkimuksen tekemistä Prometheus-leirin tuki ry:stä on syytä perustella. Muun muassa Poikselkä (2006; 68, 76) toteaa, että ihmisillä saattaa olla ennakkoluuloja ja virheellisiä käsityksiä Prometheus-leirin tuki ry:stä (Protusta) ja sen leiritoiminnasta. Lyhytaikaisen kokemuksen mukaan Protua ei edelleenkään joko oikein tunneta, tai Protusta on sen tuntevalla positiivinen kuva. Protua on tähän mennessä varsinaisesti tutkittu kahdessa yliopistollisessa opinnäytetyössä, ja tämän työn valmistumisen aikoihin on tekeillä vielä kolmas muu pro gradu –työ aiheesta.

1990 perustettu Prometheus-leirin tuki ry on siis aiheena melko tutkimaton. Kuitenkin sen asema suomalaisessa järjestökentässä on vakiintunut ja vahva. Protu järjesti vuonna 2008 rippikoululeirejä vastaavia aikuistumisleirejä 961 uskontokuntiin kuulumattomalle nuorelle ja sen vapaaehtoistoiminta on aktiivista ja laajaa. Tutkimusaiheena pidän Protua erittäin mielenkiintoisena ja ajankohtaisena. Lähtökohtana tutkimuksen tekemisessä on ollut oletus, että Protua tavoitteiltaan, lähtökohdiltaan ja olemukseltaan voi tarkastella suhteessa moniin edistyksellisiin vapaaehtoistoiminnan ja kasvatuksellisiin suuntauksiin.

Prometheus-leirin tuki ry:n leiritoiminnan kasvatuksellisia periaatteita ja päämääriä ovat seuraavat (Prometheus-leiritoiminnan periaatteet, ks. <http://www.protu.fi/yhdistys/periaatteet.html>):

- Yksilön oman kehityksen tukeminen ja itsensä hyväksyvä yksilö
- Eettinen suhtautuminen toisiin ja muiden elämän kohentaminen
- Oikeudenmukaisten ja demokraattisten yhteisöjen luominen
- Luonnon kunnioittaminen ja maapallon ympäristön suojeleminen
- Rauhaan, oikeudenmukaisuuteen ja toisista välittämiseen perustuvan maailman rakentaminen

Seuraavat leiritoiminnan päämäärät hyväksyttiin periaatteiden tavoin vuonna 1991 yhdistyksen syysseminaarissa (Prometheus-leiritoiminnan periaatteet):

- Nuorten kunnioittaminen ja näiden omanarvontunnon vaaliminen
- Rohkaisu luovuuteen ja itsenäiseen ajatteluun
- Vapaan tutkimisen periaatteen soveltaminen:
 - Nuorten ohjaaminen ajattelemaan kriittisesti ja luovasti kaikista elämän kysymyksistä
 - Tavoitteena sellaisen elämäntavan löytäminen, joka on mielekäs oman itsen ja toisten kannalta
- Demokraattisten periaatteiden soveltaminen
- Nuoren oman elämäkokemuksen huomioonottaminen
- Motivointi ja kannustaminen tarttumaan vaikeisiin eettisiin ongelmiin

Protun leiritoiminnan päämäärät ja periaatteet havainnollistuvat Protun syksyn 2001 seminaarin pohjalta muotoillussa tavoiteruusukkeessa (Prometheus-leiritoiminnan periaatteet).

Kuva 1. Prometheus-leiritoiminnan periaatteet - "tavoiteruusuke".

Tutkimuksen liittymäkohta aluetutkimukseen on yhteys osallistumiseen tai innostamiseen. Osallistuminen on tavanomainen ongelma- ja projektisarka vaikkapa yhteisönkehittämistoiminnassa, jossa esimerkiksi asukkaat toimivat yhdessä asuinalueensa hyväksi. Toisaalta se voidaan mieltää yleisemminkin yksilön osallistumisena yhteiskunnallisiin asioihin ja vaikuttamisena niihin (esim. Kurki 2002, 119). Suomessa liikutaan pääosin *valtaistamisen* tai *osallistamisen* (engl. *empowerment*) kentällä. Osallistumisen tukeminen voisi olla Suomessa *sosiokulttuurisen innostamisen* (ransk. *animation socioculturelle*) luonteen mukaista. Sosiokulttuurisessa innostamisessa tuetaan esimerkiksi yksilön aktivoimista, hänen toimintamahdollisuuksiensa lisäämistä ja yhteisön kehittämistä dialogin ja osallistumisen avulla. (ks. esim. Kurki 2006, 150–158; Leino 2006, 239–240)

Valtaistaminen merkitsee sitä, että annetaan välineitä erilaisiin hallinnan kysymyksiin sekä tuetaan kykyä ymmärtää omaa tilannetta. Ihmisille pyritään antamaan mahdollisuus toimia jonkin asian puolesta. Kuitenkaan, jos valtaistaminen tai osallistaminen ei ole aidosti ihmisten tarpeista ja omasta elämämaailmasta lähtevää, ei se usein onnistu innostamaan ihmisiä (Leino 2006, 240–241). Leinon mukaan angloamerikkalaisessa valtaistamisen käsitteessä on tietty ero sosiokulttuurisen innostamisen käsitteeseen nähden. Innostamisessa ihmiset itse päättävät. He ovat mukana koko pedagogis-sosiaaliskulttuurisen prosessin ajan toiminnan suunnittelusta sen arviointiin saakka. Valtaistamista onkin joskus kritisoitu siitä, että siinä työntekijän rooli saattaa korostua liikaa. Työntekijät päättävät, kuinka pitkälle he antavat ihmisten valtaistua.

Tämän tutkimuksen teoreettiset lähtökohdat liittyvät juuri erilaisten pedagogisten lähtökohtien päämääränä olevaan aitoon innostamiseen, siihen toimintaan, jonka avulla ihminen alkaa yhdessä muiden kanssa toimia yhteisöllisesti tavoitteenaan muuttaa maailmaa itselle ja muille paremmaksi. Esimerkiksi Leino näkee kyseisen kaltaiset lähtökohdat tyypillisiksi romaanisen kielialueen kriittisille sosiaalipedagogisille ajatuksille.

Tässä tutkimuksessa käyttämäni keskeiset tutkimukselliset käsitteet ovat *tiedostaminen*, *kriittinen ajattelu*, *yksilö-yhteisö – suhde* ja *vuorovaikutus*. Valitsemani käsitteet näkyvät Protun periaatteissa ja päämäärissä: Protussa rohkaistaan itsenäiseen kriittiseen ajatteluun ja asioiden vapaaseen tutkimiseen.

Prometheus-leirin tuki ry:n periaatteiden nuoren kehityksen tukeminen ja eettinen suhtautuminen toisiin sekä yhteisöjen luominen merkitsevät sitä, että tavoitteena on nuoren tiedostamisen lisääminen ja se, että nuori muodostaa oman näkemyksensä yhteiskunnasta ja siihen osallistumisesta ja vaikuttamisesta. Protun tavoitteena onkin ohjata nuoria ottamaan vastuu omasta elämästään sekä omien päätösten ja valintojen vaikutuksesta omaan ja muiden tulevaisuuteen (Prometheus-leiritoiminnan periaatteet). Hyödynnän käyttämiäni teoreettisia käsitteitä sekä sosiaalipedagogisia keskusteluja niin, että tarkastelen, miten Protun kasvatuksellisia periaatteita ja toimintaa toteutetaan leiritoiminnassa.

Nivalan (2007, 123–125; vrt. Dewey 1955, 402–418) mukaan perustan kansalaistoiminnalle muodostaa se, että ihminen kasvaa hyväksi kyvyssään elää muiden ihmisten kanssa. Hänen mukaansa kaikkea kansalaisuuden ja nuoren yhteiskunnallisen toimintakyvyn tukemista yhdistää moraalisen ajattelu- ja toimintakyvyn tukeminen. Yhteiskunnan muuttamiseen pyrkivä kasvatusta puolestaan edellyttää tietoista arvo- ja moraalikasvatusta. Nivala kirjoittaa, että ”yhteiskunnallisen uudistumisen mahdollistavan kasvatuksen tulee tukea nuoren kansalaisen arvotietoisuuden, -pohdinnan ja arvovalintoihin sitoutumisen valmiuksia, sen tulee kehittää nuoren moraalista luonnetta, hyvää tahtoa ja motivaatiota pyrkiä toiminnassaan hyvään”. Arvokasvatusta on Nivalalle kokemuksiin perustuvaa tiedon lisäämistä moraalisesti hyvästä ja arvokkaasta, eikä se voi olla oppitunteja arvoista ja moraalista. Tämän tutkimuksen tarkoituksena on osaltaan selvittää, miten Protuleiritoiminta ja Protun kasvatukselliset lähtökohdat tukevat nuoren kansalaisen arvotietoisuutta ja -pohdintaa, ja toisaalta kuinka Protutoiminnassa yhteiskuntaan ja sen muuttamiseen kasvamisessa koetaan onnistuttavan.

Tutkimuskysymykset työssäni ovat siis seuraavat:

- Miten tiedostavan yksilön ja yhteiskunnan välistä suhdetta tuetaan Prometheus-leirin tuki ry:n toiminnassa?
- Mitä kasvatuksellisia lähtökohtia on Prometheus-leirin tuki ry:n toiminnan taustalla?
- Miten nämä kasvatuseriaatteet näkyvät Prometheus-leirin tuki ry:n toiminnassa?

Prometheus-leirin tuki ry järjestää katsomuksiin sitoutumattomia aikuistumisleirejä nimenomaan uskontokuntiin kuulumattomille nuorille (Mikä on Protu?, <http://www.protu.fi/yhdistys/mikaonprotu.html>). Tutkimusta varten haastatellut protutoimijat eivät

sitoutuneet vahvasti mihinkään yhteiskunta- tai kasvatustilfilosofiaan. Ainoa taustalla oleva lähtökohta on laveasti ymmärretty humanistinen elämäntililomus (Prometheus-leiritiliminnan periaatteet). Millä perusteella Protutitilimintaa voi sitten sen kasvatustilideologian tai kasvatustiluksellisten lähtökohtien suhteen tutkia?

Nieminen (2007, 51–54) erottaa nuorisotyön teoriasta kolme ideaalista teoriatyypptä, nuorisotyötä kuvaan selittävän ja tulkitsevan (kognitivistisen) teorian, nuorisotyötä ohjaavan teorian (normatiivinen teoria) ja nuorisotyön käyttöteorian (praktinen teoria). Niemisen mukaan kognitivistiseksi teoriaksi voidaan ymmärtää sellainen johdonmukainen käsittein ja lausein ilmaistu ajatustilikonaisuus, jolla kuvataan, selitetään ja tulkitaan nuorisotyötä ja sen ominaisuuksia. Tällainen nuorisotyön teoria toimii ikään kuin linssinä, jonka antaman näkökulman lävitse nuorisotyötä tarkastellaan. Praktinen teoria on nuorisotyötä koskevien ennakkokäsitysten, käsitteiden ja ”hiljaisen tiedon” rakennelma, joka ohjaa yksittäisen toimijan arkipäivän toimintaa. Praktinen teoria on henkilökohtainen, ja siinä sekoittuvat opintojen kautta hankittu tieto sekä perinne, intuitio, ideologia sekä toimivan ihmisen kokemus ja maailmankatsomus (ks. myös Alanen 1986, 46).

Nuorisotyötä ohjaavaksi normatiiviseksi teoriaksi voidaan ymmärtää puolestaan sellainen looginen ja perusteltu kokonaisuus, johon sisältyy selkeitä näkemyksiä nuorisotyön toivottavista tehtävistä ja tavoitteista. Normatiivinen teoria rakennetaan yleisesti nuorisotyötä ohjaavaksi teoriaksi. Se on tavallaan kuin yleinen ohjenuora tai orientaatioperusta, jota nuorisotyössä tulisi noudattaa. (Nieminen 2007, 52–54) Lähden siitä, että jos Protutitiliminnan voi ymmärtää nuorisotyön teorian kautta, on se käytännössä lähinnä praktista teoriaa. Protuleirien vapaaehtoistilimintaa toteutetaan, haastateltujen toimijoidenkin mielestä, kokemuksen, perinteen tai hiljaisen tiedon pohjalta. Muodostuneet toimintatavat ovat yhdistyksen toiminnan kuluessa keskusteluissa ja käytännön aktiviteeteissa muotoutuneet.

Toisaalta Protutitiliminnassa on selkeitä normatiivisia lähtökohtia. Protun julkituomia kasvatustiluksellisia päämääriä ovat muun muassa yksilön oman kehityksen tukeminen ja itsensä hyväksyvä yksilö, eettinen suhtautuminen toisiin ja muiden elämän kohentaminen ja oikeudenmukaisten ja demokraattisten yhteisöjen luominen (Prometheus-leiritiliminnan periaatteet). Tämä työ tarkasteleekin Protutitilimintaa

normatiivisen nuorisotyön teorian tavoin normatiivisena kasvatuksellisenä ja yhteisöllisenä toimintana (vrt. Kurki 2002, 119).

Protun kasvatopedagogisten lähtökohtien ja kasvatustilafilosofian tutkimiseen voi lisäksi hakea tukea erilaisista, myös tieteellisen tutkimuksen perustana olevista, ihmiskäsityksistä. Puolimatkan (2007) mukaan nuorisokasvatus ei ole koskaan ihmiskäsityksistä riippumatonta toimintaa. Ihmistä koskeva erityistieteellinen tutkimus joutuu aina nojautumaan johonkin filosofiseen käsitykseen ihmisestä ja tulkitsemaan havaintojaan sen pohjalta. Erilaisten ihmiskäsitysten vertailulla on tämän vuoksi ratkaiseva merkitys nuorisokasvatuksen käytännön kannalta. Kannisto (1994; teoksessa Puolimatka 2007, 133–135) tyypittelee ihmiskäsityksiä neljään eri lähestymistapaan: essentialismiin, naturalismiin, kulturalismiin ja eksistentiaalisiin.

Naturalistisen ihmiskäsityksen mukaan ihminen on puhdas luonnonolento, jonka toiminta ohjautuu samojen lainalaisuuksien pohjalta kuin kaikkien muidenkin luonnonolentoiden toiminta. Naturalismissa ihmisen henkiset ulottuvuudet pyritään tulkitsemaan luonnollisten prosessien kautta. Kulturalismin mukaan ihmisyyttä taas määrittelevät arvot ovat kulttuurisesti määräytyneitä. Eksistentiaalinen ihmiskäsitys puolestaan painottaa ihmisen vapautta luoda itsensä vapaasti ilman ennalta määriteltyjä arvoja ja normeja. Essentialistinen ihmiskäsitys olettaa ihmisen olemuksen syväksi henkiseksi minuudeksi, joka on arvotietoinen, vapaa ja merkityksellisyyttä etsivä. (ks. Puolimatka 2007, 135–166) Tämän tutkimuksen lähtökohta on essentialistisen näkemyksen mukainen.

Essentialistisesti Taylor (1995; teoksessa Puolimatka 2007, 135–147, 163–166) siis kirjoittaa, että ihminen ei rakenna identiteettiään arvotyhjössä, vaan sen määrittely edellyttää sellaista arvojärjestelmää, joka tarjoaa perustan olennaisten ja epäolennaisten, tärkeiden ja vähemmän tärkeiden arvojen väliselle erolle. Taylorin mukaan tietyt perusarvot eivät ole puhtaasti ihmisten luomusta, vaan inhimillisen elämän edellytys. Ne eivät myöskään ole pelkästään kulttuurin kehityksen tulosta, vaan myös sen edellytys. Ne eivät määräydy täysin edes kriittisen keskustelun tuloksena, koska kriittinen keskustelu on mahdollista ainoastaan keskustelun pohjaksi edellytettyjen yleispätevien kriteerien ja perusarvojen varassa.

Kriittinen keskustelu sinänsä voi auttaa tiedostamaan perusarvoja, jotka ovat kriittisen arvioinnin perustana ja joiden avulla punnitaan vaihtoehtojen paremmuutta. (Taylor 1995; teoksessa Puolimatka 2007, 163–166) Essentialistisen ihmiskäsityksen mukainen kriittinen keskustelu kuvaa hyvin myös Protulle tunnusomaisia uteliaan pohdinnan ja kriittisen keskustelun piirteitä. Edellä esiteltyjen leiritoiminnan periaatteiden ja päämäärien perusteella keskustelussa ja toiminnassa ovat mukana tietyt yleispätevät kriteerit ja perusarvot. Essentialistinen ihmiskäsitys tämän tutkimuksen lähtökohtana on siis perusteltavissa.

Prometheus-leirin tuki ry:n aatteellisuudesta tai aatteettomuudesta keskusteltiin myös esimerkiksi Helsingin Sanomissa heinäkuussa 2008. Sivun laajuudessa jutussa esiteltiin Prometheus-leirejä ja kuvattiin leirien luonnetta (HS 15.7.2008). Nurmijärveläinen pappi Päivi Linnoinen kyseenalaisti mielipidekirjoituksessaan (HS 16.7.2008) mahdollisuuden, että Protuleirien suhtautuminen olisi ”aatteellisesti vapaa”. Prometheus-leirin tuki ry:n puheenjohtaja Anna Vuorjoki vastasi (HS 20.7.2008) Linnoiselle. Hänen mukaansa toimittajan alkuperäisessä lehtijutussa käyttämä termi aatteellisesti vapaa viittaa luultavasti siihen, että ”tavoitteena ei ole ohjata nuoria valitsemaan mitään tiettyä maailmankatsomusta”. Leiriläisiä sen sijaan tuetaan omien maailmankatsomuksiensa muodostamisessa.

Vuorjoki toteaaakin, että mihin tahansa näkökulmaan voidaan suhtautua avoimesti, tutkien ja kriittisesti. Vuorjoki ilmaisee mielipidekirjoituksessaan myös sellaisia keskeisiä leiritoiminnan periaatteita, joita Protu on virallisesti hyväksynyt (ks. Prometheus-leiritoiminnan periaatteet). Niitä ovat utelias pohdinta, vastuun ottaminen itsestä, muista ja ympäristöstään, ihmisten kunnioittaminen ja toisten ihmisten hyväksyminen. Suoria vastauksia siihen, mitkä valinnat ovat oikeita, ei anneta. Leiriläisiä ohjataan sen sijaan tekemään ratkaisuja itsenäisesti ja arvioimaan niiden vaikutuksia kriittisesti.

Aiemmin Rautio (1997, 9-10) on todennut, että Prometheus-leirin tuki ry:n katsomuksiin sitoutumattoman aikuistumiskoulutustoiminnan tarkastelu vapaa-ajattelun ja ateismin kehityksen yhteydessä on lähtökohtana virheellinen. Prometheus-leiritoiminnan lähtökohta on varsinaisen vapaa-ajattelun ateistisen näkökulman (ks. esim. Vapaa-ajattelijain Liitto ry, Tavoitteet; <http://www.vapaa-ajattelijat.fi/liitto/tavoitteet>) sijaan katsomuksiin sitoutumattomuus, valinnan vapaus ja erilaisuuden hyväksyminen. Tavoitteena onkin tässä tarkastella niitä kasvatuksellisia lähtökohtia, joita Prometheus-

leirin tuki ry:n eli Protun leiritoiminnassa on. Käsittelen erityisesti sitä, miten Protuleirejä toteutetaan, mitä haastatellut protuaktiivit kertovat toiminnan periaatteista ja sitä, millaisia valmiuksia tämä toiminta tuottaa nuorille.

1.2. Tutkimusmenetelmät ja aineistonhankinta

Haastattelin tutkimustani varten 11 Prometheus-leirin tuki ry:n aktiivia. Valtaosa haastateltavistani oli itse aikoinaan käynyt leirin, ollut leireillä apuohjaajana ja ohjaajana, ja tämän jälkeen toiminut monipuolisesti erilaisissa jaostotehtävissä. Moni oli myös jonkin jaoston entinen tai nykyinen puheenjohtaja sekä toiminut Protun hallituksessa. Haastateltavieni joukossa on myös kaikki kolme vuoteen 2008 mennessä Protun puheenjohtajana toiminutta henkilöä. Kaksi haastateltavaani oli erityisesti Protun alkuaikoina toimintaa käynnistämässä mukana ollutta henkilöä. Yksi haastateltavani oli toiminut ensisijaisesti lähinnä leirien vanhempana ohjaajana.

Haastatteleman aktiivit ovat Protun asiantuntijoita siinä mielessä, että heillä on monipuolinen kokemus Protun käytännön toiminnasta. Haastateltavien hakemiseksi olin yhteydessä Prometheus-leirin tuki ry:n puheenjohtajaan Anna Vuorjokeen. Hänen mukaansa hän ja Protun järjestösihteeri Saara Pietinen katsoivat listaa Protun jaostoaktiiveista ja miettivät, keneltä aktiiveilta kysytään lupa heidän yhteystietojensa antamiseen yhteydenottoani varten. Vuorjoen mukaan muutama kokenut protulainen tuli mieleen jo asiaa ajatellessa, ilman varsinaista systemaattista listan läpikäymistä. Järjestösihteeri myös mietti kuluvan kesän 2008 kokeneita ohjaajia, ja otti joihinkin heistä yhteyttä. Sain Vuorjoelta listan kokeneista protuaktiiveista, jotka olivat antaneet luvan yhteystietojensa välittämiseen, ja joista käytännössä kaikki sitä kysyessäni lupautuivat haastateltavikseni. Kahdesta haastattelemastani nykyisestä tai entisestä protuaktiivista sain tiedon muuta kautta.

Tutkimukseni aineisto koostuu edellä mainituista 11 teemahaastattelusta. Haastattelut kestivät arviolta kolmesta vartista puoleentoista tuntiin. Litteroin haastattelut sanatarkasti niin, että materiaali sisältää kaiken sanotun. Äännähdykset, äkilliset katkokset ja tauot ovat mukana aineiston analyysin helpottamiseksi. Varsinaisesti analysoin aineiston *sisällönanalyysin* avulla (esim. Eskola 2007, 159–

183; Tuomi & Sarajärvi 2002). Tämä tarkoittaa sitä, että tulkitsin sisällönanalyysin mukaisesti aineistosta sitä substanssiasiaa, jota haastateltavat olivat haastatteluissa kertoneet.

Haastattelut eivät, luultavasti yhtä poikkeusta lukuun ottamatta, edenneet suoraan teemahaastattelurungon osoittamassa järjestyksessä. Kysyin ensimmäisenä kysymyksenä joko Protun toiminnan tavoitteista tai periaatteista. Tämän jälkeen haastattelukysymykset oli mielekästä esittää siinä järjestyksessä, kun ne parhaiten näyttivät liittyvän haastatteluissa jo puhuttuun asiaan. Kaikissa haastatteluissa en välttämättä kysynyt kaikkia kysymyksiä sen vuoksi, että haastateltava oli itse tuonut kyseisen aiheen jo esiin. Pyysin usein täsmentämään ja tarkentamaan jo esille tuotuja asioita, eivätkä nämä kysymykset ole mukana liitteenä olevassa teemahaastattelurungossa. Sama ylimääräinen kysymys, jonka esitin muutamille haastateltaville, oli kysymys Protuleirikokemuksen tuomasta aikuistumisesta. Esitetyt teemahaastattelukysymykset myös käsittelevät pakostikin sisällöllisesti samoja asioita ja ovat päällekkäisiä toistensa kanssa. Niinpä en esimerkiksi toiseksi viimeistä kysymystä Protun kasvatuksellisista tavoista yleisesti ottaen enää kysynyt. Teemahaastattelurungon jatkona olevat muutamat kysymykset ovat vain toiminnan alkuvaiheessa mukana olleille esitettyjä.

Käytin hyväkseni Eskolan (2007, 159–183) mallia laadullisen aineiston analysoinnin vaiheista. Kyseiset vaiheet sopivat kohtalaisen hyvin oman aineiston analyysini vaiheiden esimerkiksi. Litteroimisen jälkeen teemoittelin aineistoni Eskolan havainnollistaman toisen vaiheen mukaisesti. Teemoittelua tarkensin myös muutaman kerran tämän jälkeen uudestaan. Teemoittelua tarkentaessani, ja yleisesti ottaen muutoin tutkimusprosessin aikana, kävin aineiston useita kertoja läpi, jotta pystyin muodostamaan haastateltavieni kertomasta kokonaisvaltaisen kuvan ja jotta sain siitä mahdollisimman paikkaansa pitävän käsityksen.

Teemat, jotka aineistosta tuotin, olivat kasvatuksen tavoitteet, kasvatuksen periaatteet, aikuiseksi kasvaminen, ajattelun kehittyminen, leireillä käytetyt menetelmät ja leirien teemat, ryhmä ja vuorovaikutus, koulutusmateriaali ja historia (vrt. Liite 1: Teemahaastattelurunko). Koulutusmateriaali ja historia –teemojen aineistoa en tutkimuksen empiirisessä osassa käsittele. Ne eivät liittyneet tutkimuskysymyksiini, mutta antoivat minulle hyödyllistä taustatietoa ja näkökulmaa Protun kehityksestä ja koulutus- ja leirin vetämiseen liittyvän materiaalin tuottamisesta.

Teemoiteltu aineisto vastasi siis suurin piirtein tämän työn empiirisen osan alalukuja, mutta ei kokonaan. Olen erotellut ryhmä ja vuorovaikutus –teeman kolmeksi eri alaluvuksi ja tuottanut aikuiseksi kasvaminen ja ajattelun kehittyminen –teemojen pohjalta Utelias pohdinta ja Tietoisuus ja toiminnallisuus –alaluvut. Lopuksi täydensin vielä työn empiiristä osaa, ja etsin aineistosta erityisesti tiedostamiseen liittyviä kohtia. Tämän loppuvaiheessa kerätyn teeman osia käytin lähinnä Leireillä käytetyt menetelmät, Utelias pohdinta ja Tietoisuus ja toiminnallisuus -lukujen täydentämiseen. Käytetyt aikuiseksi kasvamisen, ajattelun kehittymisen, ryhmän ja vuorovaikutuksen, kasvatuksen tavoitteiden sekä tiedostamisen teemat käsittelevät oleellisesti tutkimuksen keskeisiä käsitteitä, eli kriittistä ajattelua, tietoisuutta, vuorovaikutusta ja yksilön ja yhteisön suhdetta. Niinpä käyttämäni teemoiteltu aineisto vastaa myös tutkimuskysymykseen Protutoiminnan vaikuttavuudesta tiedostamiseen ja yhteiskuntasuhteeseen.

Eskolan (2007, 171) kolmannen vaiheen mukaisesti kirjoitin aineistosta oman tulkintani. Apuna käytin myös aineistosta muodostamaani matriisia (ks. Eskola 2007, 173), jonka tosin tein kahteenkin otteeseen aineiston eri teemoittelukertojen jälkeen. Tulkinassa rakensin analyysiäni teema teemalta. Kirjoitin kustakin teemasta antoisimpien tai kattavimpien haastattelukohtien perusteella analyysini rungon ja täydensin sitä lopuilla haastatteluiden esiin tuomilla asioilla. Erityisesti Protun tavoitteiden ja leirien teemojen kohdalla käytin myös eräänlaista osatekniikkaa. Tavoitteet sekä leirien teemat –aineistoista listasin erikseen kaikki niissä esille tulleet asiat tai merkitykset, ryhmittelin kyseiset merkitykset ja kirjoitin niiden pohjalta teeman analyysin rungon.

Aineiston analyysissä pyrin erityisesti aineiston tasapuoliseen kuvaamiseen. Protua ei sen tavoitteiden ja kasvatusajattelun osalta ole varsinaisesti tutkittu aikaisemmin, joten Protun kasvatusajattelun ja –käytäntöjen kattava ja osuva kuvaaminen oli tämän vuoksi analyysini tavoitteena. Aineiston tulkinnan apuna toin kuitenkin myös esille yksittäisten henkilöiden kertomia mielenkiintoisia näkökohtia ja vaikkapa esimerkkikuvauksia jostakin Protuteeman käsittelytavasta. Protuteema tarkoittaa tässä yhteydessä eri asiaa kuin aineiston analyysini teemoittelun jaottelua; siis Protuleirin päiväteemoja (Leiriviikon ohjelma, <http://www.protu.fi/leirit/teemat.html>). Myöhemmin liitin aineistooni kytkentöjä teoriaan, Protun omaan kirjalliseen materiaaliin sekä aikaisempiin tutkimuksiin.

Tutkimusmetodini on Eskolan termiä käyttäen teoriasidonnainen tai, kuten Tuomi & Sarajärvi ilmaisevat, teoriaohjaava (Eskola 2007, 162–163; Tuomi & Sarajärvi 2002, 116). Tällöin analyysissa on teoreettisia kytkentöjä, mutta siinä ei suoraan esimerkiksi käytetä aineistoa jonkin teorian testaamiseen. Käsittelen siis Prometheus-leirin tuki ry:n kasvatuksellisia lähtökohtia ja leiritoimintaa siten, että suhteutan niitä valitsemaani teoriaan. Työn teoriataustan rakentamisessa olen käyttänyt useita sosiaalipedagogiikalle (esim. Kurki 2006) keskeisiä ajatuksia. Seuraavaksi läpikäytävissä teoreettisissa lähtökohdissa tulevat esille tutkimuksen keskeiset käsitteet; kriittinen ajattelu, yhteisö-yksilö – problematiikka, vuorovaikutus tai dialogi sekä tiedostaminen.

Teemahaastattelurungon muodostamisessa ja aineiston analyysin kohdistamisessa olen siis myös hyödyntänyt tutkimuksen keskeisiä käsitteitä. Teoreettisia lähtökohtia olen alun perin alkanut etsiä intuitioni pohjalta. Vaikutti siltä, että juuri näissä teoriasuuntauksissa lähestytään tutkimuskysymysten kannalta Protua sen ennakkotiedon perusteella, mikä minulla Protusta oli. Käsitteet kriittisyys, dialogi ja tiedostaminen ja yksilö-yhteisö ovat yhteisiä niin freirelaiselle vapautuksen pedagogiikan pohdinnoille kuin sosiokulttuuriselle innostamiselle. Pysin tulkitsemaan näiden lähtökohtien kautta Protua ilman, että sitoisin sitä mihinkään teoriakokonaisuuksiin, eli niin, että arvioin Protutoimintaa lähtökohtaisesti vapaammin pedagogisessa perinteessä.

1.3. Prometheus-leirin tuki ry järjestönä

Prometheus-leirin tuki ry:n vuoden 2008 67 leirille osallistui 961 leiriläistä. Protun järjestösihteeri syksyllä 2008, Saara Pietinen, kertoi leirien ohjaajatiimeihin kuuluneen 471 henkilöä. Leirien ohjaajatiimit koostuvat joka leirillä kahdesta varsinaisesta ohjaajasta ja viidestä nuoresta apuohjaajasta. Toinen ohjaajista on yleensä kokeneempi niin sanottu vanhempi ohjaaja. Apuohjaajista taas yksi tai useampi on ollut ohjaamassa aikaisemmin, mutta monet apuohjaajat ovat yleensä edellisen kesän leiriläisiä, iältään noin 16–17 –vuotiaita.

Protun toiminta leirien ulkopuolella jakaantuu järjestön hallitukseen ja koulutus-, leiri-, tiedotus-, kansainväliseen-, KIVA- ja paikallisjaostoon sekä rekrytointiryhmään (ks. Jaostot ja toimielimet, <http://www.protu.fi/yhdistys/jaostot.html>; Protu 5/2008) Näissä toimii syksyllä 2008 reilut sata ihmistä.

Lisäksi Protulla on paikallistoimintaa useissa kaupungeissa. Protu julkaisee omaa kuusi kertaa vuodessa ilmestyvää jäsenlehteään (ks. protu, <http://www.protu.fi/lehti/>). Protu osallistuu myös Nuorten filosofiatapahtuman järjestämiseen. (Prometheus-leirin tuki ry, Toimintasuunnitelma 2008) Kesäkauden leirien lisäksi Protu järjestää syksyisin niin sanottuja syysleirejä, joihin tavallisesti osallistuu kuluneen kesän leiriläisiä. Vuonna 2008 syysleiriläisiä on 86 sekä syysleiritiimiläisiä noin 25. Jäseniä Prometheus-leirin tuki ry:ssä oli Saara Pietisen ilmoittaman mukaan 17. lokakuuta 2008 4443.

Prometheus-leirin tuki ry:tä ovat tätä ennen tutkineet graduissaan Päivi Rautio uskontotieteen pro gradullaan (Rautio 1997), sekä Kati Poikselkä kasvatustieteen työllään (Poikselkä 2006). Rautio kiinnittää huomiota uskonnottomien seremonioihin ja siihen, miten ne edistävät uskonottoman maailmankatsomuksen suosion kasvua. Hän tarkastelee aikuistumiskoulutuksen kehityshistoriaa maailmalla ja aikuistumiskoulutuksen kehitystä Suomessa. Ensisijainen tavoite Rautiolle oli hänen mukaansa vastata yleisesti kysymykseen, mikä on Prometheus-leiri. Tutkimuksessaan hän liittää Protuleirin tarkastelun uskonottomien rituaalien ja initaation sekä siirtymäriittien tarkastelun yhteyteen. (Rautio 1997)

Mielestäni Prometheus-leiriä on hedelmällistä tarkastella myös niin, että huomio kiinnittyy leirien toiminnalliseen, persoonaa ja yksilöllisiä ja yhteisöllisiä valmiuksia kasvattavaan pedagogiseen toimintaan. Prometheus-leirien sisältö kiinnittyy kylläkin osaltaan uskomuksiin ja uskontoon. Vielä enemmän huomionarvoista leirien toiminnan kannalta on tarkastella leireillä käytävää maailmankatsomuksellista keskustelua ja sen persoonallisesti ja sosiaalisesti kehittäviä ulottuvuuksia. Aluetieteellisesti katsottuna keskeistä tässä työssä on Protun tarkasteleminen toimintana, joka tuottaa yksilölle kriittisyyttä, valmiuksia toimia, olla yhteistyössä muiden kanssa ja kehittää omaa yhteiskuntasuhdettaan.

Poikselkä tutki Prometheus-leirin tuki ry:tä käsittelevässä gradussaan nuoruutta, ja Protuleiriä aikuistumisleirinä, erityisesti kehityspsykologisesta näkökulmasta. Poikselkä kirjoittaa, että Prometheus-leiritoiminnan periaatteissa ja päämäärissä on selkeästi otettu huomioon nuoren kehitysvaihe. Hänen mukaansa niissä voi nähdä R. J. Havighurstin (1973) ja Erik H. Eriksonin (1982) kehitysteorioiden mukaisia periaatteita ja päämääriä. Prometheus-leiri ei siis Poikselän mukaan ole

tuulesta temmattu kokonaisuus, vaan sen järjestämisen taustalla vaikuttavat tietyt periaatteet ja päämäärät (Poikselkä 2006, 21; Prometheus-leirien Ohjusten opas 2006, 4-5)

Poikselkä pitää Prometheus-leirin anneista nuorille merkittävimpinä itsetunnon kasvamista ja maailmankuvan laajenemista. Lisäksi nuoret olivat hänen mukaansa kokeneet leirien myötävaikutuksesta aikuistuneensa ja saaneensa uusia ajatuksia ja tunteita. Uusien tunteiden, uusien käsitysten ja maailmankuvan laajenemisen voi ajatella näkyvän myös siinä, että moni nuori kokee leirin jälkeen tarvetta jatkaa elämäänsä leireillä käsiteltyjen aiheiden parissa. (Poikselkä 2006, 45) Poikselän mielestä Prometheus-leiri tavoitti periaatteillaan ja päämäärillään nuoren kehitysvaiheen.

Myös Niemelän (2002, 106–118) artikkeli käsittelee rippikoulun ohella Prometheus-leirejä aikuistumisriiteinä. Hän toteaa muun muassa, että rippikoulun käyminen ei ole enää edellytys yhteiskunnan täysvaltaisen jäsenyyden saavuttamiseksi. Niemelän mukaan rippikoulua ja Prometheus-leiriä ei voi pitää enää aikuisuuteen tai edes lapsuudesta nuoruuteen siirtymisen taitekohtaan sijoittuvana siirtymäriittinä, sillä rippikoulun tai Prometheus-leirin käynyt ei ole vielä lähelläkään aikuisuutta. Niemelä toteaa kuitenkin nuorten ja heidän vanhempiansa kaipaavan nuoruuteen sijoittuvaa rituaalinomaista tapahtumaa. Hänen mukaansa prometheusleiriläiset kuvasivat usein aikuistuneensa leirin aikana. Niemelä myös toteaa artikkelissaan tyypillisiä Prometheus-leirin piirteitä, joita tässä tutkimuksessa käsitellen: leikkien merkityksen, leirien tasa-arvoisuuden, arkirooleista vapautumisen, läheisyyden ja ajattelun kehittymisen. (Niemelä 2002, 115–117)

Haastatteluissani tuli ilmi, että Prometheus-leirin tuki ry:n leiritoiminta ponnistaa suhteellisen vahvasti koulujen elämäkatsomustiedon pohjalta. Prometheus-leiritoimintaa käynnistettäessä toivottiin rippikoulua vastaava ”leiriä”, jossa nuoret voivat pohtia vapaasti elämäkatsomuksellisia kysymyksiä ja käydä läpi tietynlaisen oman aikuistumisrituaalinsa. Haastatteleman alkuvaiheen toimijat kertoivat, että itse asiassa lähtökohtana oli kaikenlaisen autoritäärisyyden vastaisuus ja sitoutumattomuus mihinkään tiettyyn ideologiaan.

Toisin kuin Niemelä (2002, 114) ja Poikselkä (2006, 21) kuitenkin toteavat, haastatteluaineistoni perusteella Prometheus-leirin tuki ry:n leiritoimintaa ei rakennettu alun perin rippileirien formaatin mukaan jättäen uskonnollinen sisältö pois. Väitän, että erilaisten järjestöjen leirit muistuttavat

leirimuodon vuoksi väistämättä toisiaan. Alkuvaiheen haastateltavieni mukaan leirien ohjelmarunko eli teemat syntyivät elämäkatsomustietoa opiskelevien nuorten ehdotuksien pohjalta. Protutoimintaa käynnistäneet aktiivit muotoilivat varsinaisesti leirien ohjelmajärjestyksen loogiseksi kokonaisuudeksi. Aivan alun perin Prometheus-leiri oli koulumaisempi, niin että käytettiin esimerkiksi ulkopuolisia asiantuntijoita, jotka tulivat vetämään leirille yhden teeman. Vuonna 1992 leiritoiminnan alkaessa laajentua (ks. esim. Kuinka paljon Protu-leireillä on ollut leiriläisiä?; <http://www.kotkanpesa.net/protu/protu-ukk.php>) ulkopuolisia asiantuntijoita ei saatu välttämättä enää paikalle. Leirien vetäminen sujui haastateltavani mukaan Protuaktiivien omalla porukalla niin hyvin, että kertaheitolla siirryttiin nykyiseen järjestelmään, jossa Protu alkoi kouluttaa leiritiiminsä itse.

2. Tiedostamiseen ja kriittisyyteen kasvamisen teoriaa

2.1. Yksilön ja yhteisön suhteen teoriaa

Tämän pro gradu – työn teoreettiseksi taustaksi valitsin siis sosiaalipedagogisessa tutkimuksessa käytyjä keskusteluja. Kurjen & Nivalan (2006, 11–12) mukaan sosiaalipedagogiikka on yhteiskuntatieteisiin laajasti perustuva kasvatuksellinen oppiala, joka yhdistää pedagogisen ja sosiaalisen. Kurjen & Nivalan mukaan sosiaalipedagogiikka nähdään nykyisissä määrittelyissä yleensä kaksinapaisena. Sen yleinen tehtävä on olla sellaista sosiaalista kasvatusta, joka auttaa ihmisiä kasvamaan yhteiskuntaan ja yhteiselämään toisten kanssa. Toisaalta sen erityistehtävä on ”syrjäytyneinä ja onnettomina elävien ihmisten kasvatuksellinen tukeminen arkipäivässään niin, että he askel askeleelta kykenisivät kehittämään sekä omaa että yhteisönsä elämää yhä inhimillisemmäksi ja täydemmäksi”. Tässä työssä erityisesti edellinen eli yleinen tehtävä on painotuksena.

Kurjen mukaan sosiaalipedagogiikassa ei ole mahdollista erottaa teoriaa ja käytäntöä toisistaan. Teoria ei siinä myöskään jäsenny ”muodolliseksi kaavaksi”, vaan on ensisijaisesti ajattelun väline, joka samalla suuntaa ajatteluun perustuvaa toimintaa. Tämä sopii yhteen johdannossa mainitun nuorisotyön normatiivisen teorian kanssa. Sosiaalipedagogiikka onkin luonteeltaan vahvasti soveltavaa ja käytännöllistä sekä samalla normatiivista: se juurtuu filosofiaan ja etiikkaan. (Kurki 2002, 33)

Sosiaalipedagogiikka on monissa maissa nähty erityisen hedelmällisenä nuorisotyön ja sen koulutuksen perustieteenä (Kurki & Nivala 2006, 12–13). Kouluissa tapahtuva formaali opetus on Kurjen (2006, 118) mukaan myös viime aikoina avautunut myös muulle kasvatustoiminnalle. Nähdään, että kaiken kasvatuksellisen ja sosiaalisen työn perimmäinen ja yhteinen tehtävä on tukea ihmistä kehittymään, toisaalta sopeutumaan nopeassa muutoksessa olevaan maailmaan ja toisaalta kehittämään maailmaa edelleen.

Luzuriaga (Luzuriaga 1993, alkup. 1954; teoksessa Kurki 2006) pitää itsenäisen sosiaalipedagogiikan perustajana Heinrich Pestalozzia. Pestalozzi ei lähestynyt kansan kasvattamista armeliaisuusmielessä, kuten aikaisemmin oli tehty, vaan näki kasvatuksen sekä ihmisten perusoikeutena että yhteiskunnan

velvollisuutena. Hän piti sosiaalista ja humanista toisiaan täydentävinä käsitteinä ja yhdisti humanismin sosialismiin, eräänlaiseksi humanitaariseksi sosialismiksi, joka ei perustu luokkien taisteluun, vaan rakkauteen ja uhrautumiseen lähimmäisten puolesta. Luzuriagan mukaan sosiaalinen pedagogiikka on välttämätön edellytys poliittiselle pedagogiikalle, aivan samalla tavalla kuin sosiaalinen elämä on julkisen elämän perusta. Kasvatus ei ole, eikä voi olla pelkästään yhteiskunnan passiivinen elementti, joka vain ottaa vastaan vaikutteita ympäristöstään. Se on myös nimenomaan sellainen vahva ja dynaaminen tekijä, joka uudistaa ja muokkaa yhteiskuntaa kansalaistensa kautta. (Kurki 2006, 131–134)

Kurki toteaa, että sosiaalipedagogiikan tärkein ongelma on yksilön ja yhteisön välinen suhde. Kysymys on siitä, kumpi on ensisijainen, ja millaisista lähtökohdista yksilön ja niiden yhteisöjen suhdetta, joihin yksilö liittyy, voidaan lähteä tarkastelemaan. Joskus korostetaan Kurjen mukaan enemmän kasvattamista yhteiskunnan sopeutuvaksi jäseneksi, joskus taas yhteiskunnan muuttamisen merkitystä. Erilaisista vastauksista yksilön ja yhteisön suhteen on syntynyt sosiaalipedagogista koulukuntakeskustelua. (Kurki 2006, 115; ks. Kurki 2002, 45–46)

Hahmottelen työni teoreettista perustaa osaltaan niiden sosiaalisten teorioiden kautta, joita Kurki on käsitellyt kirjassa *Persoonaa ja yhteisö* (2002). Kurjen (2002, 12) mukaan Ferdinand Tönniesin *Gemeinschaft*-käsite on ollut tärkeä innoittaja kasvatuksellisille uudistusliikkeille, erityisesti reformipedagogiselle liikehdinnälle. Tönniesin *Gemeinschaft* (yhteisö) – *Gesellschaft* (yhteiskunta) – teoria sisältääkin vahvoja laadullisia arvioita sosialisatiosta, sivistyksestä ja oppimisesta (Kurki 2006, 134).

Tönniesille ihmisen sosiaalinen toiminta perustuu aina tietynlaisiin sosiaalisiin suhteisiin. Sosiaalinen todellisuus edustaa aina jompaakumpaa ihmisen kahdesta tahtomisen muodosta, rationaalisesta tahdosta ja toisaalta luonnollisesta tahdosta. Tämä psykologinen kahteen tahtoon perustuva jako luo perustan niille kahdelle maailmalle, jotka ihminen muodostaa yhteiselämänsä organisatorisiksi muodoiksi, toisin sanoen *Gemeinschaftille* ja *Gesellschaftille*. Yhteisö perustuu ihmisen luonnolliseen tahtoon ja yhteiskuntamuotoinen yhteiselämä rationaaliseen tahtoon. (Tönnies 1974; teoksessa Kurki 2002, 12–13) Tönniesin mukaan siis silloin kun inhimilliset suhteet ovat syviä ja todellisia, on kyse

yhteisöstä (Gemeinschaft), ja silloin kun ne voidaan nähdä mekaanisina ja muodollisina, on mahdollista puhua yhteiskuntamuotoisesta elämisen tavasta (Gesellschaft) (Kurki 2006, 134).

Rationaalinen tahto heijastaa modernin elämän järkipäisyyttä, ja ilmaisee siinä ihmisen kyvyn keinotekoisien maailman rakentamisen. Yksi sen keskeisistä ilmenemismuodoista on esimerkiksi se, että tavarasta tulee arvo, joka mitataan rahassa. Luonnollinen tai orgaaninen tahto puolestaan edustaa ihmisen kokemusperäisiä, aitoja ja luonnollisia impulsseja. Sen juuret ovat yksilön arvokkuudessa, ja siksi myös moraaliset kysymykset koetaan vahvasti, luonnollisesti ja myös tunteen kautta. Luonnollinen tahto on syvä inhimillinen voima, joka ilmaisee elämän itsensä liikettä ja spontaanisuutta. (Kurki 2002, 12–13)

Tönnies näkee yhteisön luottamuksen ja läheisyyden tyysijana. Inhimillinen moraalinen ja hyvyys ilmenevät tällöin ystävällisyytenä, huomaavaisuutena ja herkkyytenä toisen ihmisen ilolle ja suruille eli tuttuutena, sympatian ja luottamuksena. Gemeinschaft-arvoissa ilmenee jokaisen persoonan, ainutlaatuisen ja arvokkaan, merkitys yhteisössään. Tönniesin mielestä ilman Gemeinschaft-tyyppistä yhteisöllistä vuorovaikutusta, ilman sitä erityislaatuista sosiaalista voimaa ja yhteistuntoa, joka tekee yksilöistä kokonaisuuden jäseniä, ei ole mahdollista kehittyä itsenäisiksi, tunne-elämältään vakaiksi ja sosiaalisesti kypsiksi persoonallisuuksiksi. Toisaalta kehittyminen ei Tönniesin mukaan ole mahdollista myöskään ilman sitä etäännyttämistä, jota yhteiskunta-Gesellschaft – käsite edustaa. Tönniesin yhteisökäsite onkin ymmärrettävä sellaisena kriittisenä käsitteenä, joka heijastuu aina vastakäsitteensä eli yhteiskunnan käsitteen kautta. (ks. Kurki 2002, 13–14)

Tönniesin teorian mukaiset yhteiskuntaan sisältyvä rationaalinen tahto ja ihmisen yhteisöllisyyteen liittyvä luonnollinen tahto löytyvät uudella tavalla myös Martin Buberin inhimillisten suhteiden tyypeistä. (Buber 1965; 1987; teoksissa Kurki 2002; Kurki & Nivala 2006) Buberin mielestä ihminen voidaan ymmärtää vain dialogisessa suhteessa toiseen ihmiseen. Buberin käsitteellisessä jaossa inhimillisiä suhteita on kahden tyyppisiä, ja toinen niistä on suora ja monipuolinen Minä-Sinä – suhde, jossa persoona vahvistaa toista persoonaa tunnistaen tämän ainutlaatuisen arvon. Buberilainen Minä-Sinä -suhde on myös ihmisen ja hänen maailmansa välinen avoimuuden, suoruuden ja molemminpuolisuuden dialoginen suhde. Aito eletty suhde Sinun kanssa on edellytys sille, että ihmisestä tulee aidosti myös Minä. (Kurki 2002, 85)

Minä-Se – suhde on subjekti-objekti – suhde, joissa toista ihmistä kohdellaan esineenä, eikä häntä osata kuunnella. Yksilö on tällöin individualistisen minäkeskeisesti maailmaan suuntautuva olento. Jokainen ihminen elää tavallaan kaksoisminässä, sillä ihminen ei ole koskaan täysin persoona, mutta ei myöskään yksilö itsekkäässä individualistisessa mielessä. Buberille, mitä syvemmin individualismi hallitsee yksilön minää, sitä syvemmin hän uppoaa kuitenkin epätodellisuuteen. (ks. Kurki 2006, 138) Tarkastelen tässä työssä sitä, millaista luonnolliseen tahtoon perustuvaa Gemeinschaft-tyyppistä yhteisöllistä vuorovaikutusta Prometheus-leireillä koetaan olevan. Toisaalta tämä vuorovaikutus voi näyttäytyä Minä-Sinä – tyyppisenä persoonien välisenä välittömänä suhteena.

Minä-Sinä – suhteessa onkin kysymys kahden persoonan välisestä suhteesta, jossa korostuvat yksilön arvokkuus ja toisaalta sosiaalisuus, persoona yhdessä toisten persoonien kanssa. Aito Minä-Sinä – suhde on läsnäoloa, jossa toinen ihminen koetaan koko olemuksella, vertailematta. Buberille Minä-Sinä – suhde on eettinen ideaali, joka osoittaa tien ihmisen kasvulle, persoonaksi tulemiselle. Ihminen ei voisi elää jatkuvassa Minä-Sinä – suhteen välittömässä vuorovaikutuksellisuudessa. Inhimilliset suhteet voivat Buberin mukaan vain lähestyä täydellistä Minä-Sinä – dialogia, koska totaalinen sitoutuminen Minun ja Sinun välillä voi sisältää aina myös riskin ja aiheuttaa haavoja. (Buber 1987, 32–35, 48–50; Wood 1969; teoksessa Kurki 2002, 84–85)

Käytännöllinen elämämme perustuu siis Minä-Sinä -suhteen välittömyyteen, mutta se voi toimia vain Minä-Se –maailman vakiintuneissa muodoissa. Yksilöllisen elämän ja sosiaalisten suhteiden luotettavuus ja jatkuvuus edellyttävät sosiaalisten roolien ja instituutioiden olemassaoloa, eli Minä-Se -maailman olemassaoloa. Näin myös Buberin voi ajatella tekevän jaon alun perin Tönniesin Gemeinschaft ja Gesellschaft – käsitteiden mukaan, jolloin yhteisö on välitöntä persoonallista suhdetta ihmisten välillä ja yhteiskunta massaa ja mekaniikkaa. (Kurki 2002, 86–87; Die Politik des Ich-Du. Der Anarchist Martin Buber, http://www.gestalt.de/doubrawa_buber.html; ks. Buber 1965; 5, 22–32, 200–203)

Värrin (1997, teoksessa Kurki 2002, 85) mukaan dialogia Buberille olennaisesti määrittävä periaate on, että ihmisellä on kyky elää tämän hetkinen tapahtuma ottamalla huomioon myös toisen osapuolen näkökulma. Toinen on kaikesta huolimatta toinen, ja juuri tämän toiseuden tunnustaminen erottaa

dialogin Buberin kritisoimasta empatiasta. ”Aito” yhteisöllisyys ja persoonien väliset Minä-Sinä – suhteet luonnehtivat tietoista ja vapaaehtoista osallistumista. Aidoissa yhteisöllisissä suhteissa korostuu jokaisen oikeus olla tasapuolisesti persoona oikeudenmukaisuuteen ja inhimillisyyteen pyrkivässä yhteisössä. Ryhmän jäsenet jakavat arvoja ja periaatteita, heillä on yhteisiä sisäisiä ja ulkoisia kokemuksia, ja ryhmässä ilmaistaan solidaarisuutta toisten epäonnistumisia tai menestymisiä kohtaan. (ks. Kurki 2002, 53–54) Välittömyydestä ja aidoista yhteisöllisistä suhteista syntyy sellainen Prometheus-leirin henki, jota tämän työn empiirisessä osassa tarkastelen.

2.2. Freireläinen vapauttava pedagogiikka tiedostamisen apuna

Sosiaalipedagogisessa keskustelussa tunnetuimpia aidon yhteisön ja yhteisöllisten suhteiden teorian kehittäjiä on Paulo Freire (1921–1997). Perusteemana Freirellä on arvokkuus, joka jokaisella ihmisellä inhimillisenä olentona on, ja jota ei saa tukahduttaa. (Kurki 2002, 54–55). Freiren mukaan ollakseen inhimillinen ihmisen pitää täydesti antautua suhteeseen toisen ihmisen ja maailman kanssa (Freire 1994; teoksessa Kurki 2002, 58). Tämä ajatus on suurelta osin yhdenmukainen Buberin Minä-Sinä – suhteen käsitteen kanssa.

Freire alkoi kehittää kasvatuksellista ajatteluaan ja kasvatuksellisia metodejaan Brasiliassa lukutaitoprojekteissa köyhien ja ”sorrettujen” parissa. Lukutaidon saavuttaminen oli tässä toiminnassa kuitenkin osa tavoitetta, joka on tietoisuuden lisääminen omasta paikasta ja asemasta yhteiskunnassa. Pyrkimyksenä lukutaitoprojekteissa oli se, että ihmiset voisivat tiedostavina yksilöinä liittyä historialliseen prosessiin ja siirtyä naiivista tiedostamisesta kriittiseen tiedostamiseen (ks. Freire 1969, 107; teoksessa Hannula 2000, 75).

Tietoiseksi tulemisen ensimmäinen vaihe Freirellä on tietoisuuden semi-intransiivisuus. Tässä tilassa ihminen ei tiedosta itseään persoonana eikä liitä omaa tilannettaan yhteiskunnallisiin rakenteisiin. Hänen mielenkiintonsa ja toimintansa suuntautuu hengissä pysymiseen eikä hän ymmärrä biologisten tarpeitten ulkopuolella olevia ilmiöitä. (Freire 1969, 60; 1970b, 461; 1972, 22–23; teoksessa Hannula 2000, 46) Tässä yhteydessä Freiren tietoisuuden asteet pitää ymmärtää tietynlaisina ideaalityyppeinä. Tietoisuuden transitiivisuudessa kyky dialogiin muiden ihmisten ja maailman kanssa lisääntyy.

Tietoisuuden transitiivisuuden alkuvaihetta naiivia transitiivista tietoisuutta leimaa ongelmien yliyksinkertaistaminen ja emotionaalisuus. Ihminen saattaa turvautua poleemisiin, jäykkiin tai maagisiin selityksiin. Freiren mukaan ihminen ei ole tässä vaiheessa vielä yksilöllisesti tiedostava, vaan lähellä massaa. Kriittistä transitiivista tietoisuutta kuvaa puolestaan ongelmien lähestyminen tutkien, arvioiden, analysoiden ja kokeillen. Samalla lisääntyvä osallistuva ja vastuullinen asennoituminen. (Freire 1969, 60–62; teoksessa Hannula 2000, 46)

Tiedostava prosessi lähtee tilanteesta, jossa ihmisillä ei useinkaan ole havaintoa itsestään sosiaalisina ja historiallisina olentoina, ja jossa ajattelun ja toiminnan välillä on katkos. Freiren tietoisuuteen heräämisessä ihmiset eivät siis opi esimerkiksi vain vaikka lukemaan ja kirjoittamaan, vaan kasvattavat ja kouluttavat itseään samalla taisteluun vapautuakseen historiallisesta olemisen tavasta, joka voidaan nähdä sorrettujen hiljaisena kulttuurina. (Kurki 2002, 59; Freire 2005).

Freiren näkemys on kriittisen pedagogiikan mukaisesti se, että kasvatusta ei koskaan ole neutraalia, vaan aina joko sopeuttaa yksilöä vallitsevaan järjestelmään tai vapauttaa häntä käsittelemään todellisuuttaan kriittisesti ja luovasti (Freire 1973; ks. Hannula 2000) Freiren käsitteeseen perinteisestä tietojen välittävästä eli tallettavasta kasvatuksesta sisältyy piirteitä, jotka ohjaavat pysyvyyteen sopeuttamalla opiskelijoita vallitsevaan tilanteeseen. Vapauttavassa kasvatuksessa pyritään edistämään muutosta, ja tähän välineenä on ongelmakeskeinen lähestymistapa kasvatuksessa. (Hannula 2000, 71)

Perinteisessä kasvatuksessa opettaja on toimiva subjekti ja opiskelija objekti, johon toiminta kohdistuu ja jota ohjataan. Opettaja on toimivana subjektina tiedon auktoriteetti; hän valitsee, valmistaa ja muokkaa opetuksen sisällön ja välittää sen oppilaille. Protun kasvatustieteen piirteinä vahvistuivat aineistossani sen merkitys, että leirinvetäjien ja leiriläisten välinen vuorovaikutus on päinvastoin erittäin tasavertaista ja se, että valmiita vastauksia ei leireillä anneta. Hannulan mukaan Freire kritisoi tietojen välittävää tai tallettavaa kasvatusta siitä, että tietojen tullessa opettajan valitsemina ja valmiiksi muokattuina sivuutetaan oppijan aktiivinen tiedon problematisointi. Tietojen välittävässä passivoivassa kasvatuksessa välittyy siis yksipuolinen ihmis- ja maailmankuva. (Hannula 2000, 72–73)

Vapauttavassa kasvatuksessa on kietoutuneena yhteen dialogisuus ja ongelmakeskeisyys. Freiren mukaan dialogi on myös ihmisten välinen yhdenvertainen suhde, joka syntyy kriittisyydestä ja joka luo

kriittisyyttä ja jota ravitsee rakkaus, nöyryys, toivo, usko ja luottamus. Freiren mukaan osallistujien välinen sympatiasuhde tekee suhteesta kommunikaatiosuhteen, jossa etsitään kriittisesti jotain. (Freire 1969, 107–108; teoksessa Hannula 2000, 75) Haastattelemieni aktiivitoimijoiden mukaan toimivaan kommunikaatiosuhteeseen pyritään Protuleireillä ryhmän kehitysprosessin huomioon ottamisella ja hallinnalla. Käsittelen empiirisessä osassa juuri Protuleireillä tapahtuvaa dialogista vuorovaikutusta ja kriittistä suhtautumista käsiteltävänä olevaan asiaan.

Freiren lähestymistapa ja kirjoittamistyyli on metaforinen ja latinalaiseen tapaan 'taisteleva'. Vapautuminen historiallisesta olemisen tavasta ja tiedostaminen tarkoittaa yksinkertaisesti sitä, että ihminen huomaa ja tunnistaa paremmin itsensä, yhteiskunnan ja itsensä osana yhteiskuntaa ja alkaa toimia oman tilanteensa parantamiseksi. Tämä sopii myös yhteen Prometheus-leirin tuki ry:n Leiritoiminnan periaatteiden kanssa (Prometheus-leiritoiminnan periaatteet). Freiren ajattelu ja kasvatustilfilosofia on syntynyt aikansa yhteiskunnallisen tilanteen tuloksena (Hannula 2000, 1-9; Tomperi 2005, 9-31). Tosin luennoidessaan Yhdysvalloissa 1960-luvun lopulla Freire heräsi hänen mukaansa myös huomaamaan, että niiden, joilla ei ole valtaa, poissulkeminen taloudellisesta ja poliittisesta elämästä ei kosketa vain kolmatta maailmaa (Kurki 2002, 57).

Freireläinen käytännön menetelmä eli praksis ei tarkoita yksinkertaista suhdetta tietoisuuden ja todellisuuden välillä. Praksis on teorian, tiedostamisen ja toiminnan ykseyttä. Tietoisuus ei siis ainoastaan reflektoi todellisuutta vaan on refleksiivinen ja toimii todellisuudessa ja muuttuu sen kautta. (Kurki 2002, 59) Freireläisen sosiaalisen toiminnan metodin mukaan ihmisten vapautumiseksi heitä täytyy opettaa kriittisiksi. Ihmiset voivat siis tulla toimiviksi subjekteiksi kriittisen reflektion avulla. (Kurki 2002, 57)

Freiren mukaan kommunikaatiossa voidaan erottaa kaksi tasoa, emotionaalinen taso, jossa välitetään, herätetään ja ilmaistaan tunteita henkilöltä toiselle ja kognitiivinen taso, 'ilmiön ihmettely', joka tapahtuu kielellisten merkkien välityksellä ja jossa kommunikoivien subjektien lisäksi on joku heitä välittävä konkreettinen ilmiö. Freirelle tunteet ovat ilmapiiritekijöinä edellytyksinä luovalle ja dialogiselle tapahtumalle. Dialogin edellytyksiä ovat osallistujien autenttisuus, rakkaus, nöyryys, usko ihmiseen ja kriittinen ajattelu. (Hannula 2000, 113) Haastatteluideni perusteella myös Prometheus-leiritoiminnassa ovat mukana sekä tunteet että kognitiivisen tason ilmiön ihmettely.

Kognitiivisen tason kommunikaatio on Freirellä yhteistyötä, jossa osallistujat pyrkivät ymmärtämään ilmiön merkitystä. (Freire 1973, 78–79; teoksessa Hannula 2000, 110–119) Opiskeluprosessissa ei pyritä suoraan vaikuttamaan opiskelijoihin tai muuttamaan heitä, vaikutus tapahtuu todellisuuden kriittisemmän tuntemisen ja yhteisen prosessin kautta. (Hannula 2000, 111) Kognitiivisessa tapahtumassa ilmiön ja sen suhteiden paljastamisen ja uuden tiedon luomisen ydin on problematisoiminen. Se on jatkuvaa kyselyä, kokeilua ja etsimistä, aikaisempien oletusten kyseenalaistamista. Tämä ei silti tarkoita sitä, että oppija toistaisi jo aiemmin tehdyt tutkimukset, vaan se on enemmänkin omien tietojen tarkkailua suhteessa ilmiöön. Freiren mukaan oppijan on muodostettava itse käsityksensä olevaisuudesta, ajateltava itse ja tehtävä itse päätöksensä, sillä kukaan ei voi paljastaa maailmaa toisten puolesta. (Freire 1973, 57–58; Freire 1972, 136; teoksessa Hannula 2000, 111–112) Käsittelen tutkimuksen empiirisessä osassa sitä, millaista tarkkailua Protulle tyypillinen utelias pohdinta on.

Hannulan mukaan ihminen on toisaalta myös perustaltaan sosiaalinen olento luoden maailmaa yhdessä muiden kanssa. Todellisuutta koskeva aito tietämys ja autenttinen ajattelu eivät voi tapahtua eristyksissä eivätkä myöskään alisteisena toisen ajattelulle. Uuden tiedon luominen tapahtuukin tasavertaisessa subjekti-subjekti – suhteessa. (Freire 1972, 50; teoksessa Hannula 2000, 111) Tietämistä luodaan dialogissa niin, että opiskeltava aihe, teema, on kaikkien osallistujien yhteisen reflektion kohteena. Osallistujat kiinnittävät huomionsa opiskeltavaan teemaan, opettelevat tuntemaan sitä ja osallistuvat aiheen muokkaamiseen. Tällöin osallistujia välittävä asia on opiskeltava ja kehittyvä aihe. (Freire 1972, 53; teoksessa Hannula 2000, 111)

Freirelaisessä dialogissa muiden osallistujien ajatuksiin tutustuminen on aktiivista reflektiota. Samaa todellisuutta koskevat erilaiset käsitykset johdattavat myös omien oletusten tarkasteluun. Yhteisen reflektion kautta oppija voi tarkastella myös tuntemattomia mahdollisuuksia ja kokeilla toiminnan avulla rajojen ylittämistä. Toisten reflektion avulla opiskelija havaitsee, miten hän itse käyttäytyi vastaavassa tilanteessa. Oppija oppii näin 'käsityksen omasta aikaisemmasta käsityksestään', ja ymmärtää paremmin todellisuutta. (Freire 1972, 84–87; teoksessa Hannula 2000, 112) Freiren mukaan dialogin merkitys on siinä, että kenen tahansa osallistujan askel kohti ongelmallisen tilanteen ratkaisemista avaa muille uusia ymmärryksen polkuja (Freire 1973, 94; ks. Hannula 2000, 112).

Yhteinen tiedon luominen ja uudistaminen edellyttää myös nöyryyttä – valmiutta tasavertaisuuteen, halua havaita oma tietämättömyys joissakin asioissa ja valmiutta arvostaa muiden osallistujien tietoa ja kokemusta. Dialogi edellyttää myös uskoa ihmiseen sinänsä. (Freire 1972, 63; teoksessa Hannula 2000, 114) Lisäksi dialogin edellytys oppimisessa on tasa-arvo, opettajan ja opiskelijan periaatteellinen yhdenvertaisuus. Kasvatuksen pitäisikin alkaa opettaja-opiskelija – suhteen vastakkaisuuden ratkaisemisella. (Freire 2005, 85–90) Tekemissäni haastatteluissa tuli esille se, että tasavertaisuus sekä leirin osanottajien väliset sympatian ja luottamuksen suhteet liittyvät sekä Protuleirin ilmapiiriin että suhteeseen käsiteltävään asiaan.

Uutta yhteiskuntaa luodaan dialogin ja sosiaalisen osallistumisen kautta (Kurki 2002, 49). Edellä kävi ilmi, että Tönnies ja Buber vaativat sosiaalisen toiminnan pohjaksi tietynlaisia, yhteisöllisiä, vuorovaikutussuhteita. Myös latinalais-amerikkalainen sosiaalisen kasvatuksen keskustelu on Kurjen mukaan käytännössä pitkään painottanut periaatteita, jossa sosiologiseen yhteisön käsitteen analyysiin yhdistetään näkemys yhteisöllisistä suhteista ja niiden erityislaadusta.

Tomperin ja Suorannan (2005) mukaan Freiren ajatukset herättävät edelleen suurta kiinnostusta ympäri maailmaa. Freire ei kuvaa tuotannossaan tunnetuimmassa kirjassaan *Sorrettujen pedagogiikka* (1970, suomennettu 2005) sellaista metodologiaa, jonka voisi suoraan ottaa käyttöön. Sen sijaan on olemassa paljon sovelluksia ja verkostoja, joille Freiren pedagogiset ajatukset ovat toimineet innoittajina. (Freiren pedagogisesta soveltamisesta mm. Kurki 2000, 9-11, 137–161; Tomperi & Suoranta 2005, 211–237) Sosiokulttuuriseen innostamiseen läheisesti liittyvä teoreettinen ajattelu on saanut vahvoja vaikutteita Freiren pedagogisesta ajattelusta. Voidaan sanoa myös toisinpäin, että freireläinen vapautuksen pedagogiikka samoin kuin laajemmin koko latinalais-amerikkalainen sosiaalipedagoginen näkökulma, 'sosiaalisen toiminnan metodologia', on perusluonteeltaan sosiokulttuurista innostamista. (Kurki 2000, 12)

2.3. Sosiokulttuurinen innostaminen

Sosiokulttuurisella innostamisella on Kurjen mukaan erityisesti Keski-Euroopassa ja Latinalaisessa Amerikassa pitkä perinne. Sosiokulttuurisen innostamisen parissa työskentelevät voivat toimia esimerkiksi vapaaehtoisina lukutaidon opettajina Meksikossa, köyhien ja sorrettujen puolustajina Brasiliassa, syrjäytyneiden parissa sosiaalista työtä tekevinä Espanjassa tai ammattimaisina vapaa-aikaohjaajina Ranskassa. Innostajat työskentelevät ammatillisina, alalla koulutettuina tai vapaaehtoisina. Innostamisen juuret ovat Leena Kurjen mukaan vapaaehtoistyössä. (Kurki 2000, 7-9)

Kurki (2000) kertoo, että käsitteenä ja toimintana sosiokulttuurinen innostaminen syntyi Ranskassa toisen maailmansodan jälkeen. Innostaminen löydettiin tekniikaksi lähinnä työväestön kouluttamiseen ja vapaa-ajan toimintaa varten ja sen tavoitteena oli yhteiskunnan demokraattisten arvojen elvyttäminen. Innostamisella on ollut Ranskassakin monia määritelmiä, mutta Kurjen mukaan kysymys on aina silti ollut pedagogisesta tiedostamisesta, osallistumisesta ja sosiaalisen luovuuden liikkeestä. Sosiokulttuurisen innostamisen painopisteet sen tehtävien suhteen ovat vaihdelleet: innostamisen tarkoitus on ollut vapauttaa sosiaalista kommunikaatiota ja vahvistaa lämpöä ja intymiteettiä ihmisten välisissä suhteissa; tukea erityisesti oppimista ja ihmisten rationaalisen, esteettisen, poeettisen tai taloudellisen kanssakäymisen hallintaa yhteiskunnassa; durkeimilaisittain sosiaalisen kommunikaation edistämistä tai toisaalta marxilaisittain tietoisuuden laajentamista tavoitteena totaalinen vapaus, joka saavutetaan yhteiskunnan transformaation avulla. (Kurki 2000, 11–12)

Perusteiltaan innostaminen on tapa tukea ihmisten herkistymisen ja itsetoteutuksen prosessia. Tämä tarkoittaa sitä, että se herättää ihmisten tietoisuutta, organisoii toimintaa ja saa ihmiset liikkeelle. Näin katsottuna sosiokulttuurinen innostaminen on myös aluetieteellisessä tutkimuksessa käyttökelpoinen teorian ja käytännön yhdistävä menetelmä. Sosiokulttuurinen innostaminen suuntautuu sosiaalisen kommunikaation edistämiseen, ihmisten välisen vuorovaikutuksen lisäämiseen ja subjekti-subjekti – suhteen kehittämiseen. Sen avulla pyritään luomaan sosiaalisen transformaation mahdollistavia tilanteita eli parantamaan ihmisten elämän laatua. (Kurki 2000, 19) Kurjen mukaan sosiaalipedagogisen nuorisotyön tavoitteena puolestaan esimerkiksi on, että nuoret kykenisivät vähitellen yhä enenevästi ottamaan vastuuta elämästään ja nousemaan kriiseistään, että heillä olisi kyky toimia ja luoda näin kohtaloaan (Kurki 2002, 131–132).

Sosiokulttuurinen innostaminen koostuu kolmesta tasavahvasta rakenneosasta: filosofis-ideologisista juurista, niistä kasvavasta metodologis-strategisesta kehyksestä ja lopulta monia erilaisia menetelmiä hyödyntävästä käytännön toiminnasta. (Kurki 2000, 15) Innostamisen filosofis-ideologisia juuria ja metodologis-strategisen kehyksen perusteita on osaltaan käyty läpi sosiaalipedagogiikan perusteiden ja freireläisen vapautuksen pedagogiikan läpikäymisen yhteydessä. Pääpiirteissään määrittelen niin, että innostaminen on sellainen vapautuksen pedagogiikkaa vastaava toiminnan muoto, jota on hahmoteltu teoreettis-käytännölliseksi sosiaalisen ja kasvatuksellisen toiminnan sovellukseksi. (vrt. Kurki 2000, 44)

Merinon mukaan (1997, 31; teoksessa Kurki 2000, 23) innostamisella on kaksi päätavoitetta. Luodaan ensinnäkin liikettä, huolestuneisuutta, levottomuutta ja tuetaan aloitteellisuutta, asioiden täytöntöönpanoa, itsenäistä toimintaa ja vastuuta. Toisaalta erityisesti vapaaehtoistoimijan aluetta on ”tukea ja saada liikkeelle niitä kykyjä, jotka jo ovat olemassa”. Tämä tarkoittaa motivoimista, herättämistä ja sitä, että koordinoidaan yksilöiden ja ryhmien kykyjä, voimia ja osallistumista sosiaaliseen, kasvatukselliseen ja kulttuuriseen toimintaan.

Innostamisen käsite on Kurjen mukaan sinällään laaja-alainen, eikä sen määrittely ole helppoa. Innostaminen on samalla sosiaalisen sopeutumisen ja terapian metodi sekä vapautuksen ideologia. (Kurki 2000, 20–21) Keskeistä sosiokulttuurisessa innostamisessa on, että innostamiseksi ei voida sanoa mitä tahansa sellaista toimintaa, joka sisältää osallistuvaa sosiaalista aktiviteettia ja ryhmien muodostumista. Innostaminen voi nimittäin olla myös steriiliä aktivismia ilman erityistä pohdintaa. Innostaminen perustuukin aina suunniteltuun ja päämäärätietoiseen toimintaan, ja sen perusta on filosofis-ideologinen, sellainen humaani kehys ja käsitys ihmisestä ja yhteiskunnasta, josta innostamisen osallistava metodologia ponnistaa. (Kurki 2000, 27) Prometheus-leirin tuki ry:n toiminnan vertaaminen sosiokulttuuriseen innostamiseen on mahdollista niin, että myös Protun toimintaperiaatteet nähdään filosofis-ideologisena humanina kehyksenä.

Perinteisen latinalais-amerikkalaisen sosiokulttuurisen innostamisen käyttämistä mallina tai kehyksenä Prometheus-leirin tuki ry:n toiminnalle rajoittaa tiettyyn pisteeseen ainakin toiminnan yhteiskunnallinen konteksti ja tavoitteet. Se ei ole taitavasti toteutettua lukutaitokampanjointia tai edes

ranskalaistyyppistä nuorison parissa tehtävää vapaa-aikaohjaamista. Sosiokulttuurista innostamista voi käyttää Protun toiminnan kehyksen määrittelyyn, sillä myös Protutoiminta on aloitteellisuuden, toiminnan ja vastuuntunnon tukemista. Myös Protun toiminnassa, kuten sosiokulttuurisessa innostamisessakin, tavoitteena on ihmisten herättäminen, tietoisuuden kasvu ja aktivointi ja itsenäisen toiminnan tukeminen.

Sosiokulttuurisen innostamisen keskeisiä tavoitteita onkin, että ihmiset tulevat tietoisiksi historiallisesta roolistaan yhteisöissään, yhteiskunnassaan ja maailmassa. Näin he huomaavat, miten heidän toimintansa omassa arjessa ja lähiyhteisössä liittyy laajempaan yhteisölliseen ja yhteiskunnalliseen toimintaan. Innostaminen on kaikkien niiden toimenpiteiden yhdistelmä, jotka luovat sellaisia osallistumisen prosesseja, joissa ihmiset kasvavat aktiivisiksi toimijoiksi yhteisöissään. (Kurki 2000, 20) Innostaminen on ennen kaikkea osallistumista (Kurki 2005, 335).

Kurjen mukaan innostamisen rakenteissa yhdistyvät kolme nuorisotyön pohjaksi tarvittavaa elementtiä: kasvatuksellinen, sosiaalinen ja kulttuurinen (Ventosa 1993, 18, 184–185; teoksessa Kurki 2000, 46–47; ks. Kurki 1998; Kurki 2006, 154–155). Innostamisen kulttuurisen toiminnan avulla tavoitellaan Kurjen (2000, 46–47) mukaan erityisesti luovuuden ja yleensä monipuolisen ilmaisun kehittymistä, jolloin toiminnassa korostuvat taiteet eri muodoissaan. Sosiaalinen ulottuvuus keskittyy ryhmään ja yhteisöön. Ihmisten osallistuminen, integroituminen näin yhteisöön ja yhteiskuntaan ja toisaalta pyrkimys niiden transformaatioon ovat avainasemassa. Kasvatuksellisen toiminnan avulla tavoitellaan ihmisen persoonallista kehittymistä, asenteiden muutosta, kriittisen ajattelun kehittymistä, oman vastuun tiedostamista, herkistymistä ja motivaation heräämistä.

Kasvatuksellisten aktiviteettien erityisenä tavoitteena on freireläisen vapautuksen pedagogiikan mukaisesti ihmisten kriittisen ajattelukyvyn kehittäminen niin, että hänestä tulee yhä enenevässä määrin oman historiansa vapaa toimija ja oman kohtalonsa luoja. Näin tavoitellaan, myös sosiokulttuurisessa innostamisessa, sellaisten uusien kulttuuristen asenteiden syntymistä, jotka omalta osaltaan saavat aikaan muutoksia yhteiskunnassa. (vrt. Kurki 2000, 137–138) Kasvatuksellisia innostamisen toimintatapoja ovat muun muassa seminaarit, kurssit, väittelyt, työpajat ja kulttuuripiirit. Kuten Protussakin, käsiteltävien teemojen osalta tärkeää on, että ne kiinnostavat ihmisiä, koskevat heidän arkipäiväänsä ja auttavat heitä osaltaan ymmärtämään omaa elämäänsä.

Kulttuuristen aktiviteettien, esimerkiksi konserttien, taidetapahtumien ja museoiden, avulla sosiokulttuurisessa innostamisessa tavoitellaan ihmisten oman perityn kulttuurin välittämistä ja elävän kulttuurin synnyttämistä. Taidetta ei käsitetä etuoikeutena tai ylellisyytenä, vaan se on yksi keskeisiä inhimillisiä perusoikeuksia. Taiteellisten tai ilmaisullisten aktiviteettien avulla pyritään inhimillisten kykyjen kehittämiseen. Näitä ovat muun muassa tutkiminen, herkistyminen, jakaminen, yhteistyö ja kunnioittaminen. Kurki (2000, 137–140; 2006, 154–155) pitää taidetta eri muotoineen yhtenä innostamisen keskeisimpänä menetelmänä. Näin voidaan esimerkiksi ihmisten oman taiteellisen ilmaisun aktiviteettien, kuten tanssin, teatterin, musiikin, käsityötaiteen, kielen ja kirjallisuuden, elokuvan ja maalausten avulla kehittää kunkin yksilön taiteellisia taipumuksia. Pyritään siihen, että ihmiset voivat osallistua monipuoliseen ilmaisulliseen toimintaan ja luovasti ilmaista arvojaan ja ajatuksiaan.

Vapaa-ajan sosiaaliset virkistykseelliset aktiviteetit sosiokulttuurisen innostamisen toiminnan muotona tarkoittavat keskittymistä ihmisten vireyteen, ruumiilliseen kuntoon ja terveyteen. Ihminen on ”leikkivä ihminen”, ja leikit ja pelit ovatkin Kurjen (2000; 2006) mukaan oleellinen osa virkistykseellisiä aktiviteetteja. Lapsilla ja nuorilla ne hänen mukaansa kasvattavat mielikuvitusta ja parantavat sosiaalistumista, nuorilla ne voivat painottua myös seikkailuun ja kilpailuihin. Leikkiin ja peliin voi siirtää ristiriitansa ja sisäiset taistelunsa, toisaalta leikillä voi myös erityisesti ikääntyneemmille olla terapeuttisia tavoitteita tai ne voivat olla puhdas levon ja uudistumisen muoto. Myös juhlat voivat olla vapaa-ajan virkistykseellisiä aktiviteetteja, jotka suovat mahdollisuuden ilmaista varsin syvästi ihmisten kulttuurista olemisen tapaa. Niillä on kollektiivinen, yhteisöä juhlan hengessä integroiva luonne.

Prometheus-leirin tuki ry:n leireillä on sosiokulttuurisen innostamisen kannalta tarkasteltuna omat ominaispiirteensä, jotka täytyy ottaa huomioon. Leirit ovat Protun toiminnan ydin, jossa toteutetaan sitä tehtävää ja tavoitetta, joka yhdistyksessä nähdään toiminnan keskeisenä päämääränä. Prometheus-leirit eivät ole, eivätkä leiriläisille voikaan olla suoranaisen oman kulttuurisen olemisen tavan manifesti, sillä leireille osallistuvat ovat yleensä toisilleen tuntemattomia 14–16 –vuotiaita nuoria. Toisaalta leirit ovat tapahtumia, jotka jo sinällään eroavat arjesta. Niillä on sekä syviä kasvatuksellisia että ilmaisullisia päämääriä (Prometheus-leirit, <http://www.protu.fi/leirit/>; Leiriviikon ohjelma, <http://www.protu.fi/leirit/teemat.html>). Niillä myös, erityisesti Protulle luonteenomaiseen tapaan,

leikitään ja pelataan paljon. Tämän voi nähdä olevan toimintaa, jolla leirillä käsiteltäviä asioita lähelle on mahdollista päästä, ja joka toisaalta luo leirikokemuksen edellyttämää yhteishenkeä ja tunnelmaa. Tulevassa aineiston tarkastelu -osassa käsitellään niitä tapoja, joilla Protuleirillä pyritään luomaan tunnelmaa, integroimaan nuoria ryhmään ja käsittelemään heille merkityksellisiä elämänsisältöjä ja ihmisenä olemisen tapoja.

Kurki (2000, 89) kirjoittaa, että tietoisuuden syntymisen perusehto on luoda dynaamisia ja aktiivisia metodeja ja tekniikkoja, jotka tekevät ihmisten osallistumisen ja heidän keskinäisen vuorovaikutuksensa mahdolliseksi. Innostamisen toiminnan osallistava metodologia tarkoittaa käytännössä sitä, että ihmiset toimivat vuorovaikutuksessa toistensa kanssa yhteisen päämäärän suuntaan. Tavoite on Kurjen mukaan saada tuon toiminnan, eli osallistumisen, avulla muutoksia yhteiskunnassa. Tässä näkyy tietty ero ilmiselvimpään sosiokulttuuriseen innostamiseen. En oletta, että Prometheus-leirin tuki ry:n tavoite on saada suoraan aikaan muutoksia yhteiskunnassa, tai että leiriläiset yhdessä alkaisivat toimia vuorovaikutuksessa muutoksen aikaansaamiseksi. Vaikutus Protulla on enemmän välillinen, oletan, että Protu kasvattaa nuorten tietoisuutta itsestään ja yhteiskunnasta. Protutoiminta voi myös osaltaan saada aikaan muutosta yhteiskunnassa toimimalla areenana, jossa nuori saa harjoitella dynaamisia ja aktiivisia metodeja ja tekniikkoja ja opetella keskinäistä reflektointia vuorovaikutusta toisten ihmisten kanssa. Protuleirien tekniikat voivat olla innostavia, mutta päämääränä oletan olevan sosiaalisen yhdessä olon ja oman elämän pohdinnan.

3. Prometheus-leirin tuki ry:n tavoitteita ja periaatteita

3.1. Toiminnan tavoitteita

Kysyin haastateltaviltani ensin Protun periaatteista ja tavoitteista. Tavoitteita käyn läpi toimijoiden itsensä kertomana, enkä aineistona olekaan käyttänyt niin sanottuja virallisia Protun kasvatuksen päämääriä (Prometheus-leiritoiminnan periaatteet). Haastateltavat toisaalta itse viittasivat Ohjusten oppaaseen ja Protun tavoiteruusukkeeseen, jossa ilmenevät Protun viralliset tavoitteet. Protun toiminnan perustarkoitus on järjestää uskontokuntiin kuulumattomille nuorille aikuistumisleirejä, minkä haastateltavani toivat myös esiin. Edellisen tarkoituksen lisäksi Protulla on toiminnassaan myös spesifimpiä tavoitteita.

Tavoitteina leireillä on haastateltavieni mukaan saada nuoret ajattelemaan arvokysymyksiä ja maailmankatsomuskysymyksiä. Leirin tehtävä on herättää ajatuksia, antaa tilaa olla, tehdä ja ajatella ja erään haastateltavani mukaan se”, *että... ihan ensisijaisesti tavotetaan nuoret semmoseen öö, kontaktiin, jossa niille voidaan tuoda uutta informaatiota siitä, et miten maailma ehkä voisi toimia.*” Leirin nähdään toimivan erilaisena ympäristönä tutkia ja ajatella. Tavoitteeksi haastatteluissa mainittiin myös siirtymäriitin järjestäminen. Eräs vanha ohjaaja koki, että rajat yhteisöissä ovat liukuneet, mutta että tärkeää on järjestää rituaalinen tapahtuma, jossa tavallaan konkretisoidaan sitä, että ollaan siirtymässä johonkin toiseen vaiheeseen. Myös Rautio (1997, 13) toteaa, että nyky-yhteiskunnassa siirtymäriittien määrittäminen ja tunnistaminen voi olla vaikeaa.

Toisin asian voi ilmaista siten, että tavoitteena on tukea nuorten kasvua ihmisenä. Haastatteluissa mainittiinkin pyrkimys luoda ilmapiiri, jossa uskaltaa olla oma itsensä ja etsiä itseään. Aktiivit myönsivät, että viikossa välttämättä ei näe nuoren kehitystä. *”Niin niin kuitenkin tota... mä uskon, et siinä voi saada hirveen paljon eväitä. Et et sen näkee et jotkut leiriläiset ei oo koskaan miettiny niitä asioita, jotkut on miettiny paljonkin ja, ja ehkä ne ei osaa niin hirveesti sanoakaan siinä... leirin aikana, mut u- mä niinkun jotenkin luotan, et niit siemenii jää hirveen paljon itämään.”* Tarkemmin ottaen toivotaan nuorten kehittyvän *”ei välttämättä terveiksi ja tasapainoisiksi --- mut tavallaan niinku et, et mahollisimman paljon niinku itsensä hyväksyviksi ja ja niinkun itseensä luottaviksi. Ja ja tota,*

niinkun, sellasiks, joilla on niinku jo välineitä löytää omaa paikkaa maailmassa ja... ja tota... hh ja ja toimia yhdessä toisten kanssa ja ja niinkun tällasta.” Toimijat näkivät aktiivitoiminnassa itse tärkeäksi sen, että pystytään kasvamaan niin, että otetaan vastuuta sekä otetaan toiset huomioon. Samaan päämäärään pyrkii Kurjen mukaan sosiokulttuurinen innostaminen tuomalla kasvatukseen ja koulutukseen sellaisia teoreettis-käytännöllisiä elementtejä, jotka tukevat ihmisen sosiaalista kasvua, hänen sosiaalisen tietoisuutensa heräämistä ja lujittamista sekä sosiaalista sitoutumistaan (Kurki 2000, 41).

Haastatteluissa todettiin myös muun muassa tavoitteena olevan, että ihminen oppii rakentamaan mielipiteensä suhteessa muihin ja perustelemaan mielipiteensä. Leirillä käytävistä asioista ei niinkään haluta väitellä kuin käydä vuoropuhelua. Tavoitteena on herätellä nuoria erilaisten asioiden, kuten ympäristön, yhteiskunnan tai erilaisten seksuaalisten suuntautumisten, suhteen. Tärkeää on tuottaa tunne siitä, että on tärkeää ajatella asioita, eikä välttää abstrakteja, monimutkaisia tai kipeitä kysymyksiä. Tukea henkilön oman maailmankuvan muodostamiseen halutaan antaa ilman, että tarjotaan valmiita ratkaisuja. Samalla tavoin myös Hannula toteaa, että freireläisessä dialogisessa vuorovaikutuksessa muiden ajatuksiin tutustuminen on aktiivista reflektiota, jossa samaa todellisuutta koskevat erilaiset käsitykset johdattavat myös omien oletusten tarkasteluun (Freire 1972, 84; teoksessa Hannula 2000, 112)

Tavoitteena Protussa onkin, että ihminen olisi miettinyt omaa mielipidettään tai kantaansa johonkin asiaan myös suhteissa muiden mielipiteisiin ja suhteessa muihin. Haastatteluissa korostettiin sitä, että nuori pystyisi, osittain leirin ansiosta, paremmin ottamaan vastuuta itsestä ja muista ja tiedostamaan omat vaikutusmahdollisuutensa.” *ymmärrän ite sen vastuun sillai, että, että niinku öö, niinku tuetaan siihen, että nuoret tulis tietoseksi siitä, että että, et niinku ööh... miten heidän omat valinnat ja teot ja niinku päätökset vaikuttaa sit muitten, muitten elämään. Ja ja tavallaan niinku et sellasta ei voi sivuuttaa. Si si sivuuttaa kun ratkasee sitä, miten ite toimii.*” Tarkoitus on luoda tunne mahdollisuudesta vaikuttaa omaan elämään.

Haastattelemi protuaktiivit käsitteellistivät Protun tavoitteita kahdeksi eritasoiseksi päämääräksi, joita ovat ajatusten herättäminen ja keskustelu sekä läheisyys ja hyväksymisen ilmapiiri. Haastateltavieni mukaan toisille protuaktiiveille saattaa esimerkiksi jälkimmäinen olla toiminnan

varsinainen päämäärä. Yleisesti itse haastateltavani pitivät sitä enemmän välineenä, ja näkivät oleelliseksi myös pohdinnan, kriittisen keskustelun ja ajatusten herättämisen. Hekään toisaalta eivät sulkeneet läheisyyden ja luottamuksen ilmapiiriin tärkeyttä pois. Jäljempänä tarkastelen ajatusten herättämisen ja keskustelun teemaa luvussa, jossa käsittelen tiedostamista ja uteliasta pohdintaa. Läheisyyden ja hyväksynnän ilmapiiriä tarkastelen sisällöllisesti Ryhmä ja vuorovaikutus – osassa.

Totesin tutkimuksen teoriaosuudessa, että myös Freiren kasvatustajatteluissa yhdistyvät kriittiseen tiedostamiseen pyrkiminen ja tunteet. Dialogin edellytyksiä ovat myös osallistujien autenttisuus, rakkaus, nöyryys, usko ihmiseen, luottamus, toivo ja kriittinen ajattelu. Freire puhuu tunteista nimenomaan luovan ja dialogisen tapahtuman edellytyksenä, ei sinänsä kasvatuksessa käsiteltävänä tai kehiteltävänä asiana. (Hannula 2000, 113–116) Edellisten lisäksi dialogin edellytyksenä on tasa-arvo, opettajan ja opiskelijoiden periaatteellinen yhdenvertaisuus (Freire 2005, 85–90).

Protun alkuvaiheen toimijoiden mukaan periaatteena toimintaa käynnistettäessä on ollut, että tarjotaan mahdollisuus aikuistumiskoulutukseen, joka on täysin avointa ja kaikista ideologioista riippumatonta. Alkuaikoina keskusteltiin siitä, halutaanko Protua pitää uskonottomana liikkeenä, ja päädyttiin määrittämään toiminnan ja leirien olevan tarkoitettu nimenomaan uskontokuntiin kuulumattomille. Haastatteluissa eräs ”uusi toimija” totesi, että toiminnan alkuvaiheessa oli mukana prosentuaalisesti enemmän suoranaisia vapaa-ajattelijointa eli käytännössä ateisteja. Protu on alkuvaihettaan enemmän muodostunut ajan mittaan vaihtoehdoksi myös ei-uskonottomille. Protun järjestösihteerin Pietisen mukaan vuonna 2006 tehdystä leiriläiskyselyn kävi ilmi, että noin 20 % kesän leiriläisistä oli käynyt muunkin aikuistumisleirin, eli yleensä rippikoulun.

Alkuaikojen toimijoiden haastatteluissa tuli eksplisiittisemmin esiin se, että tavoitteena on autoritaarisuuden vastaisuus. Leirien todettiin olevan siinä suhteessa uskonottomia, että auktoriteetteja ei uskonnollisessa mielessä hyväksytä. Keskeistä oli toimiminen tasa-arvon hengessä, toiminnan demokraattisuus ja se, että asioita käydään läpi tasavertaisesti. Ei ole mahdollista sanoa, että julkilausuttu antiautoritaarisuus olisi Protun toiminnassa haastatteluaineistoni perusteella vähentynyt. Keräämäni haastatteluaineisto viittaa kuitenkin sen suuntaan, että leirien keskeisissä periaatteissa ja tavoitteissa olisi liikuttu ryhmähengen korostamisen, tunnelman luomisen ja avoimuuden, luottamuksen ja jokaisen huomioimisen suuntaan.

Toiminnassa näkyvät suoraan edellä läpi käydyt kasvatuseriaatteet, joita erään haastateltavan mukaan voisi kutsua humanistisiksi kasvatuseriaatteiksi. Ihmisten kunnioittamisesta, läheisyydestä ja siitä, miten käsiteltäviin asioihin suhtaudutaan, on olemassa hyvin vahva yksimielisyys Protun sisällä. Eri mieltä protulaiset ovat esimerkiksi luonnontieteellisen maailmankuvan painottamisesta leireillä sitä vastaan, että voitaisiin vapaasti keskustella vaikkapa rajatiedoista ja horoskoopeista. Eräs periaate vielä, joka tuli haastattelussa esiin, on suhtautuminen läheisyyteen ja fyysiseen kosketukseen. Seksuaalisuuden tabuluonteen rikkominen näkyy siinä, että leirillä käsitellään seksuaalisuutta ja pyritään keskustelemaan siitä avoimesti. Leirillä voidaan halata ja olla lähekkäin, ja ymmärretään, että koskettaminen ei välttämättä merkitse seksuaalisuuden osoittamista. Haastateltavieni kertomana jopa konflikteja on syntynyt leiriläisten vanhempien kanssa siitä, että leireillä on mahdollisuus käydä yhteissaunassa.

3.2. Leiriteemat

Käyn läpi Protuleirin temaattista jaksottelua sekä sen jälkeen leireillä käytettäviä menetelmiä. Tematiikka seurailee tässä Protuleirien runkoa, jossa jokaiselle leiripäivälle on määritelty siinä käsiteltävä teemansa. Leiriteemoilla on omat tavoitteensa ja suuntaviivansa asioiden käsittelyyn (ks. myös Prometheus-leirien Ohjusten opas). Haastateltavieni mielestä antamalla kattoasiat eli leiriteemat tuotetaan se, että leiri on Prometheus-leiri, ja että sillä on tunnistettava sisältö. Järjestön vanhetessa ja toimijoiden vaihtuessa voidaan teemojakin aina tarvittaessa päivittää ajanmukaisiksi. Leirin toteuttavalla leiritiimillä on vapaat kädet vaihtaa teemojen järjestystä halutessaan, mutta haastattelujeni perusteella leirit säännönmukaisesti toteutetaan seuraavaksi läpikäytävässä järjestyksessä.

Ensimmäisenä päivänä pyritään tutustuttamaan leiriläisiä ja luomaan sellaista ilmapiiriä, että saa vapaasti sanoa. Estetään muita myös, Protun käsitettä käyttäen, tyrmäämästä ihmisiä, eli teilaamasta toisten mielipiteitä ja ajatuksia. Leikit ovat tässä vaiheessa erinomainen keino tutustuttaa ihmisiä ja luoda vapautunutta ilmapiiriä.

Erilaisuus ja syrjintä – teemassa on suvaitsevaisuuden tavoite. Tavoitteena on tulla tietoisiksi erilaisuuteen ja kulttuurin kohtaamiseen liittyvistä asioista ja syrjintämekanismeista. Ei vain siis todeta, että suvaitkaa toisiinne. Syrjintäteema on usein leiriviikon alussa, ja se on myös yksi tapa tutustuttaa leiriläisiä toisiinsa. Erilaisuutta ja syrjintää kommentoitiin niin, että sen voidaan ajatella näin myös lisäävän suvaitsevaisuutta leiriläisten välillä.

Päihteet ja riippuvuus teemaa haastateltavani pitivät, ja sitä pidetään Protussa, hieman eritasoisena teemana kuin muita leiriviikon teemoja. Se on konkreettisempi ja siinä henkilökohtaisen kokemuksen osuus ja maailmankatsomuksellinen pohdinta ei välttämättä ole aivan niin syvää kuin muiden teemojen yhteydessä. Useat haastateltavani totesivat, että nuoret eivät enää käytä Protulla tehtyjen havaintojen mukaan päihteitä yhtä paljon kuin ennen, ja että päihteet eivät ole leirille tulevien ikäisten keskuudessa enää samanlainen ongelma kuin se 90-luvun alussa oli ollut. Eräs haastateltavani sanoi, että leireille tulevilla nuorilla on toki perheissä alkoholismikokemuksia, mikä sinänsä on enemmän traumakokemus kuin omakohtainen päihteet ja riippuvuus – juttu. Tavoitteena päivässä on tulla haastateltavieni mukaan tietoisiksi päihteiden vaikutuksista ja seurauksista ja oppia tekemään päihteiden käytössä valintoja, jotka ovat perusteltuja ja itse tehtyjä. Tavoitteena on, että nuorilla lisääntyy tietoisuus omien valintojen vaikutuksesta itseän ja muihin.

Tietoisuus mahdollisuudesta vaikuttaa ja itsensä mieltäminen yhteiskunnan osana on keskeinen osa yhteiskuntapäivää. Haastateltavani totesivat, että yhteiskunnan pohtiminen on usein haastavaa. Monesti leiriläisillä ei, eikä aina välttämättä ohjaajatiimiläisilläkään, ole kovin kattavaa kuvaa siitä, mikä on yhteiskunta. Joillekin sanan yhteiskunta merkitys saattaa olla hämärän peitossa. ”*Mut sen päivän pointti on se, että tota, että ensinnäkin itte kokee olevansa osa yhteiskuntaa. Mulla on ainaki, tai et mä haluun saada sen niille leiriläisille tavallaan selväks, että tota, et niillä on vaikutus niinku- vaikutus, tai mahollisuus vaikuttaa siihen, että mitä täs niinku tapahtuu. Ja sitte, tämä päivä on jotenkin tosi usein, alkaa huomaamaan leiriläisillä on, jos niinku jotenkin tosi luutuneit käsityksiä.*”

Yhteiskunta ja vaikuttaminen on teemana erään haastateltavani mukaan vaikea sen vuoksi, että nuori on siihen mennessä ollut hyvin tiiviisti osa vain pienempiä kokonaisuuksia kuten perhettä. Siten ei ole ollut tarvetta katsoa ulospäin. Eräessä harjoituksessa pyydetään piirtämään itsensä yhteiskunnassa. Tarkoitus on nimenomaan miettiä, mikä itse on suhteessa yhteiskuntaan ja miten voi vaikuttaa

yhteiskuntaan. Yhteiskuntateemaan liittyvässä yhteiskuntasimulaatiossa tulee haastateltavieni mukaan hyvin esille se, että pohdittavat asiat ovat sellaisia, mitä yhteiskunnassa on olemassa. Ne ovat sellaisia, joista joku on päättänyt ja joista periaatteessa me kaikki päätämme, eivätkä ne ole sellaisia asioita, jotka vain jotenkin hämärästi ovat olemassa. Jos purkukeskustelu on perusteellinen, joutuvat kaikki erään haastateltavani mukaan paljon miettimään ajatuksiaan aiheesta.

Yhteiskuntapäivän ja – teeman osalta merkille pantavaa on se, että siinä haastateltavat kuvasivat edellä olevalla tavalla suoraan tiedostamisen muutosta ja sanojen antamisen merkitystä (vrt. esim. Hannula 2000, 143–145). Freiren peräänkuuluttama yhteiskunnallinen muutos edellyttää sitä, että ihminen ymmärtää aktiivisen roolinsa todellisuuden rakentajana. Vaikka Protuleirillä ei pyritä nostamaan leiriläisiä taisteluun oman yhteiskunnallisen olemisen tilansa parantamiseksi, voi havahtuminen ja muutos tiedostamisen tilassa olla yleisesti hyödyllinen yhteiskunnallisen aktiivisuuden kannalta. Tavoitteena voi Protussakin olla, että ihminen integroituu todellisuuteen, osallistuu, vaikuttaa, kommunikoi, kyseenalaistaa ja tekee päätöksiä. Freiren sanoin, todellisuuteen integroitunut subjekti astuu historian ja kulttuurin alueelle ja osallistuu historiallisen maailman muodostumiseen. (Freire 1969, 39–43; teoksessa Hannula 2000, 47)

Tulevaisuusteeman tavoitteena ilmeni haastatteluissa se, että ihminen ottaa ohjat omiin käsiin ja näkee oman toiminnan sekä yleisesti nykypäivän tekojen vaikutuksen tulevaisuuteen. Haastateltavieni mukaan keskeiseksi tulevaisuusteemassa on muodostunut kuitenkin myös nuoren omien tulevaisuuden toiveitten ja pelkojen purkaminen. Päivällä on siis tietynlainen terapeuttinen merkityksensä. Tulevaisuuspäivänä voidaan keskustella henkilökohtaisesti omasta menneisyydestä ja tulevaisuudesta. Esimerkkinä harjoituksesta, jossa omaa tulevaisuutta pohditaan, toivat useat haastateltavani tulevaisuuspolun. Siinä leiriläiset siirtyvät yksi kerrallaan yhden leiritiimin jäsenen luota toiselle. Tiimiläisen eli ohjaajan tai apuohjaajan kanssa he keskustelevat kahdenkeskisesti tulevaisuuteen liittyen esimerkiksi työstä, perheestä, rakkaudesta ja kuolemasta. Haastateltavani kuvasivat harjoitusta usein kovin onnistuneeksi sekä leiriläisten että tiimiläisten mielestä.

Maailmankuvat ja – katsomukset – päivässä leirillä tulee mukaan toisaalta tieto-opillinen ja eettinen pohdinta. Toisaalta kootaan myös viikkoa ja vedetään kaikkea viikon aikana läpi käytyä yhteen, sekä jäsennetään omaa maailmankatsomusta. Leirin kokoamispäivänä ohjelma saattaakin muita päiviä

enemmän vaihdella. Osaltaan päivän aikana valmistaudutaan lopettamaan leiri ja hyvästellään toisia. Kokoamispäivänä saatetaan leirillä järjestää maailmankatsomuspaneeli, johon on kutsuttu vierailijoita esimerkiksi eri uskontokunnista ja ateistijärjestöstä. Haastatteluissa tuotiin esille, että maailmankatsomuspaneeleita ei oikein nykyään pystytä järjestämään kasvavasta leirimäärästä johtuen, sillä niihin ei saada enää osanottajia. Prometheus-leiritoiminnan kehitys lienee nähtävissä siinä, että Rautio (1997; 63–66, 80) puolestaan käsittelee tarkasti maailmankatsomuspaneelia ja pitää sitä ainutlaatuisena tilaisuutena saada ensi käden tietoa erilaisista maailmankatsomuksista ja siten muodostaa omat mielipiteensä, jotka pohjautuvat ennakkoluulojen sijasta tietoon.

Protuleirillä on muutamia niin sanottuja liikkuvia teemoja, joita ennen kutsuttiin sivuteemoiksi, ja joita ovat ihmissuhteet ja seksuaalisuus sekä ympäristö. Näiden liikkuvien teemojen käsittelyn leiritiimi sijoittaa oman harkintansa mukaan leiriviikolle. Ihmissuhteiden ja seksuaalisuuden yhteydessä voidaan toisinaan käsitellä myös seurustelua ja sukupuolta. Seksuaalisuus, samoin kuin päihteetkin oli, on usein uusi asia nuorelle. Protussa nähdään, että 15-vuotias on seksuaalisuudesta usein kovassa tiedon tarpeessa, ja mahdollisuus keskustella asiasta turvallisesti ja kriittisesti on todella tärkeää. Jokaiselle Prometheus-leirille pyydetään puhumaan vieras SETA¹:sta, jonka kertomat asiat koetaan leireillä usein hyvin avartavina ja ajatuksia herättävinä.

Ihmissuhteet-teemaa rajataan yleensä jollain tavalla. Aiheesta on haastateltavieni mukaan usein helppo saada keskustelua aikaan, sillä ”*en oo tavannut ihmistä vielä, joka ei tykkäis puhua ihmissuhteista, sitten kun sille päälle sattuu. [naurua]*” Ihmissuhteet-teemassa pohtiessa voi havaita sen, mikä painoarvo ihmissuhteilla on ja mitä ne merkitsevät. Minkälaisia odotuksia on vaikkapa tulevaisuuden ihmissuhteiden, ystävyiden, seurustelun, avioliiton ja perheen suhteen? Myös ihmissuhteet-teeman kautta on mahdollista rakentaa ymmärrystä siitä, että asiat eivät vain tapahdu, vaan että voi tehdä valintoja, ja valinnat luovat sitä, millainen elämästä tulee.

Ympäristöteema nähtiin yhteiskuntateeman kanssa läheiseksi teemaksi. Siinä pyritään hahmottelemaan omaa suhdetta ympäristöön. Sen lisäksi, että hahmotetaan suhdetta luontoon, on keskeistä haastateltavieni mielestä miettiä omaa suhdetta omaan konkreettiseen ympäristöönsä. Ympäristöteemassa voidaan keskustella myös isoista asioista kuten ilmastonmuutoksesta ja siitä, mitä

¹ Seksuaalinen tasavertaisuus ry, ks. <http://www.seta.fi>.

sen suhteen voidaan tehdä. Leirin loppujuhlassa tavoitteena on antaa iloinen päätös leirille, ja juhla on tarkoitettu lähinnä leiriläisten vanhemmille ja tuttaville. (ks. Leiriviikon ohjelma, <http://www.protu.fi/leirit/teemat.html>)

3.3. Leireillä käytettyjä menetelmiä

Tärkeää haastateltavieni mukaan leirillä toimintatavoissa on monipuolisuus. Ei siis tehdä koko ajan samaa, vaan erilaisia asioita, niin että toiminnallisuus ja keskustelu vaihtelevat. Mikään yksittäinen toimintatapa ei sinällään ole tärkeä, eikä mikään yksittäinen sisältö varsinaisesti. Tärkeää on erään haastateltavani mukaan seurata tilannetta, sitä, mihin ryhmä kehittyy ja sopeuttaa ohjelmat sellaisiksi, että ”*tönnii sitä asiaa niinkun oikeeseen suuntaan ja tiivistää sitä ryhmäprosessia*”.

Yhteistä Protutoiminnalle, freireläiselle vapauttavalla kasvatukselle ja myös sosiokulttuuriselle innostamiselle on se, että mitään tiettyjä yksittäisiä toiminnan muotoja ei käytetä (Kurki 2006; 155, 158). Valmius luoda asiat aina uudestaan ja kyseenalaistaa näkyvät Protutoiminnassa siinä, että fiksattuja toimintatapoja tai – metodeita ei ole. Kaikki voidaan tehdä uudella tavalla, jos niin hyväksi nähdään. ”*No mut mä en voi tarjota semmosta. Koska siinä on se on just se toiminnan peruskivi. Et mä en voi sanoa, että tää tehään ny näin. Vaan se voidaan tehdä ihan miten vaan. Meillä on jonkunlaiset käsitykset siitä, että mitkä ne yleiset tavoitteet on. Mut nekin on niin jonkinlaisii konseksuksii. Ne ei oo missään nimes aukottomii sopimuksia tai tai jotenkin määriteltyjä [epäselvää puhetta], tai määriteltyjä metodeja.*” Protussa nähdään, että leirit ovat muotoutuneet todella paljon pelkästään käytännön toiminnan pohjalta. Ihmisten intuitio ja hyväksi koetut käytännöt ovat vaikuttaneet siihen, millaiseksi leirikäytäntö on muotoutunut.

Protutoiminnan tavoin myöskään Kurjen esittelemää sosiokulttuurista innostamista (ks. Kurki 2006, 150–158; Kurki 2000) ei voi mallittaa. Jokainen yhteisö, kuten myös jokainen Protuleiri on ainutlaatuinen, ja tarvitsee omat juuri siihen sopivat toiminnan sovelluksensa. Sosiokulttuurista innostamistoimintaa voi olla metodisesti monenlaista. Toimintaan kuuluu pedagogisia, kulttuurisia ja sosiaalisia ulottuvuuksia. Toiminnan muotoja voivat olla väittelyiden ja seminaarien lisäksi taiteelliset

ilmaisutavat kuten yhteisötaide, teatteri-ilmaisu, musiikki ja kirjoittaminen. Kurki tuo myös esille seikkailun, luonnon, leikit ja pelit (Kurki 2006, 155) vapaa-ajan virkistyskellisinä aktiviteetteina.

Leirien toimintamuodot, joista vain joitakin tulen esittelemään, ovat keskusteluita ja toiminnallisia harjoituksia kuten simulaatioita. Välillä toiminta on keskustelempaa ja välillä toiminnallisempaa. Menetelmät ovat simulaatioita, toiminnallisia leikkejä, analyttisen verbaalisia keskusteluita, roolipelityyppisiä harjoituksia, taiteen tekemistä ja näytelmiä ja sketsejä. Simulaatioissa asetutaan ikään kuin toisen rooliin jonkin asian suhteen, ja keskustellaan tämän jälkeen siitä, miltä tuntuu. Prometheus-leirin toiminta voi olla myös taiteen tekemistä siten, että joillakin taiteellisilla välineillä kuten näytelmällä tai piirtämällä tuotetaan jotain, mitä sitten pohdiskellaan käsiteltävän teeman näkökulmasta. Protuleirien toimintamuodot muistuttavat luonteessaan ja monipuolisuudessaan niitä toimintamuotoja, joita Kurki (2006, 155) mainitsee sosiokulttuurisella innostamisella tyypillisesti olevan; väittelyitä, teatteri- ja muuta taiteellista ilmaisuja ja leikkejä ja pelejä.

Tutustumisleikeillä sekä vaikkapa hippa- ja palloleikeillä murretaan jäätä sillä, kun voidaan leikkiä normaaleja lasten leikkejä yhdessä. Muita yleensä leirien aikana leikittäviä leikkejä ovat esimerkiksi kosketus- ja läheisyysleikit ja niin sanotut ”höpöleikit”, eli leikit, joissa tehdään vain jotakin aivan tyhmää. Protussa käytetään nimitystä mokaamisvapaa ilmapiiri ilmapiiristä, jossa jokainen voi olla sellainen kuin on. Leikeillä on iso merkitys myös siinä, että tullaan tutuiksi ja päästään yhteyden toisten kanssa. Käytetyt leikit lisäävät läheisyyttä ja ryhmäytymistä ja niiden tekemiseen tarvitaan koko ryhmää. Leirien luottamuksellisen, avoimen ja hyvän tunnelman luominen on edellytys leirin onnistumiselle, sille, että asioita voidaan käsitellä vapaasti ja syvästi.

Taiteen tekeminen tarkoittaa haastateltavieni mukaan sitä, että tuotetaan näyttelemällä, piirtämällä tai maalaamalla jokin tietty juttu ja pohdiskellaan, mitä se tarkoittaa käsiteltävän teeman näkökulmasta. Harjoituksissa oleellista on erään haastateltavan mukaan, että oppijoiden ja ohjaajien muodostama ryhmä on kokonaisuudessaan aktiivinen. Erilaisia harjoituksia on melkoinen määrä, ja tyypillinen leirisuunnittelutilanne on haastateltavani mukaan sellainen, että uusia harjoituksia keksitään lisää. Protulla on myös muutama kuvataidepainotteinen leiri kesää kohti, ja niissä käytetään toisenlaisia ilmaisukeinoja. Myös perusleireillä käytetään erilaisia näytelmiä, kuvan tekemistä, leikkejä,

roolileikkejä ja muita kanavia, joilla voi osallistua. Näin on mahdollista löytää oma luontevin tapa osallistua, oli se sitten puhuminen tai tekeminen.

Käsiteltävien asioiden sisältöä ei Protussa myöskään sinällään määritellä (Prometheus-leirien Ohjusten opas 2006, 13–16). Freireläisen kasvatustajattelen periaate on myös nimenomaan se, että vapautuksen kulttuuripiiriin oppisisältö on työstetty opiskelijoiden todellisuudesta (ks. Hannula 2000, 99–109). Leirien vetämistä varten kirjoitetussa Ohjusten oppaassa muun muassa kerrotaan leireillä käsiteltävät teemat ja toimintamalleja niiden käsittelyssä, mutta leirin ja teemojen läpivieminen on viime kädessä kunkin tiimin päätettävissä. Tähän auttaa se, että jäsenistön todettiin toisaalta olevan ”suhteellisen homogeenist porukkaa”.

Ryhmäkeskusteluissa ryhmäkokojen vaihtelulla, puheenvuorojenjakamistavalla ja sillä, kuka vetää keskustelua, on merkitystä. Edellisten lisäksi voidaan käyttää esimerkiksi janoja, vaikkapa kysymyksestä ”Onko abortti oikein?”. Sitten voi asettua johonkin kohtaan kyseistä janaa, ja tilanne puretaan tämän jälkeen niin, että kysytään, miksi kukin on tiettyssä päässä. Tällä tavalla edistetään myös sitä, että ei ole niin itsestään selviä vaihtoehtoja, vaan myös näkemyksiä siltä väliltä. Roolipelit ja sketsit ovat tilanteita, joissa tulevat tunne-elementit mukaan ja jossa joku joutuu asettumaan mahdollisesti arkaluontoiseen rooliin, kuten vammaiseksi. Tämä samaistuminen tuottaa erään haastateltavani mukaan tunnetoimintoja.

Toimintaan siis liittyy keskustelu ja ajatuksenvaihto, ja sen avulla pyritään herättelemään kokemuksia ja ajatuksia aiheesta. Keskustelut ja erilaiset roolipelit pakottavat ajattelemaan omia näkemyksiään. Ajatusten herättelemisen tapahtuu esimerkiksi niin, että vetäjä ottaa vaikka jonkun provosoivan kannan asiaan. Eräs haastateltavani näki, että ydin, mihin pyritään, on se, että voidaan vaihtaa ajatuksia ja vertailla niitä ja tuoda erilaisia näkökulmia esiin. Käsiteltäväksi pyritään tuomaan jonkinnäköinen haaste tai ongelma ja yritetään luoda tilanne sellaiseksi, että leiriläiset voivat kokea tilanteesta jotain. Tämä vastaa Freiren kognitiivisen tapahtuman ydintä eli problematisoimista, joka on jatkuvaa kyselyä, kokeilua, etsimistä ja aikaisempien oletusten kyseenalaistamista (Freire 1973, 57–58; teoksessa Hannula 2000, 111). Ihmiset asetetaan Protuleireillä samalle lähtöviivalle niin, että keskustelu on omakohtaisempaa. Keskustelu ja jokaisen ihmisen kokemuksen kohtaaminen on myös lähtökohta

vapautuksen pedagogiikan lisäksi sosiokulttuurisessa innostamisessa, missä liikkeelle pyritään lähtemään ihmisten omalta tietoisuuden tasolta (Kurki 2006, 150–158).

4. Ryhmä ja vuorovaikutus leireillä

4.1. Ryhmä toiminnan puitteena

Kysyin haastattelemiltani aktiivitoimijoilta, mikä merkitys ryhmällä on leireillä ja toiminnassa. Toisaalta liitin jokaisessa haastattelussa tähän kysymykseen kysymyksen siitä, miten yksilöllisyys pyritään ottamaan huomioon. Jälkikäteen arvioituna osuvampaa todennäköisesti olisi ollut kysyä yksilön huomioon ottamisesta (ks. Liite 1: Teemahaastattelurunko). Haastateltavani yleisesti ottaen korostivat ryhmän merkitystä, ja ryhmän huomioimista niin koulutuksissa kuin leireillä pidettiin keskeisenä.

Prometheus-leirin tuki ry on alusta alkaen järjestänyt aikuistumiskoulutusta nimenomaan leirimuotoisena. Haastateltavani mukaan Protussa on todettu, että tilanne, jossa ryhmä nuoria kokoontuu erilliseen leiripaikkaan viettämään aikaa keskenään, on hyväksi nuorelle. Leirillä ollaan ryhmänä yhdessä ympäristössä ja ryhmä on erittäin tiiviiksi kehittyvä porukka. Tämä edistää sitä, että pystytään ryhmässä käymään todella usein hyviä kriittisiä keskusteluja.

Protussa otetaan tietoisesti ryhmä huomioon leirin suunnittelussa ja ryhmään keskitytään koulutuksissa. Koko leiritiimi on leirillä aktiivinen, eikä tiimillä esimerkiksi ole varsinaista leiriläisistä erillistä omaa aikaa. Ryhmää pidetäänkin leirin puitteena. Periaatteessa silti jokaisella Protuleirillä ryhmä muodostuu erilaiseksi. Haastateltavieni mukaan joskus ryhmäytyminen onnistuu siten, että kaikista, leiriläiset ja ohjaajatiimi mukaan lukien, muodostuu yksi iso ryhmänsä. Toisinaan taas koko leirin sisälle voi muodostua kaksi porukkaa, leiriläiset ja ohjaajat ja apuohjaajat erikseen. Toki voi syntyä erilaisia vielä näistä eri tavoin sitoutuneita leiriryhmiä. Tilanteessa, jossa leiriläiset ja tiimi ovat eri ryhmänsä, eivät leiriläiset sinällään huomaa mitään valitettavaa.

Koulutettaessa Prometheus-leirejä varten ohjaajia, koulutetaan heille, Protun termistöä käyttäen, niin sanottu ryhmädynamiikka (Prometheus-leirin tuki ry:n Kouluttajan opas; Tuckman 1965²; ks. Jauhiainen & Eskola 1994, 91–97). Varsinaisesti ryhmädynamiikasta puhuttaessa tarkoitetaan Protussa

² ks. esim. http://www.learningandteaching.info/teaching/group_development.htm

Tuckmanin muotoilua ryhmän kehitysprosessista. Esittelen ryhmän kehitysprosessin tässä sellaisena kuin se haastatteluissa kuvattiin.

Protussa ryhmän kehitysprosessin etenemistä koulutettaessa keskeistä on tunnistaa erilaiset kehitysprosessin vaiheet, joita ryhmä käy läpi. Erään haastateltavani mukaan ensimmäiseksi tutustumisvaiheessa ollaan epävarmassa tilassa, vielä vähän yksin ja yritetään katsoa, kuka voisi olla kaveri. Kuohuntavaiheessa kokeillaan ryhmän sääntöjä, eli mitä ryhmässä voi tehdä. Seuraavassa vaiheessa ryhmä on jopa turhan tiivis, ja ryhmä itsessään on ryhmässä olijoille pääasia. Leiriläisryhmän tavoitteet, jotka leireillä ovat Protun leirien tavoiteruusukkeessa määritellyt tavoitteet, eivät tällöin toteudu.

Varsinaisen toiminnan vaiheessa ryhmä periaatteessa on parhaimmillaan ja keskittyy tehtäväänsä. Ryhmän toimivuuteen liittyy myös se, kuinka turvalliseksi ryhmän jäsen tuntee olonsa ryhmässä. Lopussa on vielä ryhmän lopettamisen vaihe, jossa pyritään jättämään toiminnasta hyvä maku ja sellainen tunne, että toiminnalla on ollut jotain merkitystä. Ryhmän muodostumisen teoriaa käytetään Protussa hyväksi muun muassa siinä, että tietyssä ryhmän vaiheessa ei käytetä vielä tietynlaisia ohjelmanumeroita. Esimerkiksi varsinaisen toiminnan vaiheessa on jo mahdollista käyttää arempia ja vaativampia ohjelmanumeroita. Ryhmän kehitysprosessin koetaan Protussa nähtävästi jäsentävän hyvin leireillä toivottavaa ryhmäytymistä. Ryhmän kehitysprosessin teoria sopii hyvin myös sosiaalipedagogiseen keskusteluun yksilön ja yhteisön suhteesta (ks. Kurki 2006, 134–140).

Haastatteluissa nähtiin, että ryhmässä olemisessa saattaa olla leirillä rajoittavia asioita. On tietyt aikataulut ja tilat ja leiriläiseltä vaaditaan paljon sopeutumista ryhmässä tekemiseen ja ryhmän henkeen eli me-jutussa mukana olemiseen. Lähes aina ilmeisesti niin sanottu ryhmän imu on sen verran vahva, että jokainen leiriläinen innostuu tulemaan mukaan. Leirin apuohjaajien roolia korostettiin useissa haastatteluissa. Apuohjaajat eli apparit ovat suurin piirtein samanikäisinä leiriläisille vertaisiesimerkinä ja jo leirin kokeneina ensiarvoisen tärkeitä innostamistehtävissä. He myös ovat samassa tilanteessa varsinaisten leiriläisten kanssa siinä, että tietävät, mitkä asiat leiriläisiin uppoavat ja mistä he ovat kiinnostuneita.

Joillakuilla haastateltavilla oli sellainen olo, että joskus ryhmäytämisaajatus leirillä menee yksilön huomioimisen ajatuksen edelle. Erään haastateltavan mukaan voidaan pitää hirveän tärkeänä sellaisia asioita kuin että leiriläiset esimerkiksi kasautuvat, ja että jokainen saadaan tähän mukaan. Kaikki leiriläiset eivät ehkä ole kuitenkaan tällaiseen läheisyyteen valmiita tai halukkaita, ja haastateltavani itse pitikin tärkeimpänä sitä, että kunnioitetaan jokaisen leiriläisen tapaa tulla ryhmään.

Ylipäättään silti se, mitä ohjaajat mieltävät tavoiteltavan ja mitä leiriläiset kokevat leirillä saavansa, on kuitenkin läheisyys, turvallisuus ja luottamus. Konkreettisesti se, että on mahdollista olla lähekkäin, halata ja pitää kädestä kiinni, ovat haastateltavistani leirillä hirveän isoja asioita. Läheisyys merkitsee myös, kuten sanottua, henkistä läheisyyttä ja mahdollisuuksia jakaa omia kokemuksia ja kuunnella. Erään haastateltavani sanoin: ”*Että tavallaan niinku toimitaan sillä tavalla koko ajan, et kaikilla siinä ryhmässä ois hyvä olla. Ja et mä luulen, et ihan niinkun käytännön tasolla se on semmonen niinkun aika iso periaate.*”

Mainitsin Protun tavoitteiden käsittelyn yhteydessä, että Protulla on leirien tavoitteiden suhteen ikään kuin kaksi koulukuntaa. Toiset pitävät ryhmää sinällään tärkeänä ja tärkeänä suhteessa kaikkeen muuhun, toinen enemmän väylänä keskustelun ja pohdinnan kannalta. Tämä tarkoittaa sitä, että edelliset pitävät ryhmäytämistä, kivaa tunnelmaa ja läheisyyttä päämääränä leireillä. Jälkimmäiset hyväksyvät haastattelujeni perusteella hyvän tunnelman ja yhdessä olon merkityksen, mutta näkevät, että sen lisäksi leirillä pitää tapahtua jotain muutakin kuin vain ryhmäkokemus. Se, mikä ei aina kaikissa ryhmissä erään haastateltavani mukaan onnistu, on vuorovaikutus, jossa voidaan olla eri mieltä; se, että pystytään tarttumaan toisen sanomisiin, haastaa ajattelemaan, pohdiskelemaan ja käymään kriittistä keskustelua.

4.2. Vuorovaikutus leireillä

Leireillä tapahtuvassa vuorovaikutuksessa pyritään siihen, että se on ennen kaikkea turvallinen ja avoin. Tämä tuli esille useassa yhteydessä jokaisen haastateltavan kohdalla. Turvallinen ja avoin ilmapiiri mahdollistaa muun muassa kriittiset keskustelut, muut toiminnalliset harjoitukset, hyvän leirikokemuksen ja muut ryhmän tavoitteena olevat asiat. Protuleirien ryhmäprosessi pyrkii tämän

ilmapiirin saavuttamiseen. Haastateltavani mielsivät ryhmän turvapaikkana. Vuorovaikutuksen halutaan olevan sellainen, että leiriläinen tuntee, että hänet on hyväksytty, että hän voi olla toisten kanssa omana itsenään ja että hänen ei tarvitse pelätä mitään. Eräs haastateltavistani koki ihanaksi sellaisen avoimuuden, rehellisyyden ja aitouden, mitä hän ei aina muussa elämässä kokenut olevan. Tällä haastateltavallani oli sellainen kokemus, että leireillä mitään rooleja ei tarvita, ja että jokainen voi olla sellainen kuin on. Tunteet dialogisen yhteistyön mahdollistavina ilmapiiritekijöinä ovatkin oleellisia freirelaiselle pedagogiselle ajattelulle (Hannula 2000; 113–116, 133–135), ja näkyvät Protuleireillä, Freireä mukaillen, keskinäisenä tasa-arvona ja luottamuksena ja yhteisenä tiedon luomisena.

Leireillä halutaan tukea mahdollisimman tasavertaista vuorovaikutusta, mikä ei toisaalta aina tarkoita sitä, että kaikkien pitäisi ottaa yhtä paljon tilaa. Erään kokeneemman leiriohjaajan mielestä ihmisille pitää antaa tilaa osallistua, mutta ei pidä pakottaa heitä. Leiritiimi on myös kiinnostunut kaikkien leiriläisten mielipiteistä. Joskus, jos tuntuu, että leiriläiset eivät uskalla ilmaista itseään isossa ryhmässä, voidaan käyttää enemmän pienryhmiä. Apuohjaajien merkitys on suuri ujompien mukaan vetämisessä.

Muutama haastateltava puhui ryhmän merkitystä käsiteltäessä Protuleirin tunnelmasta, erityisestä hengestä. Tätä henkeä luonnehdittiin sellaiseksi, että silloin leirin ulkopuoliset asiat eivät hirveästi kyseisessä tilanteessa kiinnosta, ja että on tunne, että muut eivät voi millään ymmärtää, mitä ryhmällä on leirillä meneillään. Ryhmän tiiveys, tässä-ja-nyt – eläminen ja upea tunnelma edesauttavat luonnollisesti leirin tavoitteiden saavuttamista. Eräs haastateltavani mainitsi, että se auttaa, jos leiriläiset eivät entuudestaan juuri tunne toisiaan. Eräällä leirillä puolet leiriläisistä oli samalta luokalta, eikä leirillä syntynyt aivan sellaista ilmapiiriä, joka mahdollistaa leikeissä, harjoituksissa ja keskusteluissa syvemmälle menemisen ja uskallusta itseilmaisussa. Yksi haastateltavani puhui leirillä tapahtuvasta luottamuksen hengestä huippufiiliksenä, sellaisena flow-tilanteena, jossa on kohdannut toisen ihmisen. Tällöin pystyy hänen mukaansa saamaan sellaisen oppimiskokemuksen, jota koskaan aikaisemmin ei ole saanut.

Välitön luottamuksellinen ilmapiiri ja vuorovaikutus vastaa sitä mistä Buber puhuu Minä-Sinä – suhteena. Aito Minä-Sinä – suhde on läsnäoloa, jossa toinen ihminen koetaan koko olemuksella,

vertailematta. Minä-Sinä -suhteessa on, kuten parhaimmillaan Protuleireillä, kyse kahden persoonan välisestä suhteesta, jossa korostuvat toisaalta yksilön arvokkuus ja toisaalta sosiaalisuus. Tässä yhteisöllisessä suhteessa on kysymys nimenomaan jakamisesta. Buberin mukaan vain ihmiset, jotka voivat sanoa toisilleen aidosti Sinä, voivat sanoa myös Me. (Buber 1987; teoksessa Kurki 2002, 85–86)

Erään haastateltavani mielestä keskinäiset kysymisen, innostuksen ja palautteen verkostot Protuleirillä pitävät itsessään yllä aktiivisuutta ja tuottavat leirien sisällön. Yksilö on näin ollen Protun ajattelussa melko heikko oppija. Haastateltavani mukaan juuri vuorovaikutuksen ja aktiivisuuden korostamisessa syntyy se kysymys, joka on uteliaan pohdinnan ytimessä: ”mitenkähän tää mahtaa olla? ”*Niin niin siihen oikeestaan tarvitsee sen toisen ihmisen, ja siis sen ryhmän, joka tuottaa sen, et et se tila, se Protuleirin oppimistarkoitus, jonkun muun Protutilanteen on se sitten ohjaajakoulutustilanne tai Nu-Fit tai tai, vaikkapa jaostokokouskin. Niin se siinä on se tila niinku täynnä kysymyksiä, sitä kysymystä, että onko se ihan noin sittenkään.*” Edelleen haastateltavani mukaan ryhmä tuottaa kysymykset ja yksilöt sen, että kysymykset ovat erilaisia. Täten syntyy myös ennakoimattomuus eli se, ettei ole sinällään mitään yhtenäistä ja johdonmukaista toimintatapaa. Eräs toinen haastateltavani toi esille sen, että ryhmässä on itsessään hauska olla ja ryhmässä toimiminen antaa energiaa.

Haastatteluisissa eri yhteyksissä tuli esiin mahdollisuus eri-ikäisten kohtaamiseen. Vuorovaikutus leirillä on sellainen ja pyritään pitämään sellaisena, että eri-ikäiset keskustelevat tasavertaisina keskenään. Sen lisäksi, että tietoa ei varsinaisesti opeteta, vältetään tietoisesti auktoriteettiaseman hyödyksi käyttöä. Nuoren mielipiteet ja kokemukset otetaan siis yhtä lailla huomioon. Eräs puoli eri-ikäisten ihmisten tasavertaisessa kohtaamisessa on, että kaikki voivat tästä vuorovaikutuksesta saada irti. Nuoret saavat, mahdollisesti ensimmäisiä kertoja, mahdollisuuden olla, pohtia, kuunnella ja keskustella tasavertaisessa asemassa paljon heitä vanhempienkin ihmisten kanssa. Tämä voi olla hyödyksi jatkossa toiminnan valmiuksien kannalta. Vanhat ohjaajat taas kokevat, useiden haastatteluideni perusteella, että heille hieman vanhemmille henkilöille leiri on myös kahdensuuntainen oppimistilanne. Myös Freiren mukaan problematisoivassa asioiden ihmettelystä asia esitetään avoimena. Siihen antautuu itse opettajakin ja oppii samalla yhdessä opiskelijoiden kanssa. (Freire 1973, 94–95; teoksessa Hannula 2000, 116) Syy monille vanhoille ohjaajille haastattelujeni mukaan toimintaan osallistumiseen Prometheus-leirin tuki ry:ssä on se, että he kokevat saavansa paljon vuorovaikutuksesta nuorten kanssa.

4.3. Yksilöllisyyden merkitys

Yksilöllisyyden huomioon ottamisesta puhuttaessa kaikki haastateltavani korostivat yksilön arvon merkitystä toiminnassa. Tämä liittyy luontevasti siihen, että Protun toiminnassa kaikenlaiset mielipiteet pyritään hyväksymään ja tuetaan ihmisen mahdollisuutta tuoda esiin oma mielipiteensä ja kuunnella erilaisia mielipiteitä. Leirillä, haastateltavani mukaan, jos kaikki toimii oikein, leirin ohjaajatiimi ottaa kaikki osallistujat huomioon. Tietoisesti pyritään esimerkiksi siihen, että kukaan ei jää syrjään ja että kukaan ei jää yksin mielipiteensä kanssa. Loppujen lopuksi, tämäkin tuotiin esiin, tarkoituksena on nimenomaan luoda aikuistumisleiri, joka on leiriläistä varten ja joka tähtää leiriläisen aikuistumisen ja kehityksen tukemiseen.

Jokainen leiriläinen ja leiritiimiläinen tulee leirille totta kai yksilönä ja tuo näihin ryhmiin oman itsensä, omat kokemuksensa ja oman persoonansa. Leiritiimissä leiriä suunniteltaessa ja tehtäessä tämä näkyy erityisesti paljon. Leiriläisryhmän suhteen lähdetään siitä ajatuksesta, että kaikkien ihmisten mielipiteet ja kokemukset voivat olla arvokkaita, ja että jokaisella voi olla kokemuksistaan annettavaa toisille. Koska kyseessä on aina suhteellisen pieni ryhmä, on useimmilla leiriläisillä haastateltavani mukaan se kokemus, että on tullut leirillä nähdyksi. Haastateltavani sanoivat, että mitään tiettyä metodologia tai proseduuria ei yksilön huomioimisessa Protuleirillä ole sinänsä olemassa.

Aktiivisuus ja itse tekemisen arvostus ovat Protuleirillä oppimisen ytimenä. Leirillä tuetaan nuorten itsensä kunnioittamista, jonka voi nähdä yhtenä aikuistumisen muotona. Leiriä toteutettaessa pyritään siihen, että turvallisen ja avoimen hengen myötä nuori oppii hyväksymään heikkouksiaan, olemaan herkkä ja voi sanoa, että ei ole täydellinen, mutta on hyvä. Personalistisen sosiaalipedagogiikan painotusten mukaan inhimillinen persoona sisältää oleellisesti myös yhteisöllisen dimension. Kaikki ihmiset ovat samalla lailla persoonia, joilla on yhtäläinen arvo. (Kurki 2002, 92–98) Tämä suhteutuu hyvin siihen, että myös Prometheus-leirillä pyritään tasa-arvoisuuteen ja ihmisten kunnioittamiseen. Personalismin ihmiskäsityksenkin mukaan aktiivisuutta ja toimijuutta arvostetaan (Kurki 2002, 94).

Leirien teemoja läpi käytäessä haastatellut toimijat esittivät usein, että teemat ovat sellaisia, jotka ovat uusia ja ajankohtaisia nuorelle. Leirillä ollessa nuoret ovat siinä ikävaiheessa, jossa ollaan liikkeessä ja muodostamassa kuvaa itsestä, muista ja maailmasta. Protun nähtiin vastaavan tietyllä tapaa siihen

tarpeeseen, mistä asioista halutaan käydä ja on tarpeen käydä kriittistä keskustelua. Eräs toimija oli sitä mieltä, että jos jossain on kokenut, että hyväksytään ja välitetään, antaa tämä uskoa omiin mahdollisuuksiin toimia ja vaikuttaa. Tällöin on myös helpompi kohdata muita ihmisiä.

Leiri antaa nuorelle monesti myös avoimuuden keskustella eri-ikäisten ihmisten kanssa, esimerkiksi tilanteessa, jossa nuori on 15-vuotias ja aikuinen ohjaaja voi olla esimerkiksi 55-vuotias. Se tuottaa haastattelemieni aktiivitoimijoiden kokemuksen mukaan valmiuden perustella omia mielipiteitä ja kiinnostuksen maailmankatsomuksellisiin kysymyksiin. Eräs tärkeä tavoite on tukea nimenomaan sosiaalista puolta nuoren kasvussa ihmisenä. Sosiaalisen puolen haastateltavani näkivät myös järjestön vahvuutena. Toisten ihmisten huomioon ottaminen näkyy järjestössä kaikkien tasavertaisena kuuntelemisena ja siinä, että asioista ollaan aktiivitoiminnassa jopa rasittavuuteen asti valmiita keskustelemaan. Toisaalta keskusteluun oppiminen ja keskustelukulttuurin tärkeys tuotiinkin nimenomaisesti eräässä haastattelussa esille.

Jotkut haastateltavistani toivat esille kasvamisen Prometheus-leirin tuki ry:n toiminnassa ottamaan vastuuta ja tehtäviä ensin apuohjaajana, sitten leirin tekijänä ja sitten järjestöaktiivina. Jos ajatellaan apuohjaajia, tavoitteena on voimakkaasti vastuun ottaminen ja mahdollisuus toimia vastuullisessa tehtävässä tuettuna. Tällöin voidaan oppia erilaisia taitoja kuten ryhmän ohjaamista, ihmissuhdetaitoja ja päiväteemojen käsittelyä. Tämä vastuun kantamisen kyky, joka luultavasti toiminnassa kehittyi, ei siis synny pelkästään leirillä, vaan jatkaa kehittymistä oman leirin jälkeenkin. ”*No tota, mulla jotenkin tärkeätä tossa toiminnassa on ehkä enemmän se niinkun – kun ite on käyny tän putken läpi – niin on se niinku kasvaminen siihen niinku appariks eli siihen niinkun leirin tekijäks ja sit niinkun aktiiviks. Jok-joka ei niinkun tapahdu siel leirillä. --- Jos miettii vaikka mulle, niin onhan se ollu ihan niinku, tavallaan ihan älytöntä, [epäselvää puhetta] tollasii tosi isoja niinku juttuja tavallaan niinku meidän järjestön kannalta niinku silleen parikymppisenä.*”

Haastattelemani, monesti reilut 20-vuotiaat, nuoret kokivat, että on iso juttu ottaa vastuu jonkin Protun jaoston vetämisestä parikymppisenä. ”*Siin tarjotaan tiettyy öö... siis esimes projektin suunnittelutaitoja. Se on niinku ihan hillitöntä, joku seitsemäntoistavuotias tyyppi, joka pystyy sit yhtäkkii hoitaa jotain asiaa. Se on kauheen kivaa.*” Sosiokulttuurisessa innostamistoiminnassa nähdään, samaan tapaan kuin Prometheus-leirin tuki ry:n toiminnassa, että ihmiset ovat autonomisia ja

kykeneviä ottamaan vastuun itse toiminnastaan, vaikka toiminnan luonne tosin on aina avoin ja vapaaehtoinen. Sosiokulttuurisen innostamisen mukaisesti toiminnassa kunnioitetaan aina jokaisen osallistujan kulttuurista moniarvoisuutta, eli ihmistä sellaisena ja niine taustoineen kuin hänellä on. (vrt. Kurki 2006, 152)

Eräs haastateltavani näki, että ryhmän merkitys ja yksilöllisyyden huomioon ottaminen eivät ole vastakkaisia asioita. Hän näki, että leireillä pyritään toisaalta rakentamaan hyvin toimivaa ryhmää ja samanaikaisesti huomioimaan jokainen leiriläinen erilaisena olentona. Hänellä oli se ajatus, että silloin kun tunnistaa, mitä on, kuka on ja omat ominaispiirteensä ja erilaisuutensa, pystyy ihan toisella tavalla liittymään yhteen muiden kanssa. Näin pystyy rikastuttamaan ryhmän kokonaisuutta. Toisaalta hänen mielestään ryhmä pystyy, jos siitä hyvin huolehditaan ja sitä hyvin rakennetaan, tukemaan jokaisen jäsenensä yksilöllisyyttä ja omaleimaisuutta.

Edellinen katsantokanta vastaa sosiaalipedagogiikan personalistisen suuntauksen mukaista näkemystä yksilön ja yhteisön suhteesta. Kurjen (2002, 53) mukaisesti kokemusten jako ja aito dialogi Minun ja Sinun välillä merkitsee yksilön persoonan rikastumista ja kasvamista. Toinen ihminen on tällöin ehtymätön uusien havaintojen ja löytöjen lähde ja nämä löydöt toimivat myös mallina oman itsen kehittymiselle. Mallioppiminen ei ole tuolloin silti ahdistavaa, passiivista imitaatiota, vaan rakentavaa sisäisten voimien vapautumista. Edellinen haastateltavani koki, että ryhmä ja yksilöllisyys ovat eri suunnista yhtä lailla tärkeitä, ryhmän kautta voidaan rakentaa yksilöllisyyttä ja yksilöllisyyden kautta ryhmää. Haastateltavani mukaan ihmiset tarvitsevat hirveän erilaisia asioita ja joskus tulee toisiin kiinnitettyä eri lailla huomiota kuin toisiin, siinä tapauksessa, jos he tarvitsevat sitä.

Luvun alussa viittasin siihen, että kysyminen yksilöllisyyden huomioimisesta kvaliteettina ei varmasti ollut yhtä hyvä ratkaisu kuin olisi ollut kysyminen yksilön huomioimisesta. Yksilöllisyyttä lähes kaikki haastateltavani käsittelivät siitä näkökulmasta, että se ei saa olla jotain, mikä häiritsee leiriä ja muita leiriläisiä. Hallitsevien tai puhelioiden ihmisten suhteen täytyy esimerkiksi ryhmiä pienryhmäjäoissa hienovaraisesti säätää.

Monen haastatellun ilmaisema mielipide siitä, että yksilöllisyyden huomioimista pitää rajoittaa leirillä, johtuu luultavasti siitä, miten yksilöllisyys mielletään. Ymmärrettynä individualismina yksilöllisyys voi

olla jotakin, joka ei varsinaisesti ole leirillä toivottavaa silloin kun tavoitteena on se, että ryhmä toimii yhdessä mahdollisimman hyvin. Jonkun henkilön esiin nouseminen muiden kustannuksella tietoisesti tai tiedostamatta voi tietysti heikentää leirin tasa-arvoista ja kaikki huomioon ottavaa henkeä. Yksilöllisyys-sanaan liitetään ehkä arkipuheessa tai yleisesti jaetussa hiljaisessa tiedossa melko vahvana ne merkitykset, jotka viittaavat epätoivottuun individualismiin.

5. Utelias pohdinta ja tiedostaminen Prometheus-leireillä

5.1. Utelias pohdinta

Tavoite Prometheus-leirin tuki ry:llä leiritoiminnassa on nuorten aktivoiminen omaan ajatteluun, oman itsensä ja muiden hyväksyntään ja toimintaan. Haastatteluissa kaikki haastateltavat totesivat, että tavoite on muun muassa kriittisen ajattelun kasvattaminen. Tämä merkitsee sitä, että osaa miettiä ja perustella asioita ja olla kriittinen niiden suhteen. Haastateltavani totesivat, että leirillä pyritään herättämään ajatuksia ja saada nuoret ajattelemaan maailmankatsomuksista omilla aivoillaan eikä valmiiksi annettuna mallina.

Keskeisin ajatuksien herättämisen ja toiminnan muoto Protuleireillä on keskustelut. Keskusteluissa periaatteena on tuoda esiin erilaisia näkökulmia. Mitään ei oteta itsestänselvyytenä ja kaikkia asioita voidaan käsitellä kriittisesti. Ajattelun kehittämisessä perustava ajatus protulaisten mielestä on se, että kaikki pyydetään aina perustelevaan. Käytännössä keskusteluissa leiriryhmälle heitetään esimerkiksi joku kysymys siitä, miten jossakin tilanteessa kuuluu toimia. Ryhmä saattaa, kuten eräs haastateltava ilmaisi, olla jostakin asiasta esimerkiksi hirveän yksimielinen ja arvioida olevan totta kai oikein toimia jollakin tietyllä tavalla. Tähän leirin vetäjätiimin tehtävä on alkaa heitellä argumentteja, joissa asioita kyseenalaistetaan ja joissa tuodaan esiin erilaisia näkökulmia. Tehokasta ajattelun kannalta on, kun ihminen saadaan johdateltua keskustelussa tilanteeseen, jossa hänen on pakko jäädä miettimään, mistä asiassa on kyse.

Kriittinen ajattelu leirillä tarkoittaa osittain myös sitä, että pystytään mahdollisesti kyseenalaistamaan muita ihmisiä sekä myös itseä. Tällöin ei kumarreta sokeasti sinänsä mitään auktoriteettia, vaan mietitään, meneekö asia aivan niin kuin esitetään. Asioiden perusteleva ja kriittisyys ovat pedagogiikan kriittisen perinteen mukaisia periaatteita. Kriittisessä sosiaalipedagogiikassa, kuten freirelaisessä vapautuksen pedagogiikassa, korostuu pyrkimys tiedostavuuden kehittämiseen. Freiren teoretisoima siirtymä kohti aitoa transitiivista kriittistä tietoisuutta ilmentää tätä. (Hannula 2000, 46; Kurki 2006, 159–161)

Kriittisen ajattelun kasvattamisen mahdollistamiseksi pyritään tavoittamaan nuoret kontaktiin, jossa voidaan tuoda uutta informaatiota siitä, miten maailma voisi toimia. Protuleiri toimii erilaisena ympäristönä tutkia ja ajatella. Pyritään luomaan sellainen ilmapiiri, jossa leiriläinen uskaltaa olla oma itsensä ja etsiä itseään ja ajatuksiaan. Tällöin pystytään myös saamaan leirillä olija heräämään siihen ja tiedostamaan se, että valinnat ovat todellisia, tärkeitä ja mahdollisia. Leirillä pystytään tuottamaan nuorille ahaa-elämys siitä, että on sellainen asia kuin yhteiskunta.

Leiri-ilmapiiri, ympäristö ja ajatusten herättäminen tähtää haastattelujen perusteella nuoren sosiaaliseen kasvuun ihmisenä. Erään haastateltavani mielestä nuoria pyritään kasvattamaan leirillä mahdollisimman paljon itsensä hyväksyviksi ja itseensä luottaviksi. Tällöin heille annetaan välineitä löytää oma paikkansa maailmassa ja toimia toisten kanssa. Haastatteluissa todettiin suoraan, että eväiden antaminen elämään merkitsee myös sitä, että autetaan sen todellisuuden hahmottamisessa, missä elää. Hannulan (2000, 45) mukaan freireläisen vapauttavan kasvatuksen päämäärä on samoin se, että ”ihminen tulee tietoiseksi sekä omasta itsestään toimivana ja ajattelevana subjektina että olosuhteistaan”. Leiri on elämyksenä itsetuntoa tukeva ja vahvistava (vrt. Poikselkä 2006), ja tähän Protuleirillä pyritään tietoisesti; siihen, että annetaan mahdollisuuksia saada yhteisyyden ja hyväksynnän tunne. Joidenkin haastateltavieni mukaan ihmisistä tällöin aivan näkee sen, kuinka he avautuvat.

Asioiden perusteleminen voi erään haastateltavani mukaan olla jo siksi uutta, että neljätöistä-viisitoista -vuotiaan leirille tulijan maailma koostuu aika pitkälle koulusta, eikä koulussa kysymyksiä yleensä kauheasti perustella. Protuleirillä näin ei haastateltavani mukaan enää ole, ja läsnä olevat aikuiset myöntävät, etteivät tiedä tai eivät tarjoa ehdotonta vastausta. Keskustelun tarkoitus on se, että lähdetään avoimin mielin katsomaan, mihin jokin aihe vie. Tämä voi tarkoittaa sitä, että erilaiset mielipiteet voivat olla eri asioissa hyviä.

Useat haastateltavani puhuivat leiriläisten usein vakiintuneista ajattelutavoista luutumina. Eräs haastateltava kertoi esimerkin, kuinka leirillä oli käyty keskustelua siitä, kenellä on vastuu siinä vaiheessa, jos joku käyttää huumeita. Useat leiriläiset olivat todenneet vahvasti, että huumeiden käyttäminen on ihmisen oma ongelma ja oma valinta, eikä siihen ole muilla syytä puuttua. Kun tästä alettiin käydä kriittistä keskustelua, alkoivat keskustelijat miettiä asiaa siltä kannalta, että välttämättä

maailmassa kaikki eivät ehkä ole kuitenkaan vain itsensä armoilla, ja että muillakin saattaa olla vastuuta muista ihmisistä. Huumeidenkäyttö, jossa ihminen vahingoittaa itseään, ei siis välttämättä ole vain hänen itsensä asia. Myös ohjaajat leirillä saattavat huomata, että heillä on luutumia, joita eivät ole koskaan ajatelleet ja jotka keskustelussa tulevat esille.

Keskustelun kautta saavutettu sosiaalisuuden kasvu liittyy oman ja muiden paikan ja yhteiskunnan toiminnan kasvavaan hahmottamiseen. ”Luutumet” on mahdollista rinnastaa naiivin transitiivisuuden tilaan. Tietoisuuden naiivia transitiivisuutta saattaakin leimaata poleemisuus, jäykkyys, ongelmien yliyksinkertaistaminen ja emotionaalisuus (Hannula 2000, 46). Muutos asenteissa ja näkemyksissä ei ole vain tietojen kasvamista tai leirillä tapahtuvan aikuistumisen mukanaan tuomaa. Näyttää siltä, että Prometheus-leirin käyminen mahdollistaa erityisen hyvin Poikselän esiin tuoman maailmankuvan laajenemisen (Poikselkä 2006, 51–54) Voidaan ajatella, että muutos ajattelutavoissa ei sinällään riipu henkilön iästä, sillä Freiren teoretisoimaa kriittistä transitiivisuutta kuvaa ongelmien lähestyminen tutkien, arvioiden ja analysoiden riippumatta ulkoisesta kehitystasosta. Freiren mukaan tiedostamisen kautta lisääntyy myös osallistuva ja vastuullinen asennoituminen. (Freire 1969, 60–62; teoksessa Hannula 2000, 45–57)

Yksi tapa kehittää ajattelua Protuleirillä ovat toiminnalliset harjoitukset. Eräs tällainen harjoitus, jota useampi haastateltava myös kuvaili, on yhteiskuntasimulaatio. Siinä leiriläisille kerrotaan, että koko muu maailma ympärillä on syystä tai toisesta tuhoutunut leiripaikkaa lukuun ottamatta ja että heidän täytyy miettiä, mitä he sitten tekisivät. Silloin lähdetään keskustelemaan esimerkiksi siitä, miten hankitaan ruokaa ja kuka sen tekee, kuinka jaetaan työt ja millaisia sääntöjä ja lakeja halutaan asettaa. Monet haastateltavista kehuivat yhteiskuntasimulaatiota siitä, että tällöin tulee helpossa muodossa näkyviksi sellaisia asioita, joita yhteiskunnassa on. Leiri yhdessä oivaltaa yhteiskunnassa olevia asioita ja niiden tarkoituksia. Esimerkiksi lapsia täytyy opettaa jotenkin, jos sellaisia satutaan saamaan, sairastuneille täytyy tehdä jotain, ja jos joku ei pysty tekemään yhtä paljon työtä kuin toiset, täytyy tähän liittyviä ruoanjakokysymyksiä ratkaista.

Toiminnallisuus keskustelun ja ajatuksien herättämisen osana on Protussa erittäin tärkeää. Tällöin pystytään konkretisoimaan asioita, sekä liittämään keskustelussa asioita henkilökohtaiseen kokemukseen ja tunteisiin. Toiminnallisiin harjoituksiinkin siis liittyy asioiden pohtiminen, joka

tapahtuu ryhmän toiminnan jälkeen yhteisessä esittely- ja purkukeskustelussa. Toiminnan, tunteiden ja pohdinnan yhdistyminen liittyy kaikkein selvimmin Protutoiminnan freireläiseen pedagogiikkaan ja siten esimerkiksi sosiokulttuuriseen innostamiseen. Vapautuksen pedagogiikan termi praksis tarkoittaa juuri toiminnan ja ajattelun välistä yhteyttä. Todellisuus ei ole vain objektiivisia tosiasioita vaan myös ihmisten käsityksiä niistä (Freire 1970a, 213; teoksessa Hannula 2000, 96) Ihmisen kokemukset, elämykset, tunteet ja tulkinnat maailmasta vaikuttavat hänen käsitykseensä ilmiöistä ja niiden toiminnasta. Praksis tulee esille siinä, kun todellisuutta opetellaan tuntemaan konkreettisissa opiskelijan elämänpiiriin liittyvissä tilanteissa. (Hannula 2000; 96–97, 104–107)

Eräs tapa haastaa nuoria Protuleireillä ajattelemaan on eräänlainen äyllinen maton jalkojen alta vetäminen. Leiriläinen yritetään johdatella tilanteeseen, jossa on tavallaan pakko alkaa miettimään omaa kantaansa. Ajattelua pyritään kehittämään yllättämällä, hämmentämällä tai jopa pienessä määrin säikyttämällä. Esimerkiksi joku ohjaajista ja apuohjaajista voi tietoisesti ottaa keskustelussa johonkin asiaan todella jyrkän kannan, ja näin houkutellessaan leiriläisiä keskusteluun mukaan. Jotakuta ohjaajista voidaan myös ”grillata” asettamalla hänet keskustelussa hankalaan tilanteeseen. Leirillä saatetaan laittaa aamupuuroon sinistä karamelliväriä, ja ohjaajat käyttäytyvät ikään kuin se olisi normaalia. Tästä lähdetään sitten keskustelemaan siitä, millaisia itsestään selviä oletuksia meillä yhteisesti on ja minkä varassa toimimme.

Tiedon antaminen on Protuleireillä pienessä roolissa, tosin sitäkin voi tapahtua. Esimerkkinä voi pitää haastateltavani kertomaa harjoitusta, jossa arvioitiin päihteiden vaikutuksia. Niin sanottuna päihdepäivänä jokainen sai lapun, jossa luki jonkin päihteen vaikutuksia ikään kuin ohjeina sen suhteen, miten piti käyttäytyä. Suoritettua tehtävän jälkeen käytiin läpi sitä, arvasiko kukin, mitä oli ”käyttänyt”. Tätä kautta tietoa eri päihteiden vaikutuksesta tuli itsestään käytännöllisellä tavalla ilman paatosta. Periaatteena on, että koko ajan pyritään toimimaan leiriläisten omien kokemusten ja asioiden vastakkain asettamisen kautta. Asioihin pyritään saamaan henkilökohtainen tunneside myös esimerkiksi eläytymällä jossakin tilanteessa toisen rooliin tai näytelmässä harjoittelemalla jotakin tiettyä tilannetta.

Uteliias pohdinta on käsitepari, jota protulaiset käyttävät luonnehtimaan sellaista kriittistä ajattelua, johon leireillä ja toiminnassa pyritään. Uteliias pohdinta pyrkii tavoittelemaan asennetta, jolla

kulloiseenkin oppimisteemaan suhtaudutaan. Erään haastateltavani mukaan pohdinta on tällöin reflektiota, asioiden katsomista puolelta ja toiselta, eräänlaista tutkiskelua. Tällöin ei vain kysytä asiasta, että mikä se oli, vaan kysytään vielä, että ihanko totta.

Uteliiseen pohdintaan kuuluu kyseenalaistaminen ja kritiikin heittäminen. Tällöin ei riitä vain jokin kertomus asiasta, vaan mietitään, mitä jokin asia voisi tarkoittaa sovellettuna. Sana utelias uteliassa pohdinnassa tarkoittaa asennetta, jolla pohdiskelua tehdään. Se on aktiivista, kiinnostunutta pohdintaa sillä asenteella, että jutusta halutaan tietää lisää. Voi jopa sanoa, erään haastateltavan esiin tuomana, että utelias pohdinta merkitsee tietynlaista rakkaudellista asennetta tutkittavaan asiaan. Tällöin näkemykseni mukaan asennetta pohdinnassa kuvaa juuri sympatia, aktiivisuus ja utelias kiinnostus.

Siinä, miten utelias pohdinta Protussa mielletään, näkyy sama mitä myös Freire suhteella opittavaan asiaan tarkoittaa. Oppimisen kognitiivinen tapahtuma tarkoittaa juuri ihmettelevää asennetta ilmiöön. Siinä Hannulan mukaan opiskelija itse rakentaa käsitystään opiskeltavasta ilmiöstä havainnoiden sekä tutkien sitä ja tarkkaillen omia aikaisempia tietojaan ja muuttaen niitä arvionsa kautta. (Hannula 2000, 110–111) Kognitiivisen tapahtuman, eli ilmiön ja sen suhteiden paljastamisen ja uuden tiedon luomisen, ydin on problematisoiminen. Problematisoiminen Freirellä on jatkuvaa kyselyä, kokeilua ja etsimistä sekä aikaisempien oletusten kyseenalaistamista. (Freire 1973, 57–58, teoksessa Hannula 2000, 111) Freireläinen dialogi eli asioiden yhteinen problematisoiminen on siis käytännössä uteliasta pohdintaa.

Kukin ryhmä, koko leiriryhmä tai pienempi ryhmä, jossa asioita käsitellään, ja myös leiritiimi, koostuu tietenkin erilaisista ihmisistä, joilla on omat mielipiteensä ja näkökantonsa asioihin. Protussa tunnustetaan mielipiteen subjektiivisuus ja samalla hyväksytään erilaiset näkökannat, silloinkin kun ne poikkeavat omasta. Leiritiimien koulutuksissa pyritään tekemään selväksi, että mitään mielipidettä leirillä ei pidä esittää täysin oikeana. Asioiden monipuolisen käsittelyn ja omien kantojen, todellisten tai hieman liioiteltujenkin, perustelemisen kautta pyritään siihen, että leiriläiset eivät ymmärrä tiettyä kantaa oikeana mahdollisena ja saavat toisaalta valmiuksia oman näkökulmansa muodostamiseen.

Keskustelujen, tehtävien ja toiminnallisten harjoitusten sisältämää kriittisyyttä, eri näkökulmien mukaan ottamista ja kyseenalaistamista voi sitäkin tietysti arvioida kriittisesti. Haastateltavani itsekkin

pohtivat asiaa. Erään heistä mukaan leireillä pyritään kehittämään lähinnä jonkinlaista ajattelua. Hänestä tämä tarkoittaa sitä, että pyritään antamaan ajattelun välineitä ja herättämään ajatuksia eri tasoilla. Leirille tullessa joku voi lukea Heideggeria, ja hän voi sitä aivan hyvin leirin jälkeenkin tehdä. Toisaalta toinen taas ei välttämättä ole pohtinut sanaa yhteiskunta, ja häneltä puuttuvat sanat käsitellä asioita. Haastateltavani mukaan järjestön sisällä käytännöissä on jopa eroja siinä, mihin tasolle keskusteluissa leireillä pyritään pääsemään.

5.2. Tiedostaminen ja toiminnallisuus leirillä

Kysyin muutamilta haastateltavilta myös, mikä vaikutus kyseenalaistamistekniikalla tai leiriviikolla on nuoriin, heidän ajatteluunsa ja kehitykseensä. Haastateltavani arvioivat, että Protuleirin käyneiden kohdalla on vaikea arvioida sitä vaikutusta, mikä juuri Protuleirillä on ollut, vaikka viikon aikana leiriläisissä muutosta näkyikin. Useat luonnehtivat hyvin samankaltaisesti kehitystä, joka joissakuissa nuorissa näkyy. Erästä haastateltavaa hänen mukaansa ilahduttavat aina eniten ne leiriläiset, jotka ovat jo leirille tullessa usein ajatelleet asioita, mutta eivät ole kuitenkaan löytäneet ketään, joiden kanssa puhua, tai jotka eivät jotenkin vain löydä omaa paikkaansa. Leirillä se paikka sitten löytyy, ja ihmisistä näkyy tällöin se kuinka he avautuvat ja rupeavat löytämään itsestään asioita.

Seuraava puheenvuoro kuvaa hyvin leireillä tapahtuvaa henkistä avautumista: ”--- mut et mä aattelen, et miks mua, niinkun kiehtoo tää toiminta ylipäättään. Ehkä se sanoo jotakin. Et et toisaalta niin. Mä oon oikeesti hirveesti, tiäätkö musta on hauska ylipäättään pohdiskella asioita, mutta oikeesti niin niinku siitä pohdiskelusta näitten nuorten kanssa. Et se kohta, kun ihmiset avautuu niinku ajattelemaan, ja ja niinkun miettimään asioita ja. Et kun itekin, niinku on se olo, että ei halua niin hirveen lopullisesti löydä monia asioita lukkoon. Et et se on niinku joku kohta, jossa kohtaa juuri tämmösen... et et se on se elämänvaihe, missä ne on, jossa ollaan niinku liikkeessä ja muodostamassa kuvaa itsestä ja muista ja maailmasta että. Et siinä mielessä Protuleirit on kyllä aika loistava keksintö. Ja maailmassa on, on oikeesti niinkun helpompi liikkua, jos uskoo itteensä ja omiin niinku... mahdollisuuksiin sit toimia ja vaikuttaa.”

Nuorten avautumista pohtimaan asioita voi kuvata Poikselän tapaan siten, että Prometheus-leiri tukee nuoren kognitiivisen kehityksen vaihetta. Leirillä käsitellään maailmankuvia, maailmankatsomuksia, tulevaisuutta ja ympäristöä, mikä auttaa nuoria leiriläisiä pohtimaan omaa suhtautumistaan niihin. (Poikselkä 2006, 45–58). Edellä kuvattu avautuminen ajattelemaan ja miettimään asioita merkitsee tietoisuuden kasvua itsestä ja ympärillä olevasta yhteiskunnasta. Periaatteena se on keskeinen osa myös sosiokulttuurista innostamista. Sosiaalipedagogisesti Freire on teoretisoinut tietoisuuden heräämisen keskeisyyttä vapauttavassa pedagogiikassa. Freire kuvaa tätä siirtymisenä semi-intransiivisesta tietoisuudesta kohti transitiivista kriittistä tietoisuutta. Kun ihmiset laajentavat havaintoaan, vastaavat ympäristöstä nouseviin kysymyksiin ja asettuvat dialogiin, tulee heistä transitiivisia. (Kurki 2006, 159–161; Kurki 2000, 38–40)

Eräs haastateltavani totesi, että leirillä tapahtuva niin sanottu aikuistuminen vaihtelee leiriläisittäin paljon. Jotkut nuoret tulevat leirille vain kivan kesäleirin takia, mikä toki pitää hyväksyä, ja mikä ei välttämättä sitten tuota sen kummempaa. Tämän haastateltavani mukaan esimerkiksi valmius keskustella maailmankatsomuksellisista asioista ei sinällään ole relevantti kysymys. Aikuistumista ja leiriprosessin onnistumista ei voi mitata hänen mielestään sillä, miten hienoja keskusteluja saadaan aikaan, vaan olennaisempaa on liikkeellä lähtevä prosessi. Viikossa siis ehtii kuitenkin tapahtua yllättävän paljon ja haastateltavani näkikin, että leiri antaa valmiuksia eri mittakaavoissa eri ihmisille. Haastateltavani mukaan tilanne, jossa tavoitetaan ihmiset ja pannaan heidät miettimään, keskustelemaan, tai ainakin kuuntelemaan, asioista aidosti ilman varsinaisen opettajan läsnäoloa, on avartava.

Freireläisessä dialogisessa kasvatuksessa pitää opettajan ja opiskelijan roolien välinen vastakkaisuus ratkaista. Silloin opiskelijat ja opettaja yhdessä refleктоivat omia uskomuksiaan ja tietojaan ja käsittelevät samalla kaikille yhteisiä uskomuksia ja myyttejä ja pyrkivät purkamaan niitä. (Freire 2005; Hannula 2000, 116–118) Protuleirin käymisen vaikutus näyttää erään toisen haastateltavani mukaan olevan nuoren kannalta voimaannuttava. Ujompikin nuori pystyy leirillä avaamaan suunsa ryhmässä, voi kokea, että pystyy tekemään sen ja sanoa kampoihin vanhemmalle ja kokeneemmalle aikuiselle. Leiriläinen kokee pystyvänsä tuottamaan jotain ihan omaa, jota ei tiennyt itsessään olevankaan. Tällä on leiriläiselle vahvasti itsetuntoa kohottava vaikutus leiritilanteessa, jossa myös muut pystyvät näkemään ja tunnistamaan sen.

Eräs haastateltavani kertoi, että joskus leirillä saattaa olla iso porukka nuoria samasta koulusta, missä tapauksessa heillä voi olla tosi vahvat roolit olemassa etukäteen. Tällöin keskusteluissa ei vain saateta päästä yhtä syvälle kuin muutoin. Haastateltavani silti totesi, että Protuleirillä tapahtuu usein yllättäviäkin asioita leirin aikana. Leirille tullessa nuori saattaa mennä aluksi esimerkiksi pellerooliin, johon on tottunut. Leirin aikana hänet saadaan ”hänet saadaan tavallaan tuotuu”, niin että hän voi sanoa vakaviakin asioita. Haastateltavani toi esille, että leiritiimi vaikuttaa aika paljon tähän. Keskustelemalla leiriläisten kanssa ja tekemällä tilanteita sopiviksi, voidaan vaikuttaa siihen, että leirillä ei ole aina mahdollisuutta mennä samaan totuttuun rooliin. Myös Poikselkä puhuu siitä, miten Prometheus-leirille tuleminen yksin, ilman kavereita, antaa nuorelle mahdollisuuden olla täysin oma itsensä, sillä kenelläkään ei ole tällöin minkäänlaisia ennako-oletuksia nuorta kohtaan (Poikselkä 2006, 45–46).

Tavoitteena ei ole, että viikon jälkeen Protuleiriltä lähtee maailmaan valmiita aikuisia. Myös Niemelä (2002, 116) näkee, että muiden nuorten ja ohjaajien kanssa vietetty aika, tärkeiden elämänkysymysten pohtiminen ja yhdessä koetut asiat käynnistävät erilaisia prosesseja, jotka ovat aikuistumisen kannalta merkittäviä. Useat haastateltavani totesivat, että kyse leirillä on jostain, joka lähtee alkuun tai vauhdittuu. Erään toimijan mukaan leirillä tapahtuu todella usein sellaista, mihin niin sanotussa tavallisessa elämässä menisi pidempään ja mitä ei välttämättä tapahtuisi ollenkaan. Erään haastatellun elämänkatsomustiedon opettajan näkökulmasta leirin käyneet nuoret heräävät peruskoulun yhdeksännellä luokalla ”eri tavalla niinkun pohtimaan niitä kysymyksiä”, mikä on hänen mukaansa myös osittain otettu elämänkatsomustiedon opetussuunnitelmassa huomioon.

Opetushallituksen vuonna 2001 tekemän tutkimuksen pohjalta on mahdollista arvioida leirin vaikutuksia elämänkatsomuksellisten asioiden pohdintaan. Opetushallituksen testeissä arvioitiin Prometheus-leirin käymisen vaikutuksia elämänkatsomustiedon oppimistuloksiin peruskoulun päättövaiheessa (Rusama 2002a & 2002b). Kesällä 2001 tehdyn kyselyn mukaan 72 % silloisista prometheusleiriläisistä osallistui elämänkatsomustiedon opetukseen. Seuraavan vuoden raportissa kerrotaan Prometheus-leirille osallistuneiden oppimistulosten olevan pääasiassa parempia kuin leiriä käymättömien elämänkatsomustiedon lukijoiden. Raportti, hieman ristiriitaisesti, välittömästi tosin myös mainitsee leirin käyneiden oppimistulosten olevan selvästi parempia kaikissa tutkituissa ainekokonaisuuksissa. Käsitteitä ja maailmankatsomuksia, moraalialueita, uskonnottomien riittejä sekä

uskonnonvapautta, perusoikeuksia ja kansalaisoikeuksia tutkittaessa ero oli tilastollisesti erittäin merkitsevä. Maailmanuskontojen tuntemistehtävässä ero leiriä käymättömiin oli merkitsevä ja joulun viettoon liittyvässä osaamisessa edellisten suuntausten mukainen, mutta ei tilastollisesti merkitsevä. (Rusama 2002b, 157–158)

Edellisten erojen lisäksi eroja oli leirin käyneiden ja leirin käymättömien asenteissa. Leirin käyneillä oli selvästi myönteisemmät asenteet kyseisessä arvioinnissa käytetyillä osioilla mitattuna. Tilastollisesti erittäin merkitsevät erot syntyivät asenteessa elämäkatsomustietoon oppiaineena, käsityksessä itsestä oppijana juuri elämäkatsomustiedossa ja kiinnostuksessa ja asenteessa maailmankatsomuksia kohtaan. Asenteessa uskonnon merkitykseen löytyi tilastollisesti melkein merkitsevä ero ja rehellisyyttä ja itsetuntoa mitanneissa osioissa ei syntynyt mainittavia eroja. (Rusama 2002b, 158–159) Prometheus-leirin käymisen vaikutuksia oppimistuloksiin voi lukea myös raportin tiivistelmästä (Rusama 2002a, 30).

Rautio (1997, 81) kuvaa toisaalta vuosikymmenen takaista tilannetta, jossa toiminnassa mukana olijoiden määritelmän mukaan tyypillinen prometheusleiriläinen on aktiivinen, pohdiskeleva ja valveutunut hieman suuremmassa määrin kuin yläasteen kahdeksaluokkalaiset yleensä. Raution mukaan tätä arviota tuki se, että noin kymmenen prosenttia leiriläisiä arvioineista ohjaajista toimi opetuslalla, ja heillä saattoi olettaa olevan myös edellytyksiä arvioida leiriläisiä yleisellä tasolla osana ikäluokkaansa.

Opetushallituksen tekemästä raportista löytyy siis tilastolliseen tarkasteluun perustuvia tuloksia siitä, että Prometheus-leirin käymisellä on myönteisiä vaikutuksia tiedolliseen osaamiseen ja asenteisiin. Tutkimukseni kannalta Prometheus-leirin vaikutus tiedolliseen osaamiseen on haastateltavieni näkemyksiä tukeva. Sinänsä tiedolliseen opettamiseen ei Protuleirillä pyritä, mutta keskustelun, eri näkökulmien ja lähtökohtien esille tuomisen ja epäsuorasti tiedon tuomisen kautta myös oppimistulokset elämäkatsomustiedossa ovat peruskoulun päättövaiheessa Prometheus-leirin käyneillä paremmat. Tärkeää oman tutkimukseni kannalta on se, että leirin käyneillä oli arvioinnissa käytetyillä osioilla mitattuna selvästi myönteisemmät asenteet. Kiinnostus ja asenne maailmankatsomuksia kohtaan kertoo siitä, että Prometheus-leiri on onnistunut synnyttämään uteliaisuutta ja aktiivisuutta henkilökohtaiseen maailmankatsomukselliseen pohdintaan. Käsitykset itsestä oppijana

elämänkatsomustiedossa ja asenteet elämänkatsomustietoon oppiaineena kertovat myönteisen aktiivisuuden ja toiminnallisuuden kasvusta Prometheus-leirin käymisen myötä.

Poikselkä (2006) pitää Prometheus-leirin kahtena merkittävimpänä antina nuorelle itsetunnon kasvamista ja maailmankuvan kehittymistä. Poikselkä keräsi aineistonsa pyytämällä Prometheus-leirin käyneitä nuoria kertomaan kokemuksestaan, ja näissä kirjoitelmissa hänen mukaansa kuhisivat sanat itseluottamus, itsevarmuus, rohkeus, itsensä hyväksyminen, hyväksytyksi tuleminen ja muiden hyväksyminen. Prometheus-leirin aikana monen nuoren epävarmuus poistuu, kun hän tajuaa erilaisuutensa olevan rikkaus. Nuoret kokivat Poikselän mukaan tullessa hyväksytyksi omana itsenään ilman minkäänlaista roolin vetämistä. Poikselän havainnot ovat sinällään yhdenmukaisia oman haastatteluaineistoni kanssa.

Kiinnostavaa on silti se, että Rusaman mukaan valtakunnallisessa nuorisokyselyssä ei löytynyt merkittävää eroa itsetuntoa mitanneissa osioissa Prometheus-leirin käyneiden ja muiden nuorten välillä. Syyt tähän voivat olla monet. Voi olla, että kyselyssä nuorten asenteista tapa, jolla asiaa on kysytty, ja konteksti, jossa on kysytty, ovat voineet vaikuttaa tuloksiin. Voi myös epäillä sitä, miten nuoret itsetunnon mieltävät. Poikselkä toisaalta määrittelee nuoren itsetunnon melko kokonaisvaltaisesti, eikä näin määriteltyä itsetuntoa pysty välttämättä käsittelemään samansisältöisenä käsitteenä Rusaman käyttämään verrattuna. (Poikselkä 2006, 47–51; Rusama 2002b, 157–158)

Poikselkä toteaa, että kun kerran nuoret toteavat itsetuntonsa kohenneen Prometheus-leirillä tai sen ansiosta, on luonnollista, että myös heidän maailmankuvansa ovat saaneet Prometheus-leirillä uutta sisältöä ja laajenneet (Poikselkä 2006, 52–53). Prometheus-leirin periaatteita ovat muun muassa avoimuus, tasavertaisuus ja asioiden kriittinen tarkastelu. Avoin ilmapiiri ja tunteet mahdollistavat yksilön avautumisen ryhmässä ja kaikkien omaan maailmankuvaan liittyvien asioiden käsittelyn. Käänteisesti voin näin todeta, että aikuistumisena mielletävän maailmankuvan laajenemisen ja avoimuuden ja läheisyyden kokemisen myötä on luonnollista, että nuorten itsetunto on myös vahvistunut.

6. Johtopäätökset ja pohdinta

6.1. Johtopäätökset

Keskityin tässä tutkimuksessa kolmeen kysymykseen: miten tiedostavan yksilön suhde yhteiskuntaan kehittyi Prometheus-leirin tuki ry:n leireillä ja toiminnassa, mitä kasvatuksellisia periaatteita ja tavoitteita Protulla toiminnassaan on ja miten näitä kasvatuseriaatteita toteutetaan Protussa ja sen leiritoiminnassa.

Protun kasvatuseriaatteita käytännön toiminnassa luonnehtivat erityisesti leireillä käytetyt menetelmät. Tyypillistä leireille on se, että mitään toimintoja tai harjoituksia ei pidetä sinällään tärkeänä. Tärkeää on monipuolisuus ja se, että toimintatapoja vaihdellaan. Kurjen (2006, 155) mukaan sosiokulttuurinen innostaminen on samoin oleellisesti osallistumista, eivätkä varsinaisesti tietyt menetelmät sinällään ole myöskään tärkeitä. Protuleirit ovat muotoutuneet ajan mittaan käytännön toiminnan pohjalta. Toimintatapoja voidaan vaihtaa ja niitä keksitään myös uusia. Ajatuksia ja ihmistä luodaan koko ajan uudestaan; ihminen ei ole protulaisessa katsannossa koskaan valmis. Tämän vuoksi toimintatapoja kyseenalaistetaan, ja tämän vuoksi muun muassa leirien ohjaajatiimit osallistuvat joka vuosi tiimikoulutuksiin.

Tärkein leirien toimintatapa on keskustelut. Keskustella voidaan erikokoisissa pienryhmissä, kahdenkeskisesti tai koko leiriläisporukka yhdessä. Ryhmäkokojen vaihtelulla päästään siihen, että kaikki pääsevät ääneen ja että hiljaisemmatkin pystyvät tuomaan esille ajatuksiaan. Keskustelua käydään usein toiminnallisempien tapojen, kuten simulaatioiden, näytelmien ja janojen yhteydessä. Tällöin ikään kuin puretaan sitä, mitä eri menetelmillä tuottaen on tuotettu; keskustellaan harjoitusten tuomista ajatuksista ja eri näkökulmista asiaan.

Prometheus-leirin tuki ry:n toiminta leireillä kaikkine toimintamuotoineen on, samaan tapaan kuin sosiokulttuurinen innostaminen, osallistumista. Innostaminen suuntautuu nimittäin kohti jokaisen ihmisen sekä persoonallista että yhteisöllistä heräämistä, kohti ihmisen tietoisuuden heräämistä (Kurki 2006, 153). Leirillä kaikkiin toimintamuotoihin, ehkä leirien kokkeja lukuun ottamatta, osallistuvat

kaikki. Leirin ohjaajatiimillä ei ole myöskään omaa vapaa-aikaa erillään leiriläisistä. Asiat tehdään, koetaan ja tuotetaan yhdessä leiriläisnuorten, apuohjaajien ja ohjaajien kesken (vrt. Freire 1973, 94–95; teoksessa Hannula 2000, 116). Tosin leireillä pyritään antamaan jokaiselle leiriläiselle tilaa olla ja osallistua omalla tavallaan. Ketään ei pakoteta ilmaisemaan itseään, vaikka leiritiimi onkin kiinnostunut kaikkien leiriläisten ajatuksista. Haastatteluiden perusteella Protussa kylläkin mietitään myös sitä, että ajatus leiriläisten ryhmäytymisestä voi mennä leiriläisten yksilöllisen huomioimisen edelle, kaikki leiriläiset nimittäin eivät välttämättä saata olla aivan valmiita esimerkiksi leirillä koettavaan läheisyyteen.

Leirien toimintamuodot ovat keskustelujen lisäksi mainittuja simulaatioita, roolipelityyppisiä harjoituksia, sketsejä, näytelmiä, piirtämistä, maalaamista sekä toiminnallisia leikkejä. Simulaatiossa tarkoituksena on asettua johonkin asemaan kuten vammaiseksi tai jotain huumetta ”käyttäväksi” ja sitä kautta pohtia sitä, mitä kyseiseen tilanteeseen sisältyy tai miltä jokin asema tuntuu. Näin tuotetaan tunnetoimintoja, eli sitä, että omakohtaisen eläytymisen kautta voidaan kyseistä kokemusta keskustelussa arvioida. Tarkoituksena on, että eri menetelmien kautta voidaan asettaa ihmisiä samalle lähtöviivalle ja tuoda esiin ajatuksia ja näkökulmia, joita voidaan sitten vaihtaa. Sama periaate lähteä liikkeelle ihmisten omasta elämismaailmasta kuuluu myös freireläiseen pedagogiikkaan ja sosiokulttuuriseen innostamiseen (Hannula 2000, 99–109; Kurki 2006, 150–158). Taiteen tarkoituksena on Protuleirillä, samoin kuin sosiokulttuurisessa innostamisessa, ihmisten luovuuden ja monipuolisen ilmaisun kehittyminen (vrt. Prometheus-leiritoiminnan periaatteet; Kurki 2000, 44–47; Kurki 2006, 154).

Leikit erityisesti ovat Protuleireillä keskeisessä asemassa. Niillä voidaan murtaa jäätä sekä laskea itsekriittisyyden tasoa sillä, että pystytään leikkimään lastenleikkejä yhdessä. Leikit voivat olla myös läheisyysleikkejä, jolloin pyritään luottamuksellisen ja läheisen ilmapiirin saavuttamiseen. Käytetyt leikit lisäävät leireillä ryhmäytymistä ja luovat tunnelmaa sekä vapauttavat. Ne toimivat myös herättelemisenä tai rauhoitteluksena. Leikeissä yhdistyvät sosiokulttuurisen innostamisen sosiaalinen ja kulttuurinen ulottuvuus. Väitän, että ne voivat vapauttaa nuorten ja tiimin luovuutta ja ilmaisua sekä myös tukea leiriryhmää vapaa-ajan sosiaalisen ulottuvuuden tavoin. (Kurki 2006, 154–155)

Protuleirien toimintamuodot eivät kovin paljoa eroa sosiokulttuurisen innostamisen yhteydessä mainituista toimintamuodoista. Protuleireillä on mukana sosiaalisen ja kulttuurisen lisäksi myös kasvatuksellinen ulottuvuus. Keskustelujen muodossa pyritään vaikuttamaan kriittisen ajattelun kehittymiseen ja oman vastuun tiedostamiseen. Sosiokulttuurisen innostamisen toimintatapoja kuten väittelyitä, työpajoja, teatteria, maalaamista ja piirtämistä, musiikkia, luontoa, leikkejä ja pelejä toteutetaan sovelluksina myös Protuleireillä. (vrt. Kurki 2006, 154–155) Protulla on kesää kohti muutama erityisesti kuvataiteelliseen ilmaisuun painottuva leiri, mutta edellä mainitut toimintatavat ovat silti sellaisia, joita toteutetaan kaikilla leireillä. Leiritiimi myös vaihtelee toimintatapoja harkintansa mukaan sen perusteella, mikä kullakin leirillä parhaiten tuntuu leiriläisryhmässä toimivan.

Prometheus-leirin tuki ry:n periaatteet kasvatuksessa ja toiminnassa tiivistyvät kahden osa-alueen tavoitteisiin. Toisaalta pyritään luomaan yhteisöllisyyttä leireillä ja toisaalta pyritään keskustelujen kautta ja tunnelman avulla edistämään nuorten kriittistä pohdintaa ja suhtautumista maailmaan. Tavoitteet Protulla toiminnassa ovat samalla tavalla kaksitahoiset kuin Freiren vapautuksen pedagogiikan kasvatustilofiassa. Tunteet ovat kognitiivisen asioiden problematisoimisen lisäksi oleellinen tekijä tiedostamisessa ja yksilön yhteiskuntasuhteen rakentamisessa. (Freire 2005, Hannula 2000, 113–119)

Prometheus-leirien vuorovaikutuksen halutaan olevan ennen kaikkea turvallinen ja avoin. Tämä mahdollistaa sekä hyvät leirikokemukset, leirien toiminnallisten harjoitusten toteuttamisen että kriittiset keskustelut. Myös freireläisessä kasvatustilofiassa tasavertainen ja dialoginen buberilainen Minä-Sinä –vuorovaikutus on edellytys tiedostamiskasvatuksen onnistumiselle (ks. Hannula 2000, 134). Protuleireillä ryhmä miellettiin itse asiassa turvapaikkana. Haastatteluissa koettiin upeaksi sellainen leireillä tapahtuva vuorovaikutus, jossa voi olla täysin oma itsensä, jossa tuntee olevansa hyväksytty ja jossa ei tarvitse pelätä mitään. Protuleirin läheisyys on jopa helpompi saavuttaa silloin kun leiriläiset eivät tunne entuudestaan toisiaan hyvin.

Leireillä haluttiin tukea mahdollisimman tasavertaista vuorovaikutusta, mikä tarkoittaa myös sitä, että leiriläisiä ehkäpä reilusti vanhemmat ohjaajat keskustelevat asioista yhdenvertaisesti leiriläisten kanssa. Eri-ikäisten vuorovaikutus koettiin usein hedelmälliseksi, mistä sekä nuoret että vanhemmat kokevat saavansa jotain. Protuleirillä jokaisen mielipidettä kuunnellaan ja jokaisen mielipide otetaan huomioon.

Leirien tunnelma ja ryhmähenki kohoaa usein jopa sellaiseksi tunnelmaksi, jota on mahdollista luonnehtia flow-kokemuksena. Parhaimmillaan leirien ilmapiiri on sellainen, että eletään tässä ja nyt, eivätkä leirien ulkopuoliset juuri siinä tilanteessa kiinnosta. Lähinnä tällaista yksilöiden välistä vuorovaikutusta voi akateemisesti luonnehtia Buberin Minä-Sinä – suhteen välittömyytenä. Tällaisessa aidossa suhteessa toinen yksilö koetaan kaikessa arvokkuudessaan ainutlaatuisena persoonana. Minä-Sinä – suhde, joka Protuleirien yhteisöllisessä suhteessa saavutetaan, merkitsee leirillä myös Tönniesin Gemeinschaft-yhteisöä, joka tekee yksilöistä kokonaisuuden jäseniä ja kehittää kykyä toimia itsenäisinä ja sosiaalisesti kypsinä kokonaisuuden jäseninä. (Tönnies 1974, teoksessa Kurki 2002, 12–15; Buber 1987, teoksessa Kurki 2002, 84–88; ks. Poikselkä 2006, 59–65)

Protussa käytetään termiä utelias pohdinta sellaisesta kriittisestä ajattelusta, johon leireillä pyritään. Utelias pohdinta sisältää uteliaan tutkivan asenteen käsiteltävän teeman suhteen. Tällöin ajattelu on aktiivista ja kiinnostunutta pohdintaa sellaisella asenteella, että asiasta halutaan tietää lisää. Tällöin myös asioita tarkastellaan puolelta ja toiselta ja kysytään vielä, että meneekö jokin asia aivan noin sittenkään. Yleisesti Protussa kaikki mielipiteet hyväksytään, kunhan ne ovat perusteltuja ja punnittuja. Asioiden monipuolisen käsittelyn kautta päästään myös siihen, että leiriläiset ymmärtävät, että mikään mielipide ei ole ainoa oikea mahdollinen. Toisaalta he saavat myös välineitä oman mielipiteensä muodostamiseen. Leireillä pyritään myös siihen, että mitään asiaa ei oteta auktoriteettina, ja että pystytään kyseenalaistamaan muiden ihmisten lisäksi myös itseä.

Haastateltavat kuvasivat viehättävästi Protussa leirin luottamuksen ja tunnelman ja keskustelujen seurauksena syntyvää henkistä avautumista. Heitä ilahduttivat sellaiset leiriläiset, jotka eivät ehkä olleet saaneet tilaisuutta puhua syvemmin asioista kenenkään kanssa. Protuleirillä he saavat sen, ja oma paikka tavalla tai toisella löytyy ja he avautuvat ja alkavat löytää itsestään asioita. Henkinen avautuminen liittyy vahvasti yhteisyyteen ja hyväksynnän tunteeseen. Yhtä vahvasti se liittyy myös analyttisiin keskusteluihin ja oman itsen käsitteelliseen selventämiseen keskustelujen kautta. Näin ollen Protuleirien voi ajatella kehittävän nuoren suhdetta itseensä ja tätä myötä ympäröivään yhteiskuntaan. Leireillä roolit voivat myös muuttua. Haastateltavat kuvasivat esimerkiksi sitä, että leirin aikana nuori saa mahdollisuuden asettua ryhmässä johonkin muuhun kuin totuttuun pellerooliin.

Tunteiden ja kriittisen ajattelun yhdistäminen rinnastaa Protutoiminnan siis selvästi freireläiseen pedagogiikkaan. Leirien tunnelma ja yhteishenki mahdollistavat keskusteluissa syvälle pääsemisen. Myös freireläisessä vapautuksen pedagogiikassa tunteet yhdistyvät dialogiseen vuorovaikutukseen, jossa keskustelulla on mahdollista siirtyä kriittisen transitiivisen tietoisuuden tilaan. Tällöin oppija lähestyy ongelmia tutkien, arvioiden ja analysoiden. Freiren naiivin transitiivisen tietoisuuden tilaa kuvaavat ongelmien ylyksinkertaistaminen, tunteenomaisuus, jäykkyys ja poleemisuus. (Hannula 2000, 45–57) Protuleireillä tällaisia näkökantoja kuvattiin luutumina, joita leiriläisellä monesti asioita kohtaan saattaa olla. Leireillä keskustelun, pohdinnan ja asioiden monipuolisen tarkastelun kautta nuoret alkavat usein käsitellä ongelmia kriittisen transitiivisesti, eli monipuolisemmin ja kriittisesti analysoiden.

Prometheus-leirin tuki ry:n toiminnassa korostuu myös vastuun ottaminen. Aktiivitoiminnassa haastateltavat näkivät tärkeäksi sen, että pystytään kasvamaan niin, että otetaan vastuuta sekä muut huomioon. Tämä tarkoittaa myös kykyä ottaa vastuuta apuohjaajana leirillä tai vaikkapa jonkin jaoston vetäjänä. Vastuu tarkoittaa Protutoimijoiden mielestä lisäksi sitä, että tullaan tietoiseksi siitä, miten omat päätökset ja valinnat vaikuttavat muiden elämään ja että sellaista että ei sivuuttaa. Vastuu liittyy näin tietoisuuden kasvuun yhteiskunnasta ja itsestä osana sitä. Vastuunoton kehittyminen merkitsee siis myös toiminnan ja osallistumisen kasvua (vrt. Kurki 2006, 152).

Tiedostavan yksilön ja yhteiskunnan suhdetta Prometheus-leiritoiminnassa pyritään muotoilemaan jo leirien teemojen kautta (Leiriviikon ohjelma, <http://www.protu.fi/leirit/teemat.html>). Haastattelussa eräs haastateltava totesi, että esimerkiksi erilaisuus ja syrjintä – teemassa on yleisesti tavoitteena tulla tietoiseksi erilaisuuteen ja kulttuurin kohtaamiseen liittyvistä asioista ja syrjintämekanismista. Päähteet ja riippuvuus – teemassa on puolestaan tavoite tulla tietoiseksi päähteiden vaikutuksista ja seurauksista ja oppia tekemään päähteiden käytössä omia tietoisia valintoja. Tulevaisuusteeman käsittelyllä toivotaan vaikutettavan siihen, että ihminen ottaa elämässä ohjat käsiinsä ja näkee oman toiminnan ja nykypäivän tekojen vaikutuksen tulevaisuuteen. Ihmissuhteet-teema taas rakentaa ymmärrystä siitä, että asiat eivät elämässä vain tapahdu, vaan että ihmissuhteissa voi tehdä valintoja, jotka luovat tulevaa elämää. Koko leiriviikossa selvä tavoite on oman maailmankuvan ja –katsomuksen pohdinta ja selkeyttäminen. Maailmankuvat ja katsomukset –päivänä kootaan kaikkea viikon aikana käytyä yhteen.

Yhteiskuntapäivä sekä ympäristöteema leiriviikolla keskittyvät erityisen selkeästi nuoren tietoisuuden lisäämiseen yhteiskunnasta ja omasta paikastaan siinä. Yhteiskuntateeman pohtiminen on haastateltavieni kuvauksen mukaan haastavaa jo sen vuoksi, että kovinkaan monella ei ole selkeää kuvaa siitä, mikä yhteiskunta on. Toisaalta tämä antaa mahdollisuuden myös asioita koskevien luutuneiden käsitysten purkamiselle ja henkilökohtaisen ymmärryksen avautumiselle. Ympäristöteema on yhteiskuntateeman kanssa läheinen siksi, että siinä pyritään hahmottelemaan suhdetta luonnonympäristön lisäksi omaan konkreettiseen elinympäristöön.

Freiren mukaan tiedostaminen viittaa siihen prosessiin, jossa ihmiset tietävinä subjekteina saavuttavat syvenevän tietoisuuden sekä sosiokulttuurisesta todellisuudesta että kapasiteetistaan muokata tätä todellisuutta (Freire 1970b, 452; teoksessa Hannula 2000, 91). Tämä tarkoittaa, että ihminen tulee sekä enemmän tietoiseksi maailmasta että mahdollisuudestaan vaikuttaa siihen. Ympäristöön, yhteiskuntaan, omiin valintoihin ja omaan tulevaisuuteen vaikuttaminen tuli erityisen selkeästi esille haastateltavien Prometheus-leirille asettamissa tavoitteissa. Oman toiminnan, vaikutusmahdollisuuksien ja vaihtoehtojen tiedostaminen ovat seurausta siitä, että leirillä voi omaan elämään kuuluvia asioita monipuolisesti kokea ja niistä yhteisöllisessä vuorovaikutuksessa keskustella.

Viitteitä siitä, että Prometheus-leiri todella saavuttaa edelliset tavoitteet, ja että ne niitä leireillä onnistuneesti toteutetaan, on olemassa. Poikselän kuvaama Protuleirien loistava tunnelma, maailmankuvan laajeneminen ja itsetunnon kasvaminen tukevat sitä, että leirillä on merkittävä positiivinen vaikutus leirin käyvien nuorten elämään. Opetushallituksen vuoden 2001 tutkimuksen sekä haastattelujeni pohjalta voin todeta, että leiriläiset avautuvat elämäkatsomuksellisten kysymysten pohdintaan Prometheus-leirin jälkeen. Verrattuna leirejä käymättömiin heidän asenteensa käsiteltäviin elämäkatsomuksellisiin asioihin, käsitys itsestä oppijana sekä asenne erilaisiin maailmankatsomuksiin on selvästi myönteisempi. (Poikselkä 2006, Rusama 2002b)

Protuleirit tukevat nuoren osallistumista, vastuun ottoa ja muiden huomioon ottamista. Tietoisuuden lisääminen omien valintojen vaikutuksesta omaan elämään ja ympäristöön auttaa kehittämään nuoren suhdetta yhteiskuntaan. Prometheus-leirit toimivat näin sellaisena sosiaalisena, kulttuurisena ja kasvatuksellisena ympäristönä, jota voi myös ajatella sosiokulttuurisen innostamisen käytännöllisenä sovelluksena. Leirien periaatteet ja tavoitteet sekä käytännön toimintatavat näyttävätkin tukevan

sellaisia osallistumisen prosesseja, joissa ihmiset kasvavat kriittisiksi, tiedostaviksi ja aktiivisiksi toimijoiksi yhteisöissään (Kurki 2000, 20).

6.2. Pohdinta

Protua olisi mahdollista tutkia hyvin monelta kantilta ja monenlaisista tutkimuksellisista suuntauksista käsin. Rautio tutki sitä uskontotieteen näkökulmasta uskonnottomana siirtymäriittinä, Poikselkä kasvatustieteen näkökulmasta kehitysteorioiden kautta, minä nyt sosiaalipedagogisesta näkökulmasta avaimena tiedostamiseen, kriittisen ajattelun kasvuun, ja kiinnittymisenä yhteisöön sekä yhteiskuntaan. Reilu puoli vuotta sitten olin aikeissa tutkia Protua järjestönä sen organisoitumisen ja toiminnan suhteen. Tähän tutkimusaiheeseen olisivat mahdollisesti sosiaalinen pääoma tai sitä vastaavat sosiaalisen toiminnan, verkostojen ja organisoitumisen teorit sopineet.

Protun tutkiminen järjestönä, yhteistoimintana ja aktiivisten toimijoiden verkostona on yksittäiselle graduntekijälle kuitenkin melko vaativa aihe. Mahdollisesti olisi, että väitöskirjan laajuudessa työssä yhdistyksen toiminnan muodostumiseen ja muodostamiseen olisi riittävän syvällisesti ja laajasti mahdollisuuksia paneutua. Tällöin luultavasti tulisi, Protua tapaustutkimuksen kohteena tutkittaessa, kyseeseen useiden eri aineistonkeruutapojen, tutkimusmenetelmien ja tutkimuskysymysten käyttö.

Poikselkä pohtii, että olisi mielenkiintoista tietää, miten hänen kyselynsä vastanneet leirin käyneet nuoret kokevat Prometheus-leirillä tehtävät asiat ollessaan apuohjaajia. Pitkittäistutkimus Protusta, niin että haastatellaan tai ”kysellään uudestaan” leiriläisiltä tai aktiiveilta, paljastaisikin varmemmin sen, mitä vaikutuksia Prometheus-leirillä todella on nuoreen, hänen kehitykseensä ja hänen asenteisiinsa. Kunnianhimoisen tutkimuksen aineistonhankintamenetelmänä voisikin olla esimerkiksi nuoren haastattelu leirillä sekä parin vuoden välein leirin jälkeen. Tällöin saataisiin eroja senkin suhteen, miten protuaktiiviksi heittäytyminen tai se, että oman leirinsä jälkeen ei jatka Protutoiminnan harrastamista, vaikuttaa. Tutkiminen pitemmän ajanjakson kautta mahdollistaisi niin kehityspsykologisten teorioiden soveltamisen että tutkimisen sosiaalipedagogisen tiedostamisen ja toiminnan valmiuksien kautta.

En ole itse käynyt Protuleiriä, enkä ole ollut Poikselän tapaan leirillä havainnoimassa sitä ohjaajana tai Raution tapaan kokon apulaisena. Uskon silti, että tutkimuksen luotettavuus ei tästä kärsinyt. Kysymykset toisaalta kohdistuivat tässä tutkimuksessa siihen, mitä Protu juuri aktiivien ilmaisemana sisältää. Toisaalta aiheesta lukemalla, siihen tutustumalla ja keskustelemalla Protua tuntevien ihmisten kanssa olen saanut varmistusta sille, että asiat menevät niin kuin haastatteluissa todetaan. Lopulta reflektointi oman elämäkokemuksen, teoreettisten taustojen ja haastatteluaineiston välillä on tässä mahdollistanut perustellun, ja toisaalta innostavan, tutkimuskokemuksen.

Sosiaalipedagogiset teorit ovat suhteellisen uutta Suomessa, aiheesta ei ole kovin paljon tieteellisiä kirjoja julkaistu. Sosiokulttuurinen innostaminen esimerkiksi on suhteellisen vahvasti kiinni romaanisen kielialueen, ja latinalaisessa, taistelevassa ja jopa vallankumouksellisessa kielenkäytössä. Tämä tutkimus tehtiin hyvin toisenlaisessa ympäristössä ja yhteiskunnallisessa tilanteessa, mutta toimintatavoissa ja periaatteissa on silti yhteneväisyyksiä Protutoimintaan. Teoreettiset taustat sopivat Protun kriittiseen, avoimeen ja tasa-arvoisuutta korostavaan toimintailmaperiin.

Siinä, että selittää Protua teoreettisten keskustelujen avulla, on kylläkin haasteensa. Miten tutkia Protua niin, että ei vaikkapa suoraan väittäisi sen olevan sosiokulttuurista innostamista *par excellence*, tai freireläisen vapautuksen pedagogiikan metodi? Väitän, että se näitä omalla tavallaan on, sillä sosiokulttuurisessa innostamistoiminnassa ei ole tiettyä toiminnan muotoa, metodia tai kontekstia. Tässä tutkimuksessa olen kuitenkin pyrkinyt näkemään teoreettisten keskustelujen kautta sitä, mitä ne valottavat Protutoiminnasta ja sen luonteesta. Parhaimmillaan Freire, Tönnies, Buber tai Kurki argumentteineen voivat kuitenkin antaa myös protutoimijoille eväitä ja näkemyksiä Protuleirien vetämiseen.

7. Lähteet

Alanen, Aulis (1986): Johdatus kasvatussosiologiaan. Helsinki: Yleisradio.

Buber, Martin (1965): *Between Man and Man*. New York: Macmillan Publishing comp.

Buber, Martin (1987): *I and Thou*. Edinburgh: T. & T. Clark.

Dewey, John (1955 [1916]): *Democracy and Education. An Introduction to the Philosophy of Education*. New York: The Macmillan Company.

Erikson, E. H. (1982): *Lapsuus ja yhteiskunta*. Jyväskylä: Gummerus.

Eskola, Jari (2007): Laadullisen tutkimuksen juhannustaiat. Laadullisen aineiston analyysi vaihe vaiheelta. Teoksessa Aaltola, Juhani & Raine Valli (toim.): *Ikkunoita tutkimusmetodeihin II. Näkökulmia aloittelevalla tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin*. Juva: WS Bookwell Oy.

Freire, Paulo (1969): *Ecucacão como prática da liberdade*. (2. Ed.) Rio de Janeiro: Paz e Terra.

Freire, Paulo (1970a): The adult literacy process as cultural action for freedom. *Harvard Educational Review*, (40) 2, 205-224.

Freire, Paulo (1970b): Cultural action and conscientization. *Harvard Educational Review* (40) 3, 452–477.

Freire, Paulo (2005/ 1970): *Sorrettujen pedagogiikka*. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.

Freire, Paulo (1972): *Pedagogy of the Oppressed*. (21. p. 1987.) London: Penguin Books. (Ensimmäinen julkaisu *Pedagogy of the oppressed*. 1970. Portugalin kielestä kääntänyt Myra Bergman. New York: Herder & Herder.)

Freire, Paulo (1973): *Extensión o comunicación? La concientización en el medio rural*. Buenos Aires: Siglo XXI. (Ensimmäinen julkaisu 1969. Santiago de Chile: ICIRA.)

Freire, Paulo (1994): *Pedagogy of Hope*. New York: Continuum.

Hannula, Aino (2000): *Tiedostaminen ja muutos Paulo Freiren ajattelussa. Systemaattinen analyysi Sorrettujen pedagogiikasta*. Helsingin yliopisto. Kasvatustieteen laitoksen tutkimuksia 167.

Havighurst, R. J. (1973): *History of Development Psychology: Sozialization and Personality Development through the Life Span*. Teoksessa P.B. Baltes & K.W. Schaie (toim.): *Life-Span Development Psychology*. New York: Academic Press, 3-24.

Jauhiainen, Riitta & Marjatta Eskola (1994): *Ryhmäilmiö. Perustietoa ryhmän käytöstä ja ryhmätyöstä sosiaalityöhön sovellettuna*. Juva: WSOY.

Kannisto, Heikki (1994): *Filosofisia ihmiskäsityksiä*. Teoksessa Vesa A. Niskanen (toim.): *Tieteellisten menetelmien perusteita ihmistieteissä*. Lahti: Helsingin yliopisto, Lahden tutkimus- ja koulutuskeskus, 87–102.

Kurki, Leena (1998): *Setlementtityö sosiokulttuurisena innostajana*. Teoksessa Ajo, M. ja Väliharju, T. (toim.): *Silta ihmiseltä ihmiselle. Setlementtitoimintaa Suomessa vuodesta 1918*. Suomen Setlementtiliitto ry., 56–69.

Kurki, Leena (2000): *Sosiokulttuurinen innostaminen*. Tampere: Tammer-Paino Oy.

Kurki, Leena (2002): *Persoona ja yhteisö. Personalistinen sosiaalipedagogiikka*. Jyväskylä: SoPhi 68, Jyväskylän yliopisto.

Kurki, Leena (2005): Sosiokulttuurinen innostaminen yhteisöllisyyden rakentajana. Teoksessa Kiilakoski, Tomperi & Vuorikoski (toim.): Kenen kasvatus? Kriittinen pedagogiikka ja toisinkasvatuksen mahdollisuus. Tampere: Vastapaino.

Kurki, Leena (2006): Kansalainen persoonana yhteisössään. Teoksessa Kurki, Leena & Elina Nivala (toim.): Hyvä ihminen ja kunnan kansalainen. Johdatus kansalaisuuden sosiaalipedagogiikkaan. Tampere: Tampere University Press.

Kurki, Leena & Elina Nivala (2006): Johdanto kirjassa Hyvä ihminen ja kunnan kansalainen. Johdatus kansalaisuuden sosiaalipedagogiikkaan. Tampere: Tampere University Press.

Leino, Mare (2006): Koulun kautta kansalaiseksi – kollektivismiin ja individualismiin ristiriita. Teoksessa Kurki, Leena & Elina Nivala (toim.): Hyvä ihminen ja kunnan kansalainen. Johdatus kansalaisuuden sosiaalipedagogiikkaan. Tampere: Tampere University Press.

Luzuriaga, Lorenzo (1993/1954): Pedagogía social y política. Madrid: CEPE.

Merino Fernández, J.V. (1997): Programas de Animación Sociocultural. Madrid: Narcea.

Niemelä, Kati (2002): Rippikoulu ja Prometheus-leiri aikuistumisriitteinä. Teoksessa Kuure, Tapio; Vuori, Mika & Mika Gissler (toim.): Viattomuudesta vimmaan. Lapsuudesta nuoruuteen – siirtymävaiheen tarkastelua. Nuorisotutkimusverkosto/ Nuorisotutkimusseura, julkaisuja 25; Nuorisoasiain neuvottelukunta, Nuora, julkaisuja 23; Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus, Stakes. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.

Nieminen, Juha (2007): Puuttuva lenkki – Nuorisokasvatus tieteen kentässä, kasvatuksen teoriassa ja nuorisotyön kehiksenä. Teoksessa Nivala & Saastamoinen (toim.): Nuorisokasvatuksen teoria – perusteita ja puheenvuoroja. Nuorisotutkimusseura/ Nuorisotutkimusverkosto, julkaisuja 73 & Kuopion yliopiston sosiaalityön ja sosiaalipedagogiikan laitos. Tampere: Tampereen Yliopistopaino Oy.

Nivala, Elina (2007): Kansalaisuus nuorisokasvatuksen teorian jäsentäjänä. Teoksessa Nivala & Saastamoinen (toim.): Nuorisokasvatuksen teoria – perusteita ja puheenvuoroja. Nuorisotutkimusseura/ Nuorisotutkimusverkosto, Julkaisuja 73 & Kuopion yliopiston sosiaalityön ja sosiaalipedagogiikan laitos. Tampere: Tampereen Yliopistopaino Oy.

Poikselkä, Kati (2006): "Protu oli kuin viikon kestänyt humala. - Sen jälkeinen ikäväkrapula tuskin ikinä loppuu": Prometheus-leirin merkitys aikuistuvalla nuorella. Pro gradu -työ: Joensuun yliopisto, Kasvatustieteiden tiedekunta, Soveltavan kasvatustieteen laitos.

Prometheus-leirin tuki ry (2007): Kouluttajan opas.

Prometheus-leirin tuki ry (2006): Prometheus-leirien Ohjusten opas.

Prometheus-leirin tuki ry: Toimintasuunnitelma 2008.

protu. Prometheus-leirin tuki ry:n jäsenlehti 5/2008.

Puolimatka, Tapio (2007): Ihmiskäsityksen filosofia ja nuorisokasvatus. Teoksessa Nivala, Elina & Saastamoinen, Mikko (toim.): Nuorisokasvatuksen teoria – perusteita ja puheenvuoroja. Nuorisotutkimusseura/ Nuorisotutkimusverkosto, julkaisuja 73 & Kuopion yliopiston sosiaalityön ja sosiaalipedagogiikan laitos. Tampere: Tampereen Yliopistopaino Oy.

Rautio, Päivi (1997): Prometheus-leirit. Katsomuksiin sitoutumatonta aikuistumiskoulutusta Suomessa: uskontotieteellinen näkökulma. Pro gradu -työ: Turun yliopisto, Kulttuurien tutkimuksen laitos, uskontotiede.

Rusama, Jaakko (2002a): Perusopetuksen katsomusaineet ja tapakasvatus (tiivistelmä). Oppimistulosten arviointi 5/2002. Helsinki: Opetushallitus.

Rusama, Jaakko (2002b): Uskonto, elämäkatsomustieto ja tapakasvatus. Oppimistulosten arviointi perusopetuksen päättövaiheessa 2001. Oppimistulosten arviointi 5/2002. Helsinki: Opetushallitus.

Taylor, Charles (1995): Autenttisuuden etiikka. Helsinki: Gaudeamus.

Tomperi, Tuukka & Suoranta, Juha (2005): *Sorrettujen* jälkeen. Freiren kritiikistä, suomalaisesta vastaanotosta ja sovelluksista. Jälkisanat suomennokseen kirjasta Freire, Paulo (1968): *Pedagogia do Oprimido*. Tampere: Vastapaino. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.

Tomperi, Tuukka (2005): Johdanto kirjassa Freire, Paulo: *Sorrettujen pedagogiikka*. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.

Tuckman, Bruce (1965): Developmental Sequence in Small Groups. *Psychological Bulletin*, 63, 384-399.

Tuomi, Jouni & Anneli Sarajärvi (2002): *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.

Tönnies, Ferdinand (1974): *Community and Association*. Great Britain: Routledge and Kegan Paul.

Ventosa, V. (1993): *Fuentes de la Animación Sociocultural en Europa*. Madrid: Editorial Popural.

Wood, R. (1969/1986): *Martin Buber's ontology – an analysis of I and Thou*. Evanston: Northwestern University Press.

Värrä, Veli-Matti (1997): *Hyvä kasvatusta – kasvatusta hyvään*. Dialogisen kasvatuksen filosofinen tarkastelu erityisesti vanhemmuuden näkökulmasta. (diss.) Tampere University Press.

Elektroniset lähteet:

Doubrawa, Erhard: Die Politik des Ich-Du. Der Anarchist Martin Buber. Haettu sivulta http://www.gestalt.de/doubrawa_buber.html 28.8.2008.

Group Development, http://www.learningandteaching.info/teaching/group_development.htm. Sivua haettu 30.10.2008.

Jaostot ja toimielimet. Haettu sivulta <http://www.protu.fi/yhdistys/jaostot.html>) 17.10.2008.

Kuinka paljon Protuleireillä on ollut leiriläisiä?: <http://www.kotkanpesa.net/protu/protu-ukk.php>. Haettu sivulta 29.10.2008.

Leiriviikon ohjelma. Haettu sivulta <http://www.protu.fi/leirit/teemat.html> 1.9.2008.

Mikä on Protu? Haettu sivulta <http://www.protu.fi/yhdistys/mikaonprotu.html> 8.9.2008.

Prometheus-leiritoiminnan periaatteet. Haettu sivulta <http://www.protu.fi/yhdistys/periaatteet.html> 12.8.2008.

protu. Prometheus-leirin tuki ry:n jäsenlehti. Haettu sivulta <http://www.protu.fi/lehti/> 13.11.2008.

Rusama, Jaakko (2002a): Perusopetuksen katsomusaineet ja tapakasvatus. Oppimistulosten arviointi 6/2002. Helsinki: Opetushallitus. http://www.edu.fi/julkaisut/perusopetus_katsomusaineet.pdf. Haettu sivulta 4.8.2008.

Seksuaalinen tasavertaisuus ry, <http://www.seta.fi>. Sivua haettu 30.10.2008.

Vapaa-ajattelijain Liitto ry: Tavoitteet. Haettu sivulta <http://www.vapaa-ajattelijat.fi/liitto/tavoitteet> 29.10.2008.

Lehtiartikkelit:

Linnoinen, Päivi: ”Aatteellisesti vapaa leiri ei ole mahdollinen”. Mielipidekirjoitus Helsingin Sanomissa 16.7.2008.

Ruoranen, Annika: ”Uskonnottomien nuorten leirit täynnä tänä kesänä Helsingissä”. Artikkelit Helsingin Sanomissa 15.7.2008.

Vuorjoki, Anna: ”Prometheus-leiri on avoin eri katsomuksille”. Mieliidekirjoitus Helsingin Sanomissa 20.7.2008

Liite 1. Teemahaastattelurunko

Teemahaastattelurunko:
(miten Protussa tehdään?)

- Millaisia tavoitteita leireillä ja toiminnalla yleisesti ottaen on?
- Millaisia harjoituksia tai toimintatapoja leirillä käytetään edellisten tavoitteiden aikaansaamiseksi? Kerro esimerkkejä.
- Millaisia kasvatuksellisia periaatteita Protulla on?
- Mihin leiriteemojen valinnalla pyritään?
- Millaiseen vuorovaikutukseen leireillä pyritään?
- Millaisilla tavoilla toiminnassa pyritään yksilöllisyyden huomioon ottamiseen? Millaisena toisaalta ryhmän merkitys nähdään?
- Miten toiminnassa pyritään kehittämään ajattelua?
- Mitä leikeillä tai eri toiminnoilla leireillä pyritään, mikä mekanismi niiden taustalla on?
- Minkälaista ajattelua, valmiutta tai toimintamallia näillä pyritään kehittämään?
- Miten leiritoiminnassa ja koulutuksissa käytetyt materiaalit ovat valmisteltuja? Miltä pohjalta niitä on mietitty?
- Onko Protuleireihin liittyen joitain kasvatuksellisia tavoitteita, jotka eivät ole käydyn keskustelun aikana tulleet esiin?
- Onko toisaalta muita huomioita tai puolia Protusta, joita tässä ei ole vielä käsitelty?

Haastattelukysymyksiä Protun toiminnan alkuperäiselle käynnistäjälle:

- Millaisten tavoitteiden pohjalta leiritoimintaa alettiin ideoimaan?
- Mistä lähti idea Protuleiritoiminnan käynnistämiseen?
- Millaisia filosofisia lähtökohtia on Protuleirin takana?
- Millaisia esikuvia Protuleireillä on?
- Millaisia leirit olivat Protun alkuaikoina?

Haastatteluissa jo esittämiäni muita kysymyksiä:

- Miten Protuleiri vaikuttaa nuorten aikuistumiseen leirin jälkeen?
- Millaista on, kun leireillä on Protuhenki?